

צדק צדק תכדור

עיתונות חוקרת, שופטת וחולצת דין

אין נביאים בעיד: כשלון הפרשנים המדיניים

מבחן התוצאה: הספין של האח"מים הנחקרים

קשה להיות עיתונאי צעיר

קשה להיות סטודנט לתקשורת

חיים יבין על עתיד הערוץ הראשון

עיתונות מגויסת

הישגים יפים רשמה לזכותה העיתונות הישראלית בשבועות האחרונים: תחקירו של יואב יצחק על תשלומי הסתר הוודשיים שקיבל הנשיא עזר ויצמן זכה לאישור מלא בחקירת המשטרה; הממצאים של צוות התחקירנים של "ידיעות אחרונות", בראשות מוטי גילת, שחשף את קשריהם הבעייתיים של בני הזוג נתניהו עם ספק שירותי התחזוקה אבנר עמדי ואת התלונות על הטרדות מיניות של השר יצחק מרדכי, הובילו את המשטרה להמליץ על העמדת החשודים לדין. אין אלה הישגים של מה בכך: המלאכה העיתונאית מטבעה אינה מסוגלת, ברוב המקרים, לתרגם את גילוייה לשפה של ראיות עמידות בבית-המשפט. כך הדבר לא פעם בבירור בדיעבד של תביעות דיבה, וכך, קל וחומר, בתחקירי רים יוזמים. התופעות שהשפו העיתונאיים-החוקרים בשלושת המקרים שיקפו, לכאורה, חשד להתנהגות עבריינית שהניעה את המשטרה ללכת בעקבותיהם. ודוק: לא המשטרה גילתה את החשד דות אלא עיתונאים, ואלה הישגים מקצועיים ממדרגה ראשונה. ובכל זאת יש קוצים באליות הללו. העיתונאים הנוגעים בדבר לא הסתפקו בעצם החשיפות אלא גילו להיטות-יתר להפוך אותן לתוצאות פוליטיות מהדהדות. יואב יצחק קרא לנשיא ויצמן להתפטר ואף ניבא כי כך יהיה, ואילו מוטי גילת לא הרפה מבני הזוג נתניהו ורתם את עיתונו לניהול מסע תקשורתי נמרץ נגדם. לא זו בלבד, אלא שחקירת המשטרה עצמה החלה בשל נתונים שהעביר לה גילת והתבססה עליהם. גם בפרשת ההטרדות המיניות המיוחדות: סות ליצחק מרדכי לא הסתפק העיתון בעצם השיפת החשדות: כתבים שלו היו מעורבים במסע שכנוע שנועד להשפיע על נשים שהוטרוו על-ידי מרדכי לתרגם את חוויותיהן הקשות לתלונות רשמיות במשטרה. אחת מתחקירניות העיתון אף ליוותה את אחת המתלוננות לתחנת המשטרה ונכחה במעמד שבו נרשמה תלונתה. זו התנהגות עיתונאית שאינה מובנת מאליה. בצד ההבנה שניתן לגלות ליצר העיתונאי להפוך סקופ להתפתחות מעשית, במיוחד כשהיא גם דרמטית מאוד, ובצד הנטייה האזרחית המקננת אצל כל אדם ישר למצות את הדין עם מי שנתפס כעושה עוול - ישנם גם שיקולים הפוכים: לעיתונות תפקיד מוגדר: לחשוף עובדות, להשיקף על המאורעות, לפרש אותם. אין תפקידה להתערב בפועל בהתרחשויות ולעצב אותן. עיתונות, גם כשהיא דעתנית ומעוררת בת, אמורה לשמור על ריחוק מסוים ממושאי סיקורה, אחרת היא מועדת להיות מוטה ולאבד את אמינותה.

בעבר, רוב העיתונים בארץ היו מפלגתיים; הם לא נהנו ממעמד מקצועי מכובד. בגלל ההטיה הגלומה בעצם קיומם נחשבו העיתונים נים האלה לבטאונים-מטעם, שניתן אמנם לקרוא בהם את דבר התנועה אבל אין לסמוך על דיווחיהם. זו היתה אחת הסיבות להי-עלמותם מנוף התקשורת. לעיתונות מגויסת, גם למטרות נעלות כמו השיפת שחיתויות של אנשי ציבור, אורבת סכנה דומה כשהיא חוצה את הגבול. תפקידה לחשוף, להציג את ממצאיה ולהשקיף מן הצד על הדרך שבה החברה ורשויותיה המוסמכות מטפלות בהם. ■

עוזי בנוימן

4	האליבי של כרמי גילון - נחום ברנע
6	הטרדה תקשורתית: כאשר העיתונות חוקרת, שופטת וגם עורפת - כרמית גיא
9	מבחן התוצאה: הספין התקשורתי של האחזים החשודים - אלעד בנבגי
12	קופסה שחורה: תחזיות מופרכות על המוים עם סוריה - אבנר הופשטיין
15	סוגיה קשה לאיזון: דו"ח ועדת וינוגרד על פרסום מחוך חקירות - מרדכי קרמניצר
16	ערוץ לחדשות: ייעוד חדש לערוץ הראשון - חיים יבין
18	קומבינה דוט קום: מיחזור ידיעות מהאינטרנט - בת-שבע סובלמן-שמעון
20	העולם כמרקחה: הממשלה וכשלת בעיצוב מדיניות בתחום התקשורת - אורן טוקטלי
21	קורא מן השורה: מחיר זכויות השידור בספורט - עמוס נוי
22	זה שאינו יודע לשאול: העיתונות מתעלמת מחוק חופש המידע - עמית בן-ארויה
26	תיק תקשורת: פיטורים שרירותיים בעתים - צבי הראל
28	הפרולטריון של התקשורת: תנאי העסקתם של עיתונאים צעירים - רן איציק
32	אופס, טעינו: הסטודנטים לתקשורת מאוכזבים מלימודיהם - הילה רז
34	עין בינלאומית: הצבעה מקוונת - רפי מן
36	מה חדש במדיום החדש: הרשת בשירות הדמוקרטיה - תמר אשורי
38	חוד החנית: מחקר: השפעתה על עינת פישביין - ניר מן
42	לשון הרע: תביעות מקבילות פסולות - איתן להמן
43	מסיבת עיתונאים
45	אירועי תקשורת

מכון ישראל למוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

מזכיר המערכת: ארנון לוי
השער: ANONYMOUSDESIGN
דפוס: דפוס המקור
כתובתנו בינטרנט: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עוזי כמימן
מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן
ייעוץ: פרופ' מרדכי קרמניצר,
פרופ' ירון אורחי
עריכה גראפית: ANONYMOUSDESIGN
עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

"העין השביעית"
כהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91040
טלפון: מערכת 02-5300866
מויים ומנהלה 02-5300841
פקס: 03-5488633

תדריך ההיסטורי של ראש השב"כ, כרמי גילון, התקיים ביום שני, 28 באוגוסט 1995, בשעה 6:30 בערב, בסוויטה אי-שם באחת הקומות הגבוהות של "הילטון" תל-אביב. במקרה הזה יש לפרטים - מקום, שעה, נסיבות - חשיבות מסוימת. בעיקר עכשיו, כאשר גילון שב ומנופף בתדריך ההוא, ובידיעה שהתפרסמה ב"ידיעות אחרונות" בעקבותיו, כבאליבי. אני נפגשתי עם בכירי העיתונאים, טוען גילון בספרו, "שב"כ בין הקרעים", שיצא באחרונה בהוצאת "ידיעות אחרונות" - ספרי חמד". זאת היתה פגישה חסרת תקדים. הוזהרת שם, שיקום יהודי וינסה לרצוח את רבין, העיתונאים הגיבו "בחדשנות מנומסת". מי שלא שעה לאזהרתו שותף לאשמה.

למרבה הצער, סיפור המעשה כפי שהתרחש באמת קצת יותר עמום, והרבה פחות הרואי. גילון לא חזה רצח קר ומחושב של רבין, או של מישהו אחר. הוא לא חזה רוצח בוגר "גולני", מסוגו של יגאל עמיר. במלים אחרות, לא זאת השמיכה שגילון יכול להתכסות בה בלילות היסטורים שעוברים עליו מאז רצח רבין.

אפשר להתחיל את סיפור המעשה בטלפון של עליזה גורן, יועצת התקשורת של רבין. גורן זימנה חבורה של עיתונאים לתדריך עם ראש השב"כ. הקורא, שאיננו בקי בנפתולי מנגנוני המודיעין הישראליים, ישאל, מה פתאום גורן. התשובה היא שהשב"כ, כמו המוסד, הוא ארגון חשאי לכאורה. הדגש הוא על לכאורה. קשרים עם עיתונאים דווקא יש לו, אבל הם מתקיימים בצנעה, בתנאים הנוחים לו. כאשר הוא נזקק לשירותי דוברות גלויים, הוא משתמש ביועץ התקשורת של ראש הממשלה.

כדי לזמן את העיתונאים נזקק גילון לאישורו של רבין. האישור ניתן, באי-רצון. גילון טוען בספרו שכאשר בישר לגורן שהאישור ניתן, היא התקשתה להאמין. היא פנתה לרבין באמצע ישיבת ממשלה, ורק לאחר שקיבלה את האישור מפיו, טלפנה לעיתונאים. רשימת המוזמנים הוכנה בקפידה. היו בה, אם אינני מחסיר משהו, יעקב ארזי עורך "מעריב" ואמנון אברמוביץ, בעל-טור בעיתון; רון בן-ישי, אז עורך "דבר ראשון", ואמיר אורן, מאותו עיתון; משה שלונסקי, מפקד גל"צ; זאב שיף מ"הארץ"; אהוד יערי מהטלוויזיה הכללית, רוני דניאל מערוץ 2, ואני מ"ידיעות אחרונות".

ההרכב ענה גם על המטרה של ראש השב"כ וגם על החרדה שלו: הוא רצה עיתונאים שיש להם במה חופשית לפרסם את מה שיאמר, במישרין או בעקיפין. והוא רצה עיתונאים שיש להם זיקה לממסד הבטחוני, כאלה שהוא יכול "לסמוך" עליהם.

לפיכך התכנסנו. פגישות כאלה מתחילות באווירה מתוחה: העיתונאים סוקרים זה את זה בחשדנות. חלק מהם סוחבים משקעים אישיים. עם ראש השב"כ קל להם. עם עצמם, קשה. כשנכנס גילון, מלווה בראש הלשכה שלו, נאנחו כולם אנחת רווחה.

אפשר להבין מדוע נזקק ראש השב"כ לסוויטה במלון: אל משרדו הוא לא יכול להביא עיתונאים, מטעמי ביטחון, ואל אחת מדירות הסתר של השב"כ הוא לא יביא אותם, מטעמי חשאיות. אבל הסוויטה האלגנטית, פירמידות הסלמון, הפירות, העוגות על השולחן, כל אלה הקשו על אווירת החירום. חדר כזה כאילו נולד לקרי גראנט בסרט של היצ'קוק, עם גרייס קלי או אווה מרי סיינט. אבל אנחנו קיבלנו את כרמי גילון.

הציפייה הכללית היתה שגילון ינסה לגייס את קולותינו למאבקו נגד היועץ המשפטי לממשלה, לה, מיכאל בן-יאיר, בסוגיית ה"טלטולים" בחקירות עצירים פלסטינים. זה היה הנושא החם באותם ימים.

מה יש לך לומר על מיקי בן-יאיר, שאל אחד העיתונאים. "המתחלוקת בעינה", אמר גילון. "עובדים על פתרון, אבל על הנושא הזה אני לא יכול לדבר. ראש הממשלה קרא לי וליועץ המשפטי, ואסר עלינו להתווכח בתקשורת". בסוויטה השתררה דממה מעיקה. אז למה הזמנת אותנו? שאל מישהו. "כי ההזמנות כבר יצאו, ולא היה נעים לבטל".

אחה, מלמלה התקשורת. אהה. ואז פתח גילון בהרצאה, לא לציטוט, לא לייחוס (כאשר גילון הרשה לעצמו לספר על התדריך בספרו הוא הסיר, כמוכן, את המגבלות). אנחנו מצויים בצומת אסטרטגי. עבודת השב"כ היום מתמקדת - איך לא - בשלושה נושאים: התהליך המדיני, איום הטרור הערבי, והמגור היהודי, ימין ושמאל.

נחום ברנע

מעשה באליבי

"אני מודאג מעב"מים, אנשים כמו אברושמי, בן-שימול או עמי פופר. כל היום הם שומעים שרבין רוצח. שחק רוצח. זה מסוכן ביותר... תחום האבטחה קיבל אצלי קדימות עליונה". דברי כרמי גילון לעיתונאים, אוגוסט 1995

הוא דיבר באריכות על חוק השב"כ והשלכותיו. על התהליך המדיני. על הקשיים שנוצרו בעקבות הסכם אוסלו. הסיכול הלך, אמר. המרדף החם הוא משאלת לב. האיסוף יותר קשה. ערפאת אכזב אותנו: היה לנו דימוי שלערפאת יש מנגנונים שידעו להשליט מרות, והאוכלוסייה תצייט. ציפינו שיעשה הרבה יותר. "ראש המרחב שלנו בדרום (אבי דיכטר, היום ראש השב"כ) ישב שנים וזרק אינדיקס על התמונה של מוחמד דחלאן. היום הם מדברים בגובה העיניים". הוא תיאר בצבעוניות, ולא בלי חן, את כל הגלריה הפלסטינית, מערפאת ועד רג'וב. גם היא עיאה, "המהנדס" וכה לתיאור מפורט. "הוא רב-המחבלים הכי גדול שהיה אי-פעם", קבע גילון. לבסוף עבר לסעיף 3, המגור היהודי. "אותי מטרידים שני דברים", אמר. "פיגועים בערבים, והחשש לפגיעה בהר הבית. אם הייתי צריך להשקיע משאבים, את השוטר הראשון הייתי שם על הר הבית.

"אני מודאג מעב"מים, אנשים כמו אברושמי, בן-שימול או עמי פופר. אברושמי היה סוחר סמים קטן. כל היום הם שומעים שרביץ רוצה. שחק רוצה. זה מסוכן ביותר. אין לי מענה מודי-עיני לאנשים כאלה. התשובה היחידה היא אבטחה. תחום האבטחה מקבל אצלי קדימות עליונה.

"אני הולך למנהיגי האופוזיציה ומוזהיר אותם. אני הולך לראשי המתנחלים. אמרתי לנשיא, קולך לא נשמע". גילון סיים בערך בשמונה. לפני פרידה עבר דיבור קצר בין העיתונאים. "אני לא יודע מה אתם מתכוונים לעשות עם זה", אמר אהוד יערי, "אבל אל תעשו את זה הערב. אני את המהדורה שלי איחתי".

יערי צדק. סוכם על דעת כולם לחכות 24 שעות. בו בערב דיווחתי לעורך "ידיעות אחרונות", משה ורדי, כל מה ששמעתי. הוא יירט מיד את הידיעה העיקרית, את הכותרת: לא בכל יום פונה ראש השב"כ לראשי האופוזיציה ומוזהיר אותם מפני פגיעה בראש הממשלה. יערי דיווח לעורכים שלו. הם שלחו את קרן נויבך, שהיתה אז כתבת זוטרה, לראיין את משה שחל, השר לבטחון פנים. שחל גינה את ההסתה של ראשי האופוזיציה נגד רבין. הטקסט היה דומה, אבל רישומו אחר לגמרי. יש הבדל ענק בין דברים שאומר פוליטיקאי מובן-הק, איש מפלגתו של ראש הממשלה, לבין חוות-דעת של ראש השירות. דברי שחל אפשרו לאריק שרון, למשל, לטעון שהדיבורים על פגיעה ברבין הם המצאה של רבין, פרובוקציה שנועדה להסית נגד הימין. שרון השווה את רבין לטטאלין.

ורדי שמע את השידור בטלוויזיה ואמר, הכל נפתח. אנחנו ניתן ידיעה. ביקשתי ממנו רשות לידע את עליוה גורן. אין בעיה, אמר. דיווחתי לגורן. אמרתי, יש לך שעתיים לערער. את גם יכולה, אם תרצי, להודיע לעיתונים האחרים.

היא התקוממה. זה יהרוס את כרמי, אמרה. רבין יהרוג אותו. היא טלפנה לגילון, שביקש ממנה לנסות למנוע את הפרסום. טלפנה לוורדי. ורדי עמד על פרסום הידיעה. הוא צדק.

הכותרת הראשית של העיתון למחרת, ה-30 באוגוסט, היתה: "הוגברה השמירה על רבין ופרס". כותרת הגג: "נעשתה פנייה לראשי הימין: קריאות קיצוניות ברחוב עלולות להידרדר למעשי אלימות". כותרת המשנה: "החשש הוא שבשולי ציבור המפגינים יקום מטורף שיחליט לתרגם ביטויים קיצוניים למעשה של ממש". בהתאם להנחיות הצנזורה, במקום שב"כ נכתב בדיעה: "גורמים ממשלתיים".

לאחר חודשיים נרצח רבין. כאשר נקרא כרמי גילון להעיד בוועדת שמגר הוא הביא איתו את הידיעה, שכל-כך רצה שלא תתפרסם. הנה ההוכחה, אמר לחברי הוועדה. אני הזהרתי. ■

כרמי גילון < הוכחה לוועדת שמגר

צילום: מלאש 90

כאורה - מלת מפתח בימים טרופים אלה - אלה ימים טובים למי שרואה השיבות במאבק באלימות נגד נשים בכלל, ובהטרדה המינית בפרט. התלונה נגד השר יצחק מרדכי, שראשיתה בפקידה צעירה שהחליטה שהיא לא יכולה עוד לשאת את התנהגותו של הboss, ואחריתה, נכון לעכשיו, בהמלצת המשטרה להגיש כתב-אישום נגד השר על שלוש תלונות, היא שיא במאבק של נשים על זכותן למרחב תקין ונוח במקום העבודה. על אלה נוספה התלונה נגד יהודה נווה, איש קופת-חולים הכללית - סליחה, שירותי הבריאות הכלליים - ועם כל הנופך הטראגי שגלווה אליה עקב התאבדותו, גם היא הוכיחה שכבר קשה להתעלם מתלונות כאלה, והתנהגות בוטה ומשפילה של בוס, הדורש את מה שמגיע לו, כבר איננה "איין". עכשיו כבר אפשר לומר בלי להרגיש שלא בנוח, שההטרדה במקום העבודה, ובכל מקום אחר, היא מכת מדינה ארוכת שנים, שאינה יודעת גבולות של מעמד חברתי ומקצועי

ושאר סטריאוטיפים. הסטטיסטיקה האומרת, כי אין כמעט אשה בישראל שלא התנסתה בסוג כזה או אחר של אי-נוחות בשל התנהגות גברים כלפיה, הוכחה כנכונה. המשטרה ומערכת המשפט מוכיחות גם הן, שדין אחד לשר ולאחרון השרתים בבית-ספר.

התקשורת יכולה לזקוף לזכותה בלא קושי חלק גדול מן האשראי בתחום זה. העמדת הנושא במקום מרכזי בסדר-היום הציבורי הרימה תרומה דרמטית להעלאת המודעות ולחינוך הנשים - "מותר לך להגיד לא. את לא צריכה לסבול את זה. ואם זה קורה, זו לא בהכרח אשמתך". ארגוני הנשים מדווחים על עלייה של ממש במספר הפונות לעזרה, התיקים במשטרה ובפרקליטות נערכים, ובמקומות העבודה מתחילים להירשם סימנים ראשוניים של שינוי בתרבות שליחת הידיים, ההערות המגדעילות וחששן של נשים להיכנס למעלית עם עמית או בוס ידועים לשמצה. זה עוד רחוק מאוד מלהיות זה, אבל גם זה משהו. והרבה, כאמור, בזכות התקשורת.

אלא ששני הסיפורים האחרונים (נכון לשעת כתיבת שורות אלה) הממלאים את הכותרות בתחום זה מדגימים גם את הבעיה הכרוכה בקשר משטרה-תקשורת ובתפקוד של תקשורת מגויסת למען מטרה נעלה וחשובה. פרשת מרדכי החלה הרחק מעין התקשורת, בפנייה של המתלוננת לידידה, שהעבירה לחברת-הכנסת זהבה גלאון, שהעבירה ליושב-ראש אברהם בורג, ומשם לעורכת-הדין שירה דונביץ', לפוליגרף ולמשטרה. לעיתונות הגיעה הידיעה, רשמית, דקות ספורות לאחר הגשת התלונה למשטרה ותחילת החקירה. למעשה החל שיתוף הפעולה עוד קודם לכן, ביידוע של התקשורת על המתרחש ובכוונה לתאם את שעת הפרסום עם מועד נוח למתלוננת. אלא שהעניינים יצאו מכלל שליטה, וההדלפה על "השר הבכיר" קלקלה מעט את מהלך האירועים המתוכנן, ואולי גם הקשתה על החקירה עצמה. על הפארסה של זיהוי השר הבכיר כבר נכתב כל מה שאפשר. ומאותו רגע נפרצו כל הסכרים בתערובת של אינפורמציה-דיסאינפורמציה-הדלפות-הדלפות שכנגד וחברים וחברות יש, גם למתלוננת, גם לשר. כולם הופיעו, דיברו, ואמרו שלא יעלה על הדעת, לכאן ולכאן. איציק המטריד הסדרתי, מול איציק איש המשפחה המסור והמפקד בעל המוניטין והחבר הנפלא. גם המתלוננת נותחה לפני ולפנים, הוצגה כקלת דעת ו"מבקשת את זה", שלא הבינה את הכוונות האבהיות שלו, ובכלל היא גם בלגניסטית לא קטנה במשרד וצריכה להגיד תודה שזה נגמר כך.

מה שהיה צפוי - קרה. יום-יומיים לאחר הגשת התלונה החלו להגיע סיפורים קודמים. נשים - ובעיקר בעליהן, משום מה - סיפרו שגם להן זה קרה, גם להן איציק עשה את זה. אמנם זה קרה מזמן, אבל מאז הן לא יודעות מנוחה. בחסות האנונימיות הנדרשת על-פי חוק, הן סיפרו סיפורים מאוד לא נעימים, איך הוא ניסה, ומה הן עשו כדי להוריד אותו מעליהן. מרבית הסיפורים נשמעו פאתטיים יותר מפליליים. שניים הבשילו לכלל סעיפי אישום, אחד ביוזמת אשה שפרסמה ב"ידיעות אחרונות" מכתב גלוי למתלוננת לחזק את ידה. המשטרה, שחיפשה "דפוס התנהגות" אצל הנחקר כדי לחזק את החומר שבידה (מקורביו של מרדכי ידעו להדליף, שזה היה משום שהחוקרים פקפקו במוצקות התלונה והמתלוננת המקורית), בדקה, התרשמה ושכנעה את

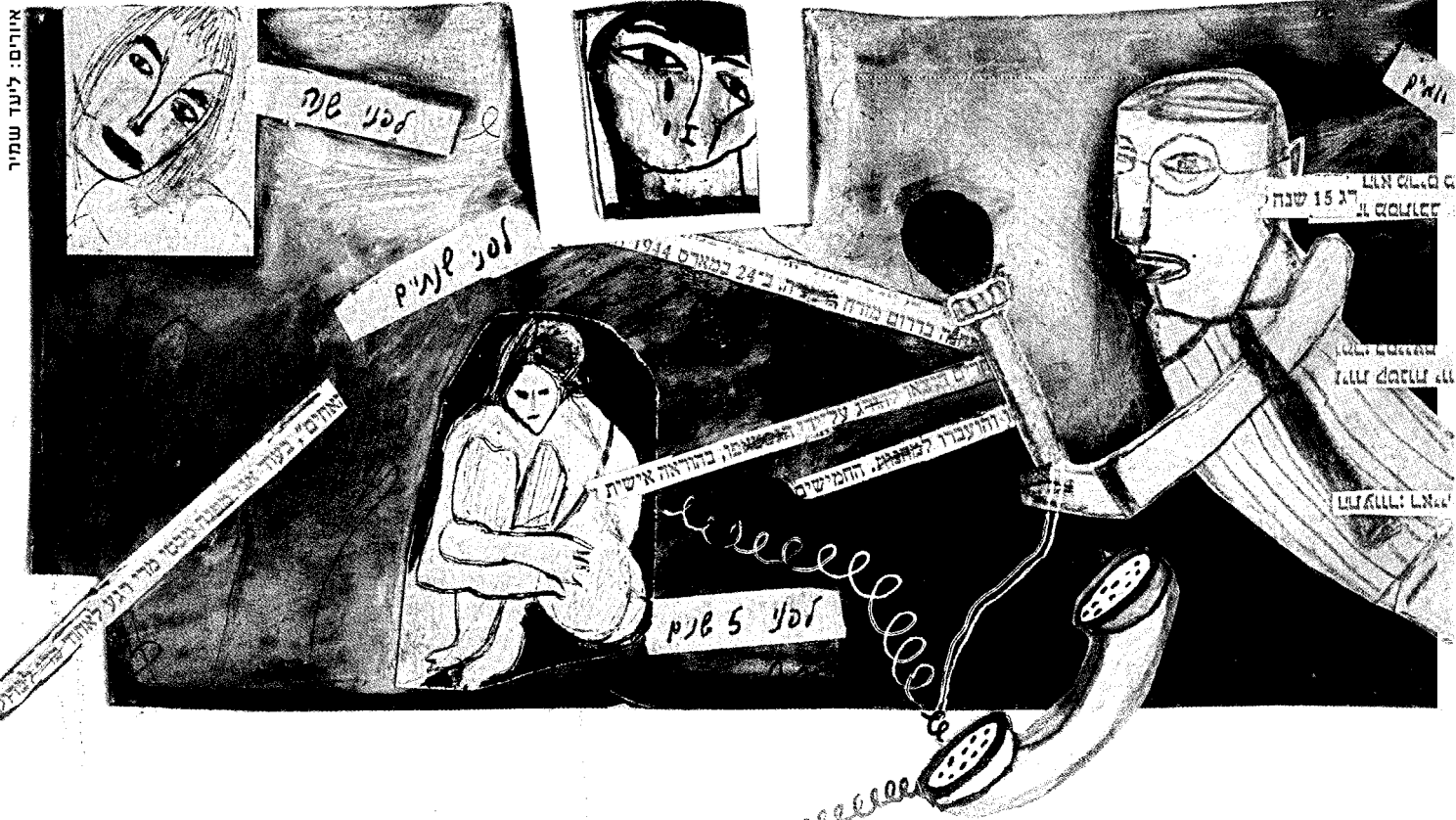
נרמית גיא

הטרדה תקשורתית

בתקשורת אין התיישנות, אין גם אחריות; המטרה הקדושה של מלחמה בהטרדה מינית ממילא מכשירה את כל האמצעים

הבחורה להגיש תלונה. עדים ידעו לספר על עיתונאים, שפרסמו את הפרשה בראשיתה וראו עצמם בעלי חזקה עליה, שנלוו לחוקרים במטע השכנוע לבית המתלוננת, אך מבחן התוצאה – הגשת התלונה – הכשיר, כנראה, את כל האמצעים.

היו גם סיפורים אחרים. בעיתונים קל להביא סיפורים אנונימיים, בלי מרכאות ועם איור מטושטש. בשידור קשה יותר. גם לוח הזמנים מכתיב התנהלות שונה. בגלי-צה"ל דיווח רזי ברקאי בזמן אמת: "עכשיו אנהנו בודקים סיפור אחד, של בחורה שמספרת שאיזיק מרדכי הטרדי אותה לפני יותר מעשרים שנה. כתבתנו נמצאת איתה, ואנחנו בודקים את מהימנות הסיפור". מה פירוש בודקים? אילו כלים עומדים לרשותם? ואם היו בודקים ומוצאים שאין בסיפור כלום, מה היו עושים אז? מתנצלים? אומרים, "פוס, לא התכווננו?" אחרי שעה בערך דיווחו, שברגע זה נמצאת האשה במשטרה, מגישה תלונה, וכתבתנו מלווה אותה. אחר-כך התברר

שלא רק ליוותה, אלא גם שכנעה ועודדה ודרבנה להגיש את התלונה. בגלל החשיבות, כמובן, וגם כדי שיהיה מה לדווח. מקץ בדיקות ממצות ומקיפות של שעה-שעתיים, החליטו בגלי-צה"ל שהתלונה אמיתית והמתלוננת מהימנה. העלו אותה, ואת בעלה, לשידור, והיא הביאה את הסיפור שלה לפרטי פרטי. אחר-כך התברר שהמשטרה לא מתכוונת לבדוק את הפרשה, מחמת חוק ההתיישנות. אבל זה כבר לא שינה כלום. בתקשורת אין התיישנות, אין גם אחריות. והמטרה הקדושה של מלחמה בהטרדה מינית ממילא מכשירה, כאמור, את כל האמצעים. אפשר רק לנחש איך היתה התקשורת מתנהגת, אילו זה היה קורה בתחום אחר.

חקירת השר לווהה הדלפות מכל כיוון, אבל זה לא חדש. ידענו מה חושבים החוקרים בכל רגע נתון על המתלוננת ועל נשוא התלונה, מה הם מתכוונים לעשות מחר ובשבוע הבא, כרגיל. אבל אם במקרה הוזה היתה לפחות תלונה, הרי שבמקרה של יהודה נווה, הדברים לא הגיעו אפילו לידי חקירה על כל כלליה ודקדוקיה. היתה אמנם קלטת מפלילה מאוד, כנראה, שבה הוא נראה, כנראה, עושה מעשים שלא ייעשו, ובגללם הוא הגיע לתא המעצר והתאבד כעבור שעות אחדות. הוא לא התאבד בגלל התקשורת. זו לא ידעה על הסיפור, אלא רק לאחר שהוא כבר לא היה בין החיים. המשטרה, אולי מחמת אי-הנוחות הקיצונית בשל אחריותה להתאבדות, מיהרה לסגור את התיק ולהכריז, שגם אם יובאו לפני ראיות חדשות, לא תפתח אותו. מה שהיה נכון בחקירת מרדכי – בדיקת "דפוס התנהגות" – איננו תופס כבר, משום שהאיש שילם את המחיר הנורא מכל. אמנם מונתה שופטת חוקרת לבדוק את נסיבות ההתאבדות, אבל אין

להניח שהיא תיגע במה שאירע אחרי המוות. עניינה, מן הסתם, יהיה בנוהלי המעצר וכיוצא באלה. מה שהשאיר בזירה את התקשורת ואת בני משפחתו של נווה וחבריו הרבים מימי שירו-תו המפואר בצה"ל ומאז. אגב, באותו שבוע התאבד בתא מעצר נער. כל מה שנודע לנו עליו היה שהוא עולה מחבר-המדינות, עבריין מועד, ושכדברי מנהלי בית-המעצר, "הוא לא תראה סימני מצוקה ולא היה במצב-רוח התאבדותי". הסיפור זכה להגיע רק לעמודים הפנימיים.

אבל נחזור לנווה. המתלוננת קיבלה - מטבע הדברים - בימה רחבה מאוד להביא את גרסתה לאירועים, שנשמעת, כנראה, בקלטת. אבל על משקלה של הקלטת אין לנו אלא לנחש, משום שאיש לא ראה אותה, חוץ מהמשרטה, וזו, כאמור, לא מתכוונת לעשות בה שימוש, למרות בקשותיהם החוזרות ונשנות של העיתונאים ושל בני משפחת נווה. הראיון של המתלוננת עם שלי יחימוביץ' היה מסמך עיתונאי מרתק. כאן יכול כל מאזין להתרשם ממידת המהימנות שלה ולהגיע למסקנות בינו לבינו. אך האשה לא הסתפקה בכך ולא ויתרה גם על האולפן של רפי רשף, שם סיפרה שוב, בטשטוש זהות וקול, את סיפורה, "בין הפסנתרן לדוגמנית", כפי שהעירו מבקרים אחדים, אבל מה זה חשוב. היום הכל הולך. האם סיעה ההופעה הנוספת לחיזוק האמינות שלה בעינינו? לא ברור.

בין לבין, הגיע תורם של בני המשפחה והחברים הרבים של נווה. הם מילאו את התקשורת בסיפורים ובלחישות, על עברה המפוקפק של המתלוננת, שכבר נמצאה סוחטת בוסים בתלונות, ובקלטות, מה שהפך אצלה לענף הכנסה לא רע. הגדילה לעשות שלי יחימוביץ', כאשר כמה ימים לאחר מכן הביאה סיפור נוסף של אשה, שנפלה גם היא, לדבריה, קורבן להטרדותיו של יהודה נווה. המטרה היתה חשובה, להעמיד משקל נגד לרצה האופי שנעשה במתלוננת. אבל האמצעים? זה כבר לא כל-כך חד-משמעי. לא האשה דיברה, אלא בעלה. זה קרה לפני הרבה זמן, אבל אם מדברים על מתלוננת סדרתית, נראה לכם שיש כאן גם מטריד סדרתי. אבל מה שגרוע מכל, אין מי שיתמודד עם הטענות. העובדה, שהאיש כבר איננו בין החיים ואיננו מסוגל להתגונן ולהעמיד את התמונה מנקודת מבטו, לא מפריעה כבר לאף אחד. הרי כולנו יודעים מה באמת קרה שם, לכולנו יש ניסיון מר עם הטרדות מיניות, גם מצד גדולי הכוכבים בתקשורת, שיודעים לנהל בקול סמכותי מובהק ראיונות ודיונים בנושא ולהציג ארשת המומה ודואגת, כמתחייב. אז גם אם הפרטים לא בדוקים די הצורך בכל מקרה ומקרה, הסך-הכל בוודאי נכון, והמטרה של הצגת הנושא והעלאת המודעות של נשים מצדיקה, כאמור, את כל האמצעים.

המחנות כבר הסתדרו, הדעות כבר התגבשו. חקירה משטרתית הרי אין, מכאן שאין אמצעים מקצועיים נקיים ממשווא פנים לבדוק את הדברים. יש סיפורים לכאן ולכאן. זה אמנם נותן קרקע רחבה לדמיון ולרטוריקה, אבל ספק אם זה מועיל למאבק בהטרדה המינית נגד נשים. כי נכון שמצבן של הנשים בכי רע, שהן - אנחנו - זקוקות להרבה מאוד עידוד והעדפה מתקנת כדי להגיע למשהו שדומה לעמדת פתיחה שווה. אבל דווקא משום חשיבותו הראשונה במעלה של המאבק הזה, צריך לנהל אותו בשימת לב לפרטים הקטנים ביותר, ובייחוד בשיקול דעת, בקור רוח, בוהירות, בלשון מדויקת. לא ליטול לעצמנו כובעים שאינם כפי מידת ראשנו, ולהסתפק בראש הגדול ובעל הקבלות שלנו. ובכלל, ישועיות היא יועצת רעה, ומידה של ספקנות עוד לא הזיקה לאיש, ולא כל מי שמעז לשאול ולפקפק הוא בהכרח עוכר המין האנושי, והנשי. יכול להיות שהופעתה של המתלוננת בתקשורת עודדה נשים אחרות להגיד "לא" ולהתכוון "לא", לא לסבול השפלות ולהתלונן. אבל כל טיפול בנושא הנעשה מתוך היסחפות, מתוך להט יתר ומתוך הכפפת השיקול המקצועי לטובת מטרה, נעלה מאין כמותה, יכול אולי לזכות בנקודות במרוץ על האבירות. אבל די שאדם אחד בקהל יגיד, "אוהו, שוב אלה עם ההטרדות שלהם! בפעם האחרונה הסיפור התברר כבלוף מפוקפק, או בטח גם הפעם מדובר בקשקוש" - כדי שכל הרווח הגדול שבהעלאת המודעות ייצא בהפסדו של המאבק החשוב. ■

וייצמן, נתניהו ומרדכי נקטו מדיניות תקשורתית שונה בפניותיהם לבית-הדין של דעת-הקהל. עד כמה הושפעו החלטות המשטרה ממסעי היח"צנות של הנחקרים

מבחן התנוצצה

אלעד בונג'י

T ו היתה שעתם הגדולה של יועצי התקשורת. הטלפונים הבהולים הגיעו אליהם עוד לפני שצלצלו אצל עורכי-הדין. בהתייעצויות דחופות, כשהעיתונאים על הקו, גובשו קווי ההגנה התקשורתיים של שלושה מאישי הציבור הבכירים במדינה: הנשיא, השר וראש הממשלה לשעבר. לעתים בתוך שעה.

לכאורה אמורות החזית התקשורתית והחזית המשפטית להיות מנותקות זו מזו. בפועל יש מתאם ברור בין הקו התקשורתית לבין דרך החקירה המשטרית; הזיקה כל-כך ברורה, שהיא מסתמנת לפעמים אפילו בתוצאותיה. הפרשיות האחרונות זימנו מגוון של קווי הגנה תקשורתיים, כשבקצה האחד נמצא ראש הממשלה לשעבר בנימין נתניהו, ובקצה השני הנשיא עזר ויצמן. בתווך היה השר יצחק מרדכי.

נתניהו בחר בקו תקשורתית

בנימין נתניהו < קו תוקפני

יעקב וינרוט < מיהו שופט עליון

הפרשה, "שהחיבוק היה אבהי ולא מיני?". האם העובדה ששלושת המקרים, נשואי החקירה, נחשפו על-ידי העיתונות ולא על-ידי המשטרה מחזקת את הזיקה שבין הזירה המשטרית והזירה התקשורתית? כך או כך, ליועצי התקשורת ברור שאישי ציבור המוצגים אים את עצמם בחקירה משטרית נזקקים בדחיפות לעצתם, כדי להשפיע באמצעותם על תוצאות החקירה.

של נתניהו שהוא קורבן של רדיפה. הנחקר לא רק תקף; הוא גם ניצל היטב את החקירה כדי לחזור לתודעה הציבורית. עד כדי כך, שאחרי המלצת המשטרה להעמידו לדין, הצביעו הסקרים על מרוץ צמוד בינו לבין אהוד ברק בממד הפופולריות לתפקיד ראש הממשלה. על האהדה הציבורית הזו, טוענים יועצי תקשורת, הוא שילם בהמלצת המשטרה להעמידו לדין. ויצמן שמר לאורך כל החקירה על קו פייסני:

נתניהו משיב מלחמה

נתניהו החליט לצאת למאבק חסר פשרות מול המשטרה והתקשורת. "אני לא מגדיר את זה כרדיפה, אני מגדיר את זה כציד", אמר בראיון המפורסם שנתן לזן מרגלית בערוץ הראשון שון מיד לאחר שהמשטרה פרסמה את הודעתה על ההחלטה להעמידו לדין בחשד לקבלת שוחד. "המשטרה חקרה ולא יודעת איך לרדת מהעץ. המשטרה רה מחליטה לנטרל אותי מהשדה הפוליטי באופן ניהול החקירה. המוני אורחים, כולל אנשי ציבור שאינם במחנה שלי, התייצבו לצדי".

פרקליטו של נתניהו, עו"ד יעקב וינרוט, תקף גם הוא בצורה חריפה מאוד את המשטרה: "זוהי חקירה שכולה סימב"יווה בין עיתון ובין המשטרה... אני מציע שנעניק למרדכי

גילת את התואר השופט העליון של מדינת ישראל". לשיא הגיע נתניהו כשהאשים שחקירת המשטרה גרמה למות אמו, ציילה. שרה נתניהו הצטרפה לקו הלוחמני בראיון ל"מעריב". "לעובדות ולאמת לא היה כל משקל בקבלת ההחלטה של גורמי המשטרה. אין לי שום ספק שהיה כאן, כפי שאמר בעלי, מסע ציד. היתה פה רמיסה גסה ובוטה של כבוד האדם וזכויותינו כנחקרים. זה היה בצעד קות, השפלות, האשמות בוטות. הם היו אומרים לי, 'את משקרת, את גנבת'".

"אני אתן למשטרה לעשות את עבודתה, אענה על כל מה שאדרש". יועץ התקשורת שלו, מנחם שיוף, טוען שהנשיא קצר את פירות מדיניותו התקשורתית: הסובלנות שגילה לעבודת המשטרה התבטאה בהחלטה שלא להעמידו לדין.

מרדכי בחר בקו הגנה תקשורתית שונה לחלוטין: שתיקה. מאז הנאום הקצר שנשא בעקבות הגשת התלונה הוא לא הגיב לסיפורי המשנה שצצו בעקבותיה. כאילו הוא מהוץ למשחק. "מה יש לו לומר?", מסביר יועץ התקשורת רוני רימון, שנפגש עם מרדכי ביום שבו התפוצצה

תוקפני. לאורך כל תקופת החקירה נגדו הוא תקף את המשטרה ואת התקשורת והציג את עצמו כקורבן. הקו הלוחמני הזה הצליח לשכנע אפילו כמה מבכירי העיתונאים בתזוה

צילומים: פלאש 90

מקריית. אחרי הכל, "ידיעות אחרונות" חשף את הפרשה בתחקיר של מרדכי גילת. מי שנחלץ להגנת נתניהו היה אמנון דנקנר - איש "מעריב", ועיתון זה אירח גם את המאמר שכתב בעניין החקירה דוד שימרון, פרקליטו של נתניהו. זה לא היה מאמר פרשנות רגיל, אלא כתב-הגנה ממש: תגובה משפטית מנומדת לטענותיהם של גילת והמשטרה. אולי אין מקומו של כתב-הגנה משפטי בעיתון, אבל כאשר התובע הוא "ידיעות אחרונות" - "מעריב" הופך להיות סניגור.

מנחם שיוף > טעות אחת בלבד

יועץ התקשורת מוטי מורל מסביר כי הקו של נתניהו מופנה דווקא אל בוחריו: "כשהנחקר פונה אל התקשורת קיימים שני קהלי התייחסות: האחד זה הציבור והשני זה המשטרה, בית-המשפט והממסד. נתניהו פונה באופן ברור אל ציבור הבוחרים שלו ולא אל בית-המשפט, ונראה שהוא מצליח. עובדה שהפרש בסקרים בינו לבין ברק קטן. הקמפיין שלו מתוכנן קדימה. כרגע אין כתב-אישום נגד ברק בנושא העמותות ונתניהו מושק על הנקודה שאת האשכנזים ואת השמאל מוציאים נקי ולא מגישים נגדם כתב-אישום, בעוד שאותו דופקים".

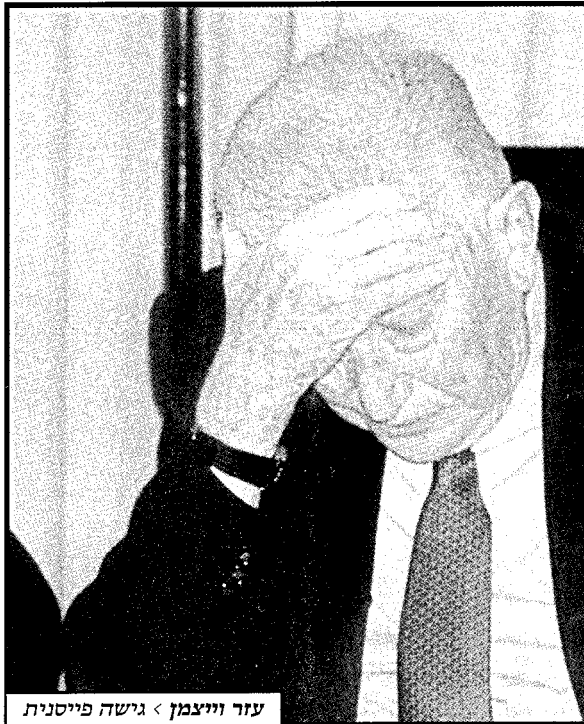
ואכן, הפופולריות של נתניהו עלתה פלאים לאחר פרסום המלצת המשטרה להגיש כתב-אישום נגדו ונגד אשתו. סקר מכון גאלופ, שהתפרסם בסוף חודש מרץ ב"מעריב", הראה כי אילו הבחירות לראשות הממשלה היו מתקיימות סמוך לפרסום המלצת המשטרה, היה נתניהו זוכה ב-42.4 אחוז מהקולות, לעומת 42.5 שהיה מקבל ראש הממשלה המכהן - אהוד ברק. 44 אחוז, על-פי אותו סקר, סברו כי המלצת המשטרה להעמיד את נתניהו לדין נובעת מרדיפה פוליטית. מנחם שיוף, יועץ התקשורת של ויצמן, סבור שהקו התקשורתי של נתניהו הוא שגיאה גסה. "הוא ישלם על השגיאה הזו בכתב-אישום

ובחומרתו", הוא מנבא. "הטעות הבסיסית שלו היתה מישור הייחוס שלו, זה שהקו התקשורתי היה מופנה אל המצביעים שלו. קו ההגנה התקשורתי היה צריך להיות מופנה למשטרה ולפרקליטות. זה דומה למקרה של דרעי, הקו ההתקפי שלו היה יעיל מאוד במישור האלקטורלי והביא לעלייה עצומה במצביעי ש"ס, אבל במישור האישי זה היה כישלון טוטלי".

עוזי סנדורי, דובר משטרת ישראל, אומר בתוקף שהמשטרה לא נכנסה למאבק שנתניהו ניסה לכפות עליה: "אני רואה את ההתקפות האלה אבל אני לא נגרר למלחמה. התגובות ניתנות לגופו של עניין ואם תוקפים אותנו, התגובה היא ספציפית וממוקדת, אבל לא מעבר לזה. אני משתדל לא לעשות פולו-אפ להתקפות נגדנו".

האם ההתקפות של נתניהו עשויות להוביל את החוקרים לקבל החלטות לא ענייניות ממניעים אישיים?

אני לא יכול לומר מה ההתקפות האלה עושות לחוקרים מבחינת תחושות. יש חוקרים

עזר ויצמן > גישה פייסנית

שהם יותר חסינים ויש כאלה שהם יותר פגיעים, אבל הדברים האלה לא משפיעים על תוצאות החקירה. לדעתי, על איש מקצוע הגיימיקים הללו לא משפיעים.

לויצמן יש תשובה

אבל יועצי התקשורת של עזר ויצמן יעצו לו לשמור על לשונו, לנקוט קו פייסני ולהתייחס בכבוד למשטרה ולפרקליטות. זו היתה המלצה שנגדה את מזגו של הנשיא כפי שהוא מוכר לציבור. ואמנם, כבר בנאום הראשון שלו, עם פרוץ הפרשה בדצמבר, אמר ויצמן: "אני מקבל בהבנה את ההחלטה על החקירה. אינני

מבקש לעצמי זכות כלשהי ואחקר כי אין אדם מעל החוק". גם בעיצומה של החקירה המשיך הנשיא לשמור על קו של כבוד והכנעה: "אני גם כן חייל ולא מרגיש שצדים אותי", אמר אחרי חקירה של שעות ארוכות. "אין לי טענות כלפי המשטרה. נחקרתי במשך 15 שעות בשני שלבים עם כל אי-הנעימות שהייתה מוכן לוותר עליה. כאשר הוגשה נגדי תלונה, הייתי חייב לעבור חקירה ואין לי טענות למשטרה על צורת החקירה".

הגישה הפייסנית שובשה רק פעם אחת כאשר פרקליטו, יעקב וינרוט, תקף במסיבת-עיתונאים את הפוליטיקאים. הקו התקשורתי לא השתנה גם לאחר הודעת המשטרה לסגור את התיק. ויצמן הודיע כי הוא אינו מתכוון לכהן במשכן הנשיא עד תום התקופה המיועדת לו, כאילו רמז לפרקליטות, "אל תחמירו אותי, אני בכל מקרה הולך הביתה".

אין לדעת אם בגלל התחשבות בוויצמן או מסיבה אחרת, מסיבת-העיתונאים שבה הודיעה המשטרה על ממצאיה התקיימה, משום מה,

כשצופי ערוץ 1 היו שקועים בצפייה במשחק הכדורסל בין מכבי תל-אביב לאורטו, וזמן רב לאחר סיום חדשות ערוץ 2. כשנודע לכתבי המשפט כי המפכ"ל, יהודה וילק, יבוא לפרקליטות מחוז תל-אביב כדי לקבל את החומר בפרשת ויצמן, פרשו רשתות הטלוויזיה את הצוותים והמתינו. אבל המפכ"ל לא בא. בניגוד לחקירת נתניהו ומרדכי, שבהן כל אירוע היה מסוקר ומתוזמן היטב, אצל ויצמן קיבל וילק את החומר הרחק מעיני הציבור.

היתה טעות אחת בניהול מדיניות התקשורת של ויצמן, מתווה זה מנחם שיוף, אבל בדיעבד היא היתה לטובה: "כשראיתי את ההופעה של הנשיא בטלוויזיה בנאום המפורסם שהוא נתן לגבי החלטתו לא להתפטר רציתי למות. הוא סידר את החולצה,

הוא הקריא מהנייר, הוא נראה זקן ועייף, אבל בסופו של דבר זה יצר אמפתיה רבה בקרב הציבור. דווקא משום שהוא נראה קצת חסר-אונים ועייף".

גם מוטי מורל מפרגן לקו ההגנה התקשורתי שנקט ויצמן. "התקשורת היא כמו דוברמן ענק שמסתובב ברחוב ומתפשט את מי לתפוס עכשיו במכנסים. הוא תופס אחד ומתעלל בו, וכשעובר בר מישהו מפתה יותר הוא עוזב אותו ועובר אל הקורבן הבא. התקשורת בוחרת את הקורבן שלה ובודקת עד כמה הוא מגרה. הגירוי נבחן בשאלה עד כמה יש קונפליקט. תפקיד יועץ התקשורת הוא לנסות לסיים את הקונפליקט

כמה שיותר מהר. אם מחר מאשימים אותי שאני רוצח וגנב ואני מודה שחטאתי ופשעתי, אז בזה נגמר הסיפור. אין יותר ניגוד, אין יותר קונטרוברסיה, אין יותר שני צדדים שמתנגשים זה בזה ובאופן טבעי הסיפור יורד מהכתורות. ויצמן הוריד את הקונטרוברסיה: הוא לא התעמת עם המשטרה".

התקשורת עצמה עזרה מאוד לויצמן. ברא"ו שהעניקה פרופ' רות גביון מהחוג למשפ"טים באוניברסיטה העברית לאורית לביא-נשיאל בערוץ הראשון, היא נימקה מדוע ויצמן אינו צריך להתפטר. אמנון אברמוביץ' חשף בערוץ הראשון מסמך המעיד לכאורה על תום-לב של ויצמן בפרשת הכספים שקיבל מסרוסי. לפי המסמך, ויצמן דיווח בשנת 1990 למבקר המדינה על חשבון נאמנות שניהל בשבילו עו"ד חנינא ברנדס.

עזרה נוספת לנשיא באה מ"כיוונים ספונטניים", כמו "מכתב הקצינים" שהוכיח שלא מדובר רק בנשיא אלא גם בטייס לוחם. התמיכה העממית בסגנון "אוהבים אותך עיזור" או ראיונות רחוב שנעשו עם תומכים ושודרו בטלוויזיה החזירו את ויצמן למעמד האהוב עליו כנשיא העם.

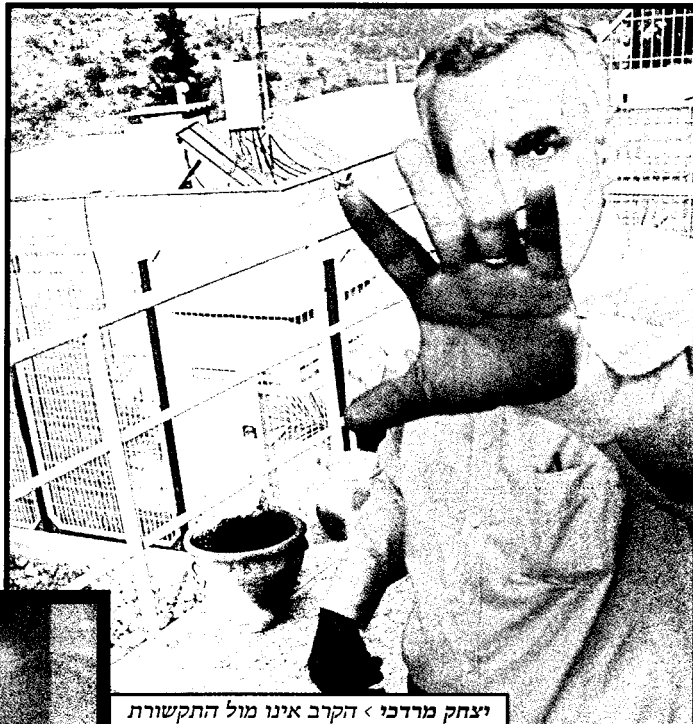
אחת המניפולציות התקשורתיות שיוחסו למקורבי ויצמן היא העברת הכדור ממגרשו של הנשיא למגרשו של עופר

נמרודי. או כהגדרתו של מורל - ניסיון לשסות את הדוברמן במישהו אחר. חברים קרו"בים של הנשיא אמרו, לפי הפרסומים, כי מאחורי חשיפת הפרשה עומדים מקורבים של נמרודי המבקשים להיפרע מויצמן על סירובו לתת לו חנינה. חבריו של ויצמן דאגו לספר לעיתונאים כי "הנשיא עצמו אינו שולל הערכה זו, ושותפים לה מקורות הבקאים בחומר החקירה נגד נמרודי". נמרודי הכחיש מכל וכל, אבל את המשקע שהותירה הטענה על הציבור ועל חוקרי המשטרה לא ניתן לאמוד.

מרדכי אינו משיב

שר התחבורה יצחק מרדכי שתק מאז התגובה הראשונה שלו, ב-7 במרץ, ועד פרסום המל"צות המשטרה להעמידו לדיון, ב-16 באפריל. בשני המקרים השמיץ הודעה קצרה, לא ענה לשאלות עיתונאים ונמנע מלהיגרר לדיון פומבי על החקירה שהתנהלה נגדו. השתיקה הביאה להפקרות גדולה בטיפול בפרשה בזירה התקשורתית. שער "העיר" מרח את הכותרת "איציק סדרתי" מעל תמונה שבה נראה מרדכי לוטש מבט בתמוקיה של רקדנית בטן חשופה

המפוזת סמוך לשולחנו. הכותרת "סדרתי" מכוונת במודע לאנס הסדרתי, בני סלע. הפרסום בתקשורת של ממצאי בדיקת הפור ליגרף שנערכה למתלוננת נועד להפגין את מהימנותה. בנוסף פרסמו שני העיתונים הגדולים וידויים מפורטים של בנות שליוו את מרדכי לאורך שירותו הצבאי הארוך, ולטענתן הוטרו על-ידו. כשלושה שבועות לאחר פרסום הפרשה, חשף "ידיעות אחרונות" בעמודו הראשון וידוי נוסף של אשה שטענה כי הותקפה על-ידי מרדכי בביתו במוצא.

יצחק מרדכי < הקרב אינו מול התקשורת

מרדכי הואשם, הורשע ונתלה על-ידי התקשורת - וכל זה ללא שום תגובה מצדו. למרות שתיקתו, יש למרדכי יועץ תקשורת, אייל ארד.

למה מרדכי שתק?

משום שהזירה המרכזית שבה צריכות ההחלטות להתקבל היא הזירה המשפטית ולא הזירה התקשורתית. אחרי הכל, אנחנו חיים במדינת חוק ומי שמכריע בה הם מוסדות השלטון והחוק ולא הציבור או עיתונאי זה או אחר.

זו לא היתממות? אתה לא חושב שקיימת השפעה בין האווירה הציבורית לבין החקירה?

אין לי ספק שיש אנשים שחושבים שהם יכוננים לים לעשות מניפולציות תקשורתיות ולהשפיע על תוצאות החקירה. איציק מרדכי חושב שאי-אפשר לעשות מניפולציות כאלה והוא מאמין שהצדק יצא לאור בסופו של דבר. את הדברים שיש לו לומר הוא יאמר במשטרה או בבית-המשפט. אנחנו רוצים להאמין שמקבלים החלטות מקצועיות ומתוך שיקולי צדק. אתה אימרה, למעשה, שהתודעה הציבורית לא מעניינת את מרדכי.

מרדכי, כאישיות ציבורית, חש שיש לו חובה להתייצב בפני הציבור ולהתייחס למה שעומד על הפרק. ולכן עוד באותו היום, עוד בטרם קיבל את ההודעה הרשמית על החקירה, הוא התייצב מול המצלמות ואמר שהוא חף מפשע ואת כל מה שיש לו לומר הוא יאמר למשטרה. אז בשביל זה הוא שכר את שירותיך, בשביל לשתוק?

איציק הוא יותר מלקוח שלי, הוא חבר שלי. אני מאמין לחלוטין בחפותו ואני התייצבתי לעזור לו, כמו שהוא רוצה. הוא קבע עמדה עקרונית שבמצב מסוג זה לא

צריך לנהל את הקרב מול התקשורת. בפרשת קו 300 הוא היה בחזקת רוצח והבן שלו עופר, שהיה ילד באותה תקופה, חזר הביתה אחרי שהילדים בבית-הספר אמרו לו, "אבא שלך רוצח". גם אז, כמו היום, הוא שתק ובסופו של דבר האמת יצאה לאור.

אתה מרגיש שהתקשורת חוטאת בדרך שבה היא מתייחסת למרדכי?

יש דברים שלא ייאמנו בעבור דת התקשורת. יש עיתונאי בכיר מאוד בעיתון גדול מאוד שלא פנה אלי אף פעם כדי לבקש ממני תגובה. יש לו את

אייל ארד < הוא גם ידיד

הטלפון שלי והוא פנה אלי בעבר לא פעם, אבל הפעם הוא לא מתקשר. היה גם מקרה שבו אני נתתי תגובה והכתב לא הסכים לקבל ממני את התגובה הזו כי זה נראה לו בעייתי.

עד שלא פנית לעורך העיתון זה לא נכנס. רוני רימון אומר שהעיתונאים הפסיקו לבקש ממרדכי תגובות באופן מודע והרשו לעצמם לפרסם עליו דברים גם מבלי לבקש ממנו תגובה, כיוון שהוא במעמד נחות מאז נודע דבר החקירה. "הוא הפך להיות מטרה נייתת", מאבחן רימון. ■

אלעד כובני הוא מחמחה במשרד עורכי דין

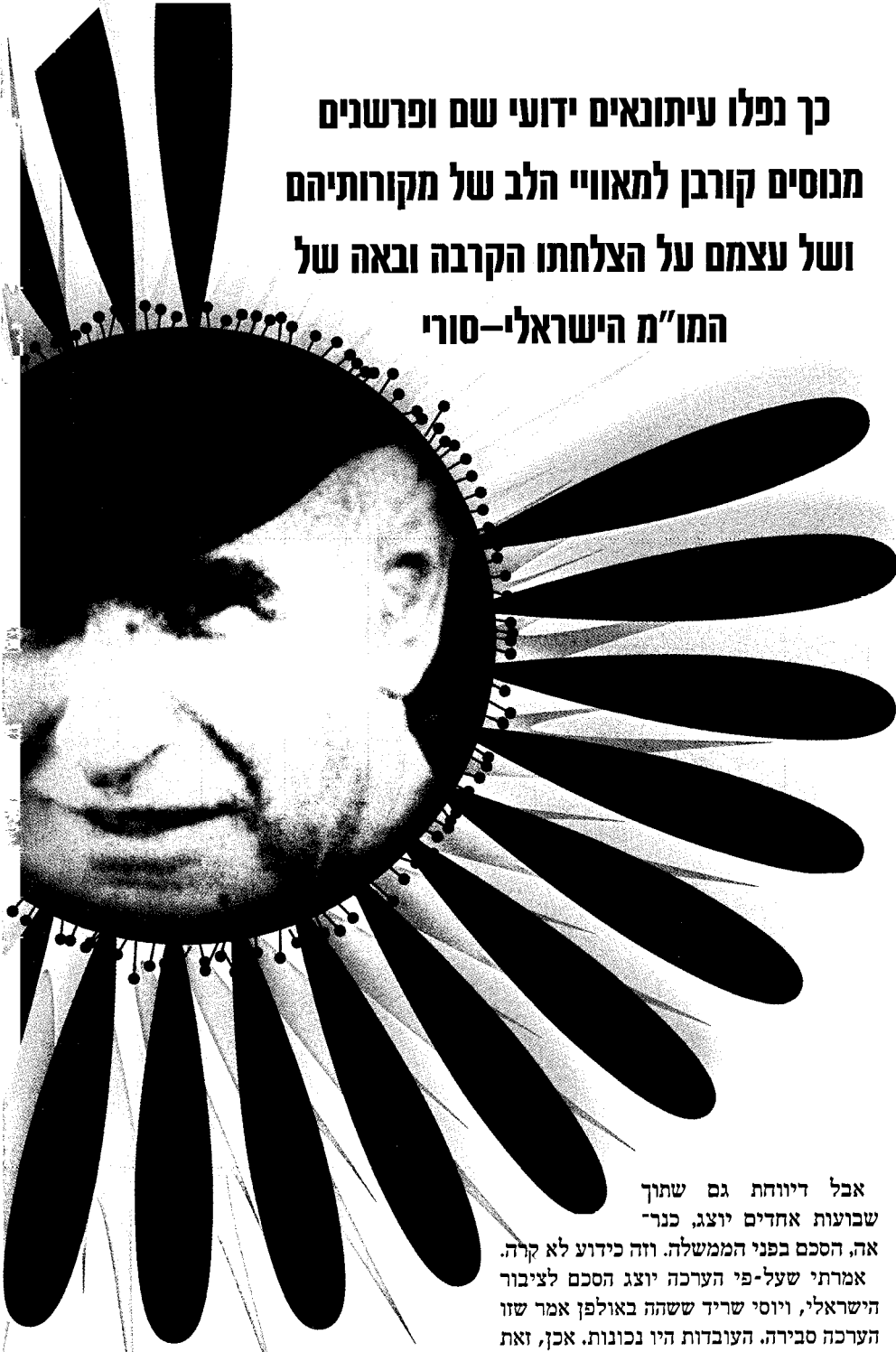
א תמיד מאמצת התקשורת באופן כה מרשים את התחויות של הימין. אבל בחודש שקדם לפסגה הכושלת בו'נבה התקשו בליכוד להתייחס לעיתונאים כאילו הם מתנכרים לעמדת המפלגה. למעשה, מול נסיונות הכחשה רפים מכיוונו של ראש הממשלה, אימצה בדרך-כלל העיתונות את עמדת הליכוד מזה חודשיים, שלפיה ההסכם עם סוריה תפור, הנסיגה מרמת-הגולן מוסכמת וכל שאר העיכובים, הריקודים והאיזמים הם חלק מטקטיקה ידועה מראש. לאורך כל התקופה, ובמגמת עלייה לקראת פסגת קלינטון-אסד בו'נבה, נטו הדיווחים להתייחס לשלום עם סוריה כאל עניין מוגמר.

התחושה שמתחת לקיפאון מסתרת פעילות מעשית נמרצת נשאבה מהאופטימיות שקרנה מסביבתו של אהוד ברק מאז פסגת שפרדסטאון. חיוק אותה דיווחו של העיתונאי אמנון אברמוביץ' בערוץ הראשון בערב שבת ה-3 במרץ. "הייתי אומר בזהירות המתחייבת, תוך שבועות אחדים, בין שלושה לחמישה שבועות, צפוי להיות מונח בפני הכנסת, הממשלה והציבור הישראלי הסכם עם סוריה שיכלול גם את פתרון בעיית לבנון, הייתי קורא כרגע להסכם 'הסכם בקופסה'. אני יכול לומר שהדרגים המקצועיים סיימו את עבודתם, הפרטים ברורים, הנוסחאות ערוכות, הגיעה כרגע עת ההכרעה. מאחד שעדיין אין הכרעה אי-אפשר לדבר על הדברים בוודאות ובסופיות, אבל בהחלט אפשר, ישנו סיכוי גבוה מאוד, שתוך שבועות אחדים ההסכם הזה יונה לפני הציבור הישראלי".

כעבור שלושה שבועות התברר הציבור הישראלי על בואם של קלינטון ואסד לפגישה בו'נבה, ובמערכת "היומן" של הערוץ הראשון התמלאו גאווה מקצועית, בייחוד על רקע הפקפק שהפגינה העיתונות הכתובה למחרת דיווחו המרעיש של אברמוביץ'. בקולאז' "תמונות השבוע" הריצו שוב את דבריו של אברמוביץ', ועורך המהדורה, אלישע שפיגל-מן, ציין בסיפוק, "אנחנו כבר אמרנו זאת קודם". כאשר התברר ששום הסכם לא הובא בפני הציבור והממשלה, וכנראה גם לא יובא - לא חשבו אברמוביץ' ועורכיו שיש מקום להבהיר או להתנצל בפני הצופים.

"למעשה דיווחתי על שלושה דברים", אמר אברמוביץ' בדיעבד: 1. קיים ערוץ חשאי. 2. הצוותים המקצועיים סיימו את עבודתם. 3. הכל עכשיו עומד לפתחו של איש אחד, נשיא סוריה, ותוך שלושה עד חמישה שבועות נראה כיצד הדברים נופלים. בדיוק שלושה שבועות אחרי הדיווח שלי התבררנו על ועידת ז'נבה. אלמלא הדיווח שלי היו אומרים שהעיתונות נרדמה בשמירה".

כך נפלו עיתונאים ידועי שם ופרשנים מנוסים קורבן למאוויי הלב של מקורותיהם ושל עצמם על הצלחתו הקרובה ובאה של המו"מ הישראלי-סורי

אבל דיווחת גם שתוך שבועות אחדים יוצג, כנר-

אה, הסכם בפני הממשלה. וזה כידוע לא קרה. אמרתי שעל-פי הערכה יוצג הסכם לציבור הישראלי, ויוסי שריד ששהה באולפן אמר שזו הערכה סבירה. העובדות היו נכונות. אכן, זאת פעם ראשונה שכל הפרטים - נורמליזציה, הסדרי המים והסדרי ביטחון - היו סגורים. נשארה רק שאלת קו הגבול, וכאן ההכרעה היתה בידי של אסד. ההערכה של כל הצדדים היתה שקלינטון לא מוזמן את אסד סתם לפגישה, אלא כדי לקבל הכרעה בשאלת הגבול ולפתור את המחלוקת.

ד"ר איל זיסר, ראש הדסק הסורי ב"מרכז דייך", יודע דברים אחרים: "בפירוש לא נכון להגיד שהכל היה סגור. ההנחה ההגיגית, אמנם, אומרת שברגע שהיינו מסכימים על סוגיית הגבול, ניתן היה לפתור את שאר הבעיות, אבל לדעתי גם העניינים הטכניים היו גורם לים עוד זמן רב. למשל, שאלת תחנת ההתרעה

בחרמון אינה סגורה. גם שאלת מועד הנסיגה לא נסגר, וכן אם יהיו טיסות של 'אל-עלי' (לדמשק), אם יהיה בה מרכז אקדמי ישראלי, ועוד כהנה וכהנה פרטים. אין ספק שגם ההערה כה המדברת על שבועות אחדים, שמקורה כנראה בסביבת ראש הממשלה, אינה נכונה".

למעשה טוען אברמוביץ' כי חזה את כינוסה של פסגת קלינטון-אסד אך לא יכול היה לצפות את תוצאותיה. זו טענה בעייתית שקשה למצוא לה אחיזה בדיווח שלו, בעיקר כיוון שאיש, כולל קלינטון ואסד, לא ידעו על קיומה העתידי של ועידה כזו בעת הפרסום. אברמוביץ' לא היה יחיד בדיווחו. למרות

קונפסיה ששתתורה

שיחות טלפוניות ישירות ומגעים עקיפים נוספים נתנה את התחושה שיש דברים בגו. אלמנט נוסף ששידר אופטימיות בידיעה היה נכונותו של ברק לויתור על תחנת התרעה ישראלית בחרמון". האופטימיות גברה, כאמור, כעבור יומיים בדיווחו של אברמוביץ, שממנו ניתן היה להבין (ואברמוביץ מאשר זאת) שברק אכן ויתר על הנוכחות בחרמון. אז איפה טעינו?

בן-ישי: הטעות של כולנו היתה בהסתכלות על אסד כעל טקטיקן שמשחק משחקים. הטעות הזאת מתחילה עוד בימי רבין. למעשה, אסד היה עקבי לחלוטין באי-הסכמתו לוותר על הכינרת, אבל בעיתונות הישראלית אנחנו עושים את הטעות הנוראה בהסתכלות על הערכים כעל שקרנים מקצועיים שלא אומרים מלה אחת של אמת.

גם עקיבא אלדר, פרשן ב"הארץ", מסכים שהמכשול טמון במסך המפריד בין הכתבים המדיניים לסוריה: "הכתבים המדיניים לא כל-כך מכירים את המציאות הסורית. הם חושבים שאסד יכול לעשות ככל העולה על רוחו, ולא לוקחים בחשבון את השליטה על

כפולה לצדקת שיטת המיקוח שלו: התעקשו-תו על קווי 4 ביוני 1967 כבסיס לדיונים עם ישראל". אורן יותר מרומז בידיעה כי ברק עומד לוותר בסוגיית הגבול ובכך יאפשר לאסד לרשום לזכותו ניצחון נוסף.

אורן סירב להתראיין לכתבה זו. לזכותו ייאמר, שממש כמו אסד עצמו, גם הוא עקבי. מאז פסגת שפרדסטאון הוא טוען שצפוי הסכם שלום עם סוריה, "עד יום העצמאות או לכל היותר עד מאי", ובניגוד למרבית עמיתיו הוא ממשיך לדבוק בניחות הזה גם אחרי כשלון הפסגה, מתוך הערכה שמשחק הפוקר לא הסתיים, ומאחר ששני הצדדים אינם חפצים בנסיגה-החד-צדדית מלבנון, הרי שככל שוו תתקרב, כך יגדל הלחץ להסכם בדקה התשעים. אורן, לפיכך, הוא הפרשן היחיד בעיתונות הישראלית שנימת דבריו לא השתנתה הרבה אחרי הפסגה. ב-6 במרץ הוא כותב בביטחון רב על שתי פגישות הצפויות להיערך בין אסד לברק בשלב המכריע של המשא ומתן: אחת, כנראה, בז'נבה, "אשר תיועד לשבירתה של האווירה הצוננת בין המדינות. השנייה, בוושינגטון או באתר אמריקאי אחר, בהשתתפות

ההכחשות שליוו את הידיעה, הלכה ותפתח במהלך חודש מרץ רשימת העיתונאים שהלכו שבי אחרי קונספציות ההסכם המתקרב עם סוריה. העיתונאים, בדרך-כלל, נתנו משמעות ומשקל יתר ל"סימני הנפט" הטכניים שהעידו כי מאחורי הקלעים מתבשל משהו, והמעישו במשקלם של רמזים פסימיים כמו סירוב סורי לחדש את המו"מ הישיר, נאצות בעיתונות הסוריים על ישראל, והתעקשותו המוחלטת של אסד על זכות הטבילה והדיג במי הכינרת. די היה בנימוק האחרון, בתוספת הפרופיל העצמי העיקש שאסד מציג בעקביות במשך עשרות שנים, כדי לשכנע את העיתונאים לנקוט לשון זהירה ומסייגת יותר.

הדיווח של אברמוביץ לא פתח את הגל האופטימי; קדמו לו דיווחים בשלושת העיתונים היומיים. למשל אמיר אורן, שכתב ב"הארץ" ב-3 במרץ כי "אסד רשאי לחייך מתחת לשפמו", כיוון ש"השבוע נמצאה ראיה

עודד גרנות, "מעריב": יש לי תחושה כבדה

שחלק עמיתי נפלו קורבן למערכת של דיסאינפורמציה,

שסביר שבאה מכיוון לשכתו של ראש הממשלה

הצבא, את מלחמת הירושה וגורמים נוספים. כמו תמיד נטייתה של התקשורת היתה להיות ההלטית מאוד, והשאירה את הספקנות לגורמים אחרים, כמו לד"ר איל זיסר, שעל סמך ניתוח המדיניות הפנימית בסוריה העריך שהסיכויים שאסד יתגמש הם קטנים".

ככל שקרבה שעת הפסגה, כך גבר המשחק המתעתע בין האופטימיסטים לפסימיסטים בעיתונות. "צומצמו הפערים... קלינטון ואסד יכריזו על חידוש המשא ומתן בין ישראל וסוריה", הכריזה הכותרת בעמוד הראשון של "מעריב" ב-21 במרץ, על סמך הערכות בירושלים. ובכותרת בעמוד 7 נאמר: "דיפ-לומטים זרים: הושגה הסכמה על קווי הגבול עם סוריה". למחרת שאבו ב"מעריב" עידוד

קלינטון ובמתכונת קמפ-דייוויד, תיועד לסיים כום סופי של ההסדרים שנוסחו מאחורי הקלעים בידי שלושת המנהיגים". במלים אחרות: העסקה סגורה ועתה נותר רק למצוא את התאריכים המתאימים ביומן.

רון בן-ישי, פרשן "ידיעות אחרונות", דיווח באחד במרץ על "משא ומתן המתנהל בין ישראל לסוריה בשני ערוצים עיקריים: קשר טלפוני ישיר בין ירושלים לדמשק, ודרך הממשל האמריקאי, ומאמצי תיווך באמצעות אישים ערבים ואירופים... המנסים לרכך את עמדות הצדדים". היום הוא אומר שהרושם האופטימי שנוצר מהידיעה היה בעיקר על דרך השלילה. "מאחר שכלפי חוץ נראה היה כאילו לא מתנהל כלל משא ומתן, הרי שהידיעה על

מדיאלוג פומבי שקיים הנציג הסורי עם שמעון פרס בכנס בינלאומי על בעיות המים שנערך בהולנד, וכן משר ההגנה הסורי, מוסטפא טלאס, שצוטט: "השיחות עם ישראל יחודשו תוך שבועות" (ידיעה מגיליון ה-17 במרץ). גם מעל דפי "ידיעות אחרונות" נשקפה כמעט אפוריה. גורם מדיני בכיר צוטט: "מרבית ההסכם כבר תפור" (21.3), בתוספת הערכה שאסד יוותר על הכינרת, וקלינטון עצמו אמר כי הוא "מלא תקווה" (23.3). גם הנשיא מובארכ הצהיר: "סוריה וישראל קרובות להסכם שלום" ("ידיעות אחרונות", 22.3).

בצד ההערכות האלה הופיעה גם חבורת הפסימים: חיים רמון שסבור שהסיכוי להסכם

שמאחורי הקלעים הולך ומבשיל ההסכם, וכל השאר הוא העמדת פנים. עד כמה היו הדיווחים סותרים ניתן ללמוד משידורי החדשות של קול-ישראל ב-26 במרץ, יום הפסגה. בעוד שביומן הבוקר דיווח הכתב המדיני, יוני בן-מנחם, כי "ישראל נערכת גם לאפשרות שהפסגה תיכשל", ידע גדעון קוץ, השליח לז'נבה, לספר ביומן הצהריים שמקור סורי מעריך כי הכל סגור, ועיקר השיחה בין קלינטון לראש אמנון אברמוביץ' ביצע ערב הפסגה נסיגה מסוימת מהערכתו הקודמת ונקט לשון הרבה יותר מעורפלת: "למפגש ישנן שלוש אפשרויות סיום: 1. שאסד יגיד לכל כן; לא סביר; 2. שאסד

בפניהם, וגלגל את האשמה לפתחם של ראש הממשלה ואנשיו, "אשר זרעו תקוות גדולות בקרב הפרשנים והכתבים, ואנחנו התפתינו לחשוב שיש בידינו אינפורמציה של ממש".

"שבוע לפני שפרסמתי את הטור דיברתי עם מקור אמין בלשכת ראש הממשלה", מספר ירושלמי, "והוא סיפר לי שלא רק שהכל סגור ובאים לחתום בז'נבה, אלא שבאים כבר לקבוע את מועד הפגישה המשולשת בין הצדדים. כלומר הצ'ק מוכן וצריך רק לחתום. זאת היתה ההתבטאות".

ירושלמי מחלק את האשמה: "יכול להיות שאנחנו אשמים כיוון שאנחנו הולכים באופן עיוור אחרי מה שלשכת ראש הממשלה אומרת ולא מצליחים לפתח מקורות אלטרנטיביים – לא בקרב הערבים ולא בבית הלבן, אבל יכול להיות גם שהחברה בלשכת ברק פעלו בצורה לא תקינה. הרי יש להם אחריות. הסיפור הזה מערער הרבה מהמוסכמות שאנחנו עובדים לפיהן. בפעם הבאה, אפילו אם אקבל אינפורמציה מפי הסוס עצמו לא אוכל לבטוח בה".

עודד גרנות, הפרשן לענייני ערבים של "מעריב": "יש לי תחושה כבדה שחלק מעמיתיי תי נפלו קורבן למערכת של דיסאינפורמציה, שהציגה את ההסכם כ'תפור וסגור'. אין ספק שפרומואים כאלה, המכריזים על בואו של הסכם, משרתים את לשכת ראש הממשלה ומסייעים לה ליחצן פעילות. הבעיה היא שאין יכולת להצליב את הדברים. עם מי תצליבי? משרד החוץ מחוץ לתמונה, האמריקאים שגו בקונספציה, והקושי לחדור לראש של אסד אמיתי. בניגוד למצרים ולירדן, אין אפילו למי להרים טלפון".

רון בן-ישי: "השתמשו בי ללא שום ספק. הסיפור הודלף לי כחלק מטקטיקת משא ומתן שנועדה ליצור אווירה ולשלוח מסר, אנחנו

רון בן-ישי, "ידיעות אחרונות": השתמשו בי ללא שום ספק. הסיפור הודלף לי כחלק מטקטיקת משא ומתן שנועדה ליצור אווירה ולשלוח מסר "אנחנו נוחים"

יגיד לכל לא; גם לא סביר: אסד מעולם לא אמר לכל לא. אפשרות האמצע היא הסבירה מכולן, והיא אמורה להוליד מפגש טכני של הצוותים המקצועיים או לחלופין סבב סוגר פרטים של השרה מדלן אולברייט באזור. בסופו של דבר, גם האופציה הסבירה-לכאורה הוּו לא התממשה ואסד אמר "לא".

המקורות שלך העבירו מסר שהעיקר מאחורינו. הרגשת מרומה?

אברמוביץ': אין ספק שסביבתי הקרובה של ראש הממשלה שידרה שאנחנו מתקרבים מאוד לנקודת הכרעה. התבשיל מוכן; השאלה אם אסד יאכל אותו. אבל לא הרגשתי מרומה, ובסך-הכל אני לא חושב שהדיווחים היו בלתי מדויקים. העיתונאים תיארו את המצב בדיוק

עם סוריה "קטן מאוד" ("מעריב", 16.3), דוד לוי שצוטט ב"הארץ": "עדיין מוקדם לדבר על שלום עם סוריה" (7.3), בשאר אסד הצהיר כי "ברק חלש מכדי להביא הסכם, והאירועים האחרונים עוררו אצלנו ספקות באשר לכוונות ישראל", ובתווך ניצב אהוד ברק שהתנדנד בין פקפוק לתקווה: ב-3 במרץ כתב יואל מרקוס במאמרו ב"הארץ" ש"ברק בטוח שיש לו את אסד", אבל כשהוא מדבר לציטוט ברק נשמע הרבה פחות וחות.

ב"הארץ" הציגה הכותרת הראשית ביום הפסגה את המחלוקת בין גופי ההערכה המודיעיניים על נכונות סוריה להגמיש את עמדתה בעניין הכנרת. מעריכי אמין, על-פי הידיעה, חוו את תוצאת הפסגה, והעריכו שסוריה "לא תיסוג מעמדתה". במוסד חשבו, ממש כמו מרבית מנהיגי האזור, שאסד יסכים להתגמל וייוותר על תביעתו לגישה לכינרת. עקיבא אלדר: "המסקנה היא שיכול להיות שהיה צריך לעשות לכתבים המדיניים תדרוך של אמין מחקר".

בימים שקדמו לפסגה קשה היה לדעת למי להאמין: לחלק מהכתבים שידר ברק תחושת בטן חיובית על תוצאותיו הצפויות של המפגש בז'נבה, אבל בדברים המפורשים שאמר הזהיר מפני אופטימיות יתר. אחרים מהעיתונאים מאשימים את מקורביו העוסקים בתחום המדיני, כמו דני יתום ואורי שגיא, בהעברת תשדורת שהעסקה קרובה להיחתם. כנראה בגלל ההנחה שהעוזרים הפעילים מטעם ברק במו"מ המדיני יודעים הרבה יותר ממה שהם מוכנים לומר, ומתוך הלחץ להביא ראשונים את הסקופ של השנה על הסכם עם סוריה, עיגלו העיתונאים האופטימיים את הפינות. ההנחה הרווחת היתה שאם יש מגעים, יש אופטימיות ונותרה רק מחלוקת אחת, הרי

אמנון אברמוביץ', הערוץ הראשון: לשכת

ראש הממשלה היתה הרבה יותר זהירה מקלינטון,

מובארכ וערפאת, שאצלם הכל היה ורוד

נוחים. אבל זה בהחלט לגיטימי, מאחר שהעובדות בבסיסן היו נכונות". אברמוביץ': "אני לא מקבל את הקביעה שהיתה מניפולציה. בסביבת ראש הממשלה שידרו תיאור נכון של המצב. למעשה הם היו הרבה יותר זהירים מקלינטון, מובארכ וערפאת, שאצלם הכל היה ורוד".

ד"ר זיסר סבור שהתקשורת הפריזה לאורך כל הדרך. "העיתונות שימשה כאן כלי משחק. ברגע שראיתי, כמה שבועות לפני הפסגה, שבתקשורת הסורית מדברים על שפת הכינרת כעל אדמה שלהם הבנתי שמדובר בתנאי שהוא ייהרג ובל יעבור מבחינתו של אסד." ■

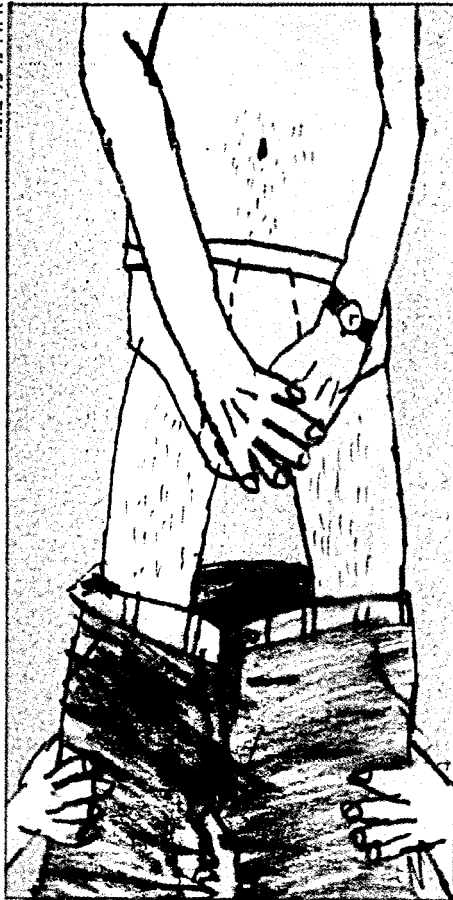
אברו הופשטיין הוא עיתונאי ב"ידיעות אחרונות"

סוגיה קשה לאיזון

טורי הזכות והחובה בהמלצות ועדת וינוגרד בעניין פרסום מתוך חקירות

דו"ח ועדת וינוגרד מטפל בסוגיה איזונית קשה, בקשר לפרסומים מחקירות משטרה וגופי חקירה אחרים: איזון בין הזכות לכבוד ולפרטיות, בין חופש הביטוי וזכות הציבור לדעת. הוועדה היתה ערה לקושי הגלום בשאלה שעמה התמודדה והדרו"ח שלה ניתן בחוסר יומרנות ובצניעות. על כך יש לשבח אותה. לזכותה של ועדת וינוגרד יש לזקוף בעיקר שני דברים אלה:

היא משמרת את ההבחנה היסודית בין אישי ציבור חשודים לבין חשודים שאינם אישי ציבור. בעוד שלגבי הראשונים ההכרח עדיין לא טובת פרסום כבר בשלב של קיום חשד לביצוע עבירה, ההכרעה היא הפוכה, ככלל, כשמדובר באזרחים מן השורה. בניגוד גוד אולי לכוונת השרים שמינו את הוועדה, היא מגינה דווקא על זכויותיו של האזרח הרגיל ולא על אישי ציבור. קיים צורך אמיתי להדגיש את זכותו של הפרט (שאינו נושא אישי ציבור) לשם טוב ולפרטיות ולהבטיח לו הגנה יעילה, שכן הנטייה המובנית של התקשורת היא לייחס לאלה משקל נמוך מדי ולהכריע בקלות רבה מדי לטובת פרסום. בצדק רב מדגישה הוועדה את יתרונם של אישי הציבור על אחרים מבחינת נגישותם הרבה יותר לכלי התקשורת, ויכולתם, עקב כך, להגן על שמם הטוב; לעומת זאת נותנת הוועדה את דעתה לנזק החמור שנגרם לשמו הטוב של אזרח מן השורה בסביבתו הקרובה כתוצאה מפרסום היותו חשוד, בניגוד לגישה המאדירה דווקא את זכותם לשם טוב של אישי ציבור, גישה שנקט היועץ המשפטי לממשלה בפרשת בר-און. גישתה זו של הוועדה עולה בקנה אחד עם תקנון האתיקה המקצועית של העיתונות, האומר שלא יפורסמו פרטים מזהים על חשוד בעבירה בטרם יובא לפני בית-משפט, אלא אם הסכים

איור: מיכל בוננו

פני חקיקה פלילית. כיוון זה מציב אתגר של ממש בפני הגופים המעורבים בעניין: המשטרה וגופים חוקרים אחרים, התביעה הכללית, לשכת עורכי-הדין ומועצת העיתונות. יפה עשתה הוועדה שהמליצה על מעקב אחר דרכי האכיפה שהוצעו על-ידה. גישה מציאותית לסוגיה אינה יכולה להתעלם מחוסר הוודאות לגבי יעילות האכיפה שהוצעה. בהקשר זה, חבל שהוועדה לא התייחסה מפורשות לצורך להיוקק לפוליגרף, חרף בעייתיותו, כאמצעי שאין בלתו לאיתור מדליפים בפועל ולהרתעת מדליפים בכוח.

ביתר זהירות יש להתייחס להמלצות אחרות של הוועדה: אשר לפרסום של חומר חקירה במהלך החקירה - הוועדה קבעה בעניין זה כי יש לאסור גילוי חומר חקירה בטרם הוגש כראיה לבית-המשפט. הוועדה לא בדקה את המקובל בנושא זה במדינות אחרות. היה מקום לבדיקה כזו, שכן לא ברור שיש הצדקה או טעם להטיל אצלנו מגבלות שאינן מקובלות במדינות מתוקנות אחרות. הסמכת בית-המשפט, לפי הצעת הוועדה, לאסור פרסום, "כאשר עולה העניין שבמניעת פרסום על מנת למנוע גרימת נזק לחשוד על

העניין הציבורי שבפרסום המידע", איננה פתרון פשוט. מדובר בסמכות פוגענית במיוחד חד בחופש הביטוי שכן היא סמכות מניעתית-צנזוראלית. העילה למניעת הפרסום עמומה ביותר ומותרת שיקול דעת רחב ביותר לבתי-המשפט. התוצאה ההכרחית תהיה שבמשך תקופה ארוכה (עד להתגבשות הלכה פסוקה) ידבר המשפט בנושא זה בשפות שונות, או יותר נכון זו תהיה שפת השופטים השונים ולא שפת המשפט. אין כלל ביטחון שהרטוריקה הגבוהה של בתי-המשפט בדבר חשיבותו של חופש הביטוי תוכה גם ליישום משקף בפרקטיקה. לא ברור גם שסוג החיכוך שיווצר בין שופטים לבין אמצעי התקשורת במסגרת הפעלת סמכות זו הוא חיובי. לא הייתי שולל על הסף גם את הסכנה שהסמכות תופעל באופן בלתי שוויון: ני וכי ייהנו ממנה יותר יחסנים למיניהם. גם המלצתה של הוועדה, שלפיה אין למנוע את פרסום עיקרי ההמלצות של הגוף החוקר, איננה מובנת מאליה. לא ברור כלל שעצם גיבושן של המלצות כאלה הוא בתחום סמכותו של הגוף החוקר, וכי ראוי שהגוף החוקר יסכם את חקירתו בהמלצה. קיים כאן חשש ממשי להטיה מובנית של ההמלצה בכיוון העמדה לדין. שהרי באופן זה מגדיר הגוף החוקר את עבודתו כהצלחה, ומי מוכן ורוצה להודות בכישלון? מכאן גם החשש לפרסום

שיש בו פגיעה בלתי מוצדקת בכבודם של בני-אדם. הוועדה מעלה מאוב את סעיף 117 לחוק העונשין, שעניינו מסירת מידע על-ידי עובד ציבור שאיננו מוסמך לכך, ורואה בו אמצעי הולם להתמודד עם הדלפות בלתי חוקיות. כבר הוטלו בעבר ספקות כבדים לגבי הצדקת הקיום של הוראה זו כאיסור עונשי (למשל, על-ידי ועדת אוסטרובסקי-כהן) ועד שיבוטל ראוי להחזירו אל האוב. בסוגיות אלה ראוי שיערכו בדיקה וליבון יסודיים לפני שמאמצים את המלצות הוועדה. ■

לכך, או שקיים אינטרס ציבורי בפרסום. החשש שמא גישת הוועדה תאפשר לגופי החקירה להעלים אדם שאיננו איש ציבור איננו חשש ממשי. ברור כי כאשר מתקיים חשש כזה במקרה קונקרטי, הופכת החקירה לבעלת משמעות ציבורית מובהקת המצדיקה פרסום. ההיבט השני הוא הגישה המציאותית והעקרונית של הוועדה (רוב חבריה) כלפי אכיפת נורמות באמצעות המשפט הפלילי. הוועדה ערה למגבלות החוק הפלילי, שהוא אמצעי גס ובלתי גמיש. עמדתה הנכונה של הוועדה, שאיננה דווקא העמדה המקובלת במקומותינו, היא שיש להיוקק למשפט הפלילי רק כאמצעי אחרון, בייחוד כשמדובר בנורמה שאין מאחוריה תודעה מוסרית חד-משמעית. הכיוון שבחרה הוועדה, של אכיפה באמצעים מינהליים ומשמעתיים, הוא כיוון ראוי, שיש לחזקו גם בהקשרים אחרים כהתייחסות נורמטיבית העדיפה על

מדרכי קמניצור הוא פרופסור למשפטים באוניברסיטה העברית ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

ו"חות על רשות-השידור נכתבים ביובש. לא כך האחרון שבהם, דו"ח ורדי, שנקט לשון פואטית: לא הסתפק בכך שרשות-השידור חולה, אלא הוסיף "חולה מאוד" ונתן את האות למתקפת חיטול סופית על הערוץ הראשון. כל וזירי התקשורת עטים כבר עכשיו על הפצוע, לקטול אותו סופית.

הם מתכוונים להנהלה, אבל פוגעים באנשי המקצוע: הטרנד הוא ששום דבר טוב כבר לא יוצא מרוממה. לא מבט, לא יומן, לא כדורסל, כלום. העליהם הזה הוא מה שיישאר מהדו"ח לאחר שיירגעו הרוחות. ורדי עשה עבודה יסודית, אך אין הוא מוסיף אלא מעט על מה שנכתב בדו"חות שקדמו לו.

כי גם אם יתרחש נס, והמסקנות ייושמו במלואן – החוק ישונה, ההנהלה תוחלף, העובדים המיוחדים ילכו – גם אז לא ישתנה דבר: הציפיות ימשיכו להרקיע, וכגודל הציפיות יהיה עומק האכזבה. לא עשינו כלום.

ורדי חיפש את המטבע תחת פנס ישן שעבר זמנו – הטלוויזיה של המאה שעברה, שחלפה לבלי שוב. כיום, בעידן של מאה הערוצים, אין מקום לטלוויזיות כלבו המספקת לכולם את כל התוכניות כל הזמן. מה שהיה נכון בעידן ה-home service הפך היום לנטל. שום תחנה לא יכולה לעשות הכל. אני שומע דברים והים מעמיתים רבים בתחנות הציבוריות באירופה. כולם טובעים באותו משבר זהות הפוקד את הטלוויזיה הישראלית מאז חדלה להיות מונופול. התוצאה היא איבוד דרך, טלטלה בלתי פוסקת בין שיקולי רייטינג לשיקולי איכות, תחנה שמנסה לרצות את כולם בכל התחומים, תועה בדרכה ומלווה בתסכול מתמשך, חשופה לביקורת פרועה, ומגיעה לשומקום.

•••

בעידן ריבוי הערוצים יש תהליך של איפיון והתמחות. טבע בערוץ הגיאוגרפי, מדע והיסטוריה ריה בערוץ 8, ערוצי ספורט, אופנה, ילדים, פופ, אופרות סבון, ועוד לא הזכרנו את האינטרנט נט ופיתוחים נוספים. כל ערוץ ואופיו המיוחד.

אבל הנה הערוץ השני והוא לכאורה רב תחומי, משדר הכל לכולם. לא בדיוק. אופיו הדומיננטי של ערוץ 2 הוא הבידור. זה תוכנו, זה כוחו, זה ה-look שלו, זו צדקת הקיום הכלכלי שלו. נכון שאחד מהישגיו הוא דווקא בתחום החדשות והאקטואליה, ולראייה – הצלחתו הרייטינגית. אבל מי שנסמך על טיעון זה מייחס לשיקולי הרייטינג ערכיות עיתונאית. אם להיות לתובא באלגנות גבוהים, הרי זה כמו לומר ש"הארץ" עיתון פחות טוב מ"ידיעות אחרונות" היות שהוא נמכר פחות. כי יש דבר אחד שאי-אפשר לקחת מהערוץ הראשון – את האמינות שלו כשדר חדשות, אקטואליה, דיון ודוקומנטציה במשך 33 שנות שידורי הטלוויזיה בישראל. מאז ועד היום. מר ורדי היה צריך לחפש את המטבע תחת הפנס הזה. הוא היה חייב קודם כל לשאול מה רוצים בנוף השידורים של שנת אלפיים מרשות-השידור, מן הערוץ הציבורי, הממלכתי, מה הוא מסוגל לתת, ומה – למרות כל הביקורת עליו – יתרונו היחסי על פני ערוצים אחרים. מה נחוץ לערוץ וכיצד ניתן לשקם אותו.

ובכן, צריך קודם כל תעודת זהות חדשה, שתגדיר היטב את האופי הייחודי של הערוץ הראשון. תעודת זהות כזאת קיימת: ההיסטוריה בשחור-לבן ובצבע של כל מה שהתרחש כאן ב-33 השנים האחרונות, דרך "מבט", "היומן", מאות השעות של שידורים חיים שליוו את חיינו באמצעות הסרטים הדוקומנטריים והמשדרים המיוחדים ו"מבט שני" ו"עלי כותרת" ו"זה הזמן" ו"פופוליטיקה" – כל מה שקרה. כל מה שקורה. גם היום, למרות המשבר שעוד לא ידענו כחומרנו.

תעודת הזהות שלנו טובה ביסודה, אם כי מרוטה ושחוקה. היום צריך להתאים אותה למילניום החדש. במלים פשוטות: יש לשנות לחלוטין את האופי ואת היעד של הערוץ הראשון. לוותר על כל מה שלא שייך לאקטואליה ולתעודה ולהפוך את ערוץ 1 לערוץ המידע של ישראל. לא סי.אן.אן. ישראלי אלא המכלול הרחב של חיינו כאן: חדשות, אקטואליה, תיעוד, דיון, כל מה ששייך למציאות החיים הפוליטית, החברתית, הציבורית. את היצירה בתחומי הדרמה, הבידור, הקומדיה, הטבע, תוכניות הילדים – צריך להשאיר לערוצים אחרים, ערוץ ערוץ ותחום מומחיותו.

האם זה יפתור את כל בעיותינו? מה פתאום. את כל מה שנמצא בדו"חות ורדי וצוקרמן ולבני וקודמיהם, החל מדו"ח יו גרין בשנות השבעים, יש ליישם בגרסה כזאת או אחרת: לשנות את החוק, להביא לדה-פוליטיזציה של המערכת ככל שרק ניתן, לייעל, לערוך שינויים מבניים, הכל. אולי גם להחליף את המליאה, הוועד המנהל והנהלה. ואולי גם את העובדים. אבל מה שצריך קודם כל הוא שינוי מהפכני בהגדרת תפקידו של הערוץ הראשון בתוך העולם הטלוויזיוני הסובב אותו.

•••

חיים יבין

ערוץ לחדשות

תפקידו הטבעי של הערוץ הראשון הוא להיות ערוץ המידע של ישראל

הפיכתו של ערוץ 1 לרשת אינפורמציה ואקטואליה כשלעצמה תרפא כמה מתחלואיו הכרוניים. קודם כל היא תגדיר בצורה חדשה ומדויקת יותר את תפקידו, תצמצם את שאיפותיו מרק" עות השחקים, תגביל אותו לתחומים שבהם יש לו ממילא יתרון ותאלץ אותו לשפר, להעמיק ולהרחיב את תחומי ההתמחות שלו. תכניס רוח חדשה אל בין שורותיו. תקטין את כוח-האדם שלו רק למה שדרוש לייעדיו המוצהרים. מי שלא יעסוק בחדשות, אקטואליה, תעודה, על-פי המנדט החדש, ייפלט באופן טבעי וילך לשוק הפרטי - ששם המקום הנכון לכשרונות היצירתיים בתחומי הדרמה, הבידור, הקומדיה וכל יתר התכנים של ערוצי יעד מובהקים. כך יצומי צם ויאורגן באופן טבעי כוח-האדם של הערוץ הראשון.

תוצאה שנייה, לא פחות חשובה: הציפיות מאיתנו יירדו לרמה ריאליה. שוב לא יצפו מן הערוץ הראשון להצטיין בכל התחומים, קומדיה וטרגדיה ובידור ומה לא, דבר שהערוץ הראשון לא מסוגל לספק. כאשר תרד רמת הציפיות, יהיו גם פחות אכזבות.

הגדרה מחדשת של הערוץ הראשון תתעל, כמובן, גם את התקציב באופן נכון יותר. כי זאת לדעת - גם אם רשות-השידור תעבור את תהליך ההתייעלות הנחוץ, זה שעליו יש הסכמה מיקר אל קיר, לא יהיה כסף להכל. שום תקציב לא יאפשר להפיק גם דרמה, גם בידור ברמה טובה. גם סרטים וגם סיקור האירועים החדשותיים הסוערים המלווים אותנו מזה שנים. ועוד לא דיברנו על הספורט. לרשות-השידור מחויבות, על-פי חוק, לשדר את אירועי הספורט המרכזיים, שהם היום עוד יותר מבעבר חגיגה טלוויזיונית. גם כיום סיקור הספורט בערוץ הראשון הוא חלקי, בגלל בעיות תקציב. המצב רק ילך ויחמיר, כי התעריפים בתחום זה הולכים ומאמירים. כך שצריך להחליט על סדרי עדיפויות. הווה אומר להפנות את הכספים מהבידור והדרמה אל תגבור החדשות, הדיון והתעודה. אני שומע כבר את זעקות השבר: מה עם התרבות? אינני מציע לזנוח את נושאי התרבות. בדיוק להפך: איפיון הערוץ כערוץ אקטואליה רק יגביר את העיסוק בנושאים אלה. לא נייצר בידור ודרמה אלא נטפל בהם מנקודת ראות עיתונאית. הרי גם עיתון לא "כותב" דרמות או רומנים. הוא מלווה אותם, מבקר אותם, כותב על יוצרים ויצירות. זה בדיוק מה שצריך לעשות כיום, להפריד בין מי שמומחיותם ביצירת דרמה לבין מי שמומחיותם בדיווח ובייקורת על מה שנעשה בתחום היצירה התרבותית. וזה עיסוק מלא ומרכזי וצריך לשדר אותו בפריים-טיים ולא בגטאות של שעות שידור מאוחרות ונשכחות.

...

במידה מסוימת, השינוי כבר כאן. למורת רוחם של כמה מבקרים, בתוך הטלוויזיה ומחוצה לה. התרחש התהליך כאילו מאליו. תוכניות האקטואליה והחדשות מרצפות את ערבי השידור שלנו ערב ערב כאשר ביניהן נותרו איים, "פילרים", של סדרות דרמה וקומדיה מקוריות או קניות. "שבע וחצי", "מבט" ו"מהיום למחר", יחד עם תוכניות האירוח של רוזי ברקאי, מני פאר ואריה גולן - מהווים יותר ממחצית שידורי הערוץ הראשון ומעניקים לו את אופיו ואת תוכנו הדומיננטי. זהו כבר ערוץ של מידע, שאגב, הוכיח את עצמו ברייטינג סביר. הדינמיקה של החדשות, מציאות החיים בטלוויזיה, היכולת המוכחת של כוח-האדם בערוץ הראשון והתרבות שנוצרה בו לאורך השנים - מיזמו הראשון היה ערוץ עם אוריינטציה עיתונאית - אית - כל אלה ממילא עיצבו אותנו כערוץ חדשות ואקטואליה. אני אומר, נצלו את התהליך הסטיכי הזה ותנו לו לגיטימציה.

לעומת זאת, הטלוויזיה המסחרית (ערוצים 2 ו-3 והכבלים) תשדר עוד יותר בידור קל, זול, למכנה המשותף הרחב, הנמוך ביותר. לא לנו להתמודד במגרש הזה. נשאיר אותו לאחרים. התהליך כשלעצמו יביא עמו הבראה ניהולית לערוץ הראשון, ארגון מחודש של תקציבים וניי תוב נכון יותר של כוח-אדם.

אני מאמין שאיפיון הערוץ הראשון והפיכתו לערוץ חדשות המשדר מסביב לשעון יביאו עמב רוח חדשה לערוץ שלנו וסדר חדש לערוצים נוספים. כיום מועמסים על הערוץ הראשון הטלויזיוני החינוכית, השידורים בערבית, ברוסית, באנגלית, ושידורי הדת. אלה חייבים להתפנות מן הערוץ הראשון. כל אחד מהם זכאי לערוץ מיוחד. לערבית, קרוב לוודאי, צריך יהיה להקי צות אפילו שני ערוצים. זה אפשרי. כבבלים.

אפשר לחולל את הסדר החדש הזה רק אם כל הערוצים יהיו תחת גג אחד, מתאם, ולא כמו היום, כאשר שלושה משרדים ממשלתיים - חינוך, תקשורת ומשרד ראש הממשלה - מתחרים ביניהם על שליטה שכולה יוקרה וכוח פוליטי. על הממשלה לחשוב על האחריות המוטלת עליה לספק את הכלים לשידור ציבורי ברמה גבוהה במקום לנסות להשפיע על תוכן המשרדים.

הצעד הראשון הוא בערוץ הראשון; יש להפוך אותו לערוץ המידע של ישראל. ■

איור: יגאל יאגל

קומבינה דוט קום

מקצת המשתתפים בפורומים שבאינטרנט מגדירים את עצמם עיתונאים, מה שמציב בעיות של גלגול מידע, בנוסח הרצת מניות ומסחר על-פי מידע פנימי. אלא שמריצי מניות הולכים לכלא, ומריצי שמועות בבורסת התקשורת נהנים משני העולמות

יימחקו. אך בתוך עמו יושב העורך, והוא לא התאפק והוסיף: "מי שקרא את העיתונים בסוף השבוע וחיבר אחד ועוד אחד, יכול כבר לנחש את כל השמות".

סיפורה הטרגי של הזמרת עפרה חזה זרע בלבול בציבור הרחב ובקרב אנשי תקשורת. זו היטלטלה בין הסקרנות הטבעית להעדר מידע מוסמך, ומצאה עצמה נקרעת בין שני עקרונות צודקים כשל-עצמם, אך סותרים: זכות הציבור לדעת, והזכות לצנעת הפרט. חרושת השמועות - שאחת מהן התבררה לבסוף כנכונה - תפסה תאוצה והפכה לנושא סיקור לעצמו, כמעט באותה הבלטה שניתנה למאבקה של חזה על חייה. גם לאחר מותה של הזמרת נותרה הדילמה, והיו שראו עצמם משוחררים מהיענות לבקשתה האחרונה של אדם על ערש דווי, שיש הרואים בו מעין צו מוסרי בעל תוקף מחייב. וקודם שניתן אישור רשמי לסיבת המוות, החלה התקשורת לדרוש את פתרון התעלולמה ולומה ופרסום המידע. "שמישהו יגיד כבר את שכולם יודעים". לצד הדיווחים החדשותיים, עסקה התקשורת גם בתסכול שלה עצמה: "התסכול של העיתונאים... הצופים בבית, אשר פשוט מתפוצצים לדעת מה היה לעפרה" ("מעריב", 24.2), "בהעדר מידע רשמי ומוסר מן געשה הארץ בגלים של שמועות... טוב תעשה משפחתה אם תסיר את מעטה הסודיות... מן הציבור הזה כבר אין סיבה להסתיר עכשיו את

עפרה חזה < הדילמה נשארה

התשובות לשאלה מה הוביל למותה, גם אם האמת קשה וכואבת" ("מעריב", 25.2), "הנהלת בית-החולים סיבה אתמול להתייחס לסיבות... ולשמועות שנלוו לאשפוז... בזמן אשפוז של חזה סירבו בני משפחתה ובית-החולים למסור פרטים... הדבר גרר גל של שמועות... מסרו בתגובה כי מדובר בשמועות מרושעות וחסרות בסיס..." ("הארץ", 24.2). ארבעה ימים לאחר מותה של חזה "גאל" "הארץ" את הציבור, ואת התקשורת, מייסורי הסקרנות ומן הצורך להסתיר את מה שכולם כבר ידעו, ופרסם את השם המפורש: "עפרה חזה נפטרה מסיבוכי של איידס."

אלא שכל ההתלבטויות הללו התנהלו אך ורק בתקשורת הממוסדת. מי שרצה לדעת, יכול לקרוא את כל השמועות ברשת האינטרנט, כבר במשך האשפוז הממושך של חזה. אלא שבניגוד לזריות ולשמחה לאיד המאפיינים התגלגלות של פרשות עסיסיות הקשורות בבעלי שררה ומזון, כאן דווקא נוהרו המשתתפים בקבוצות הדיון ושמרו על רגיי-שות יחסית, לצד ביקורת על התנהגות התקשורת הממוסדת: "קשה לראות את כלי התקשורת... כאילו היא לא עומדת בציפיות שלהם למות כבר. זה פשוט מזעזע אותי. וגם כל חרושת השמועות לגבי מה יש לה באמת מעבר לסיפור הכיסוי של השפעת", כתבה משתתפת

אחרונה נתרבו עניינים המכונים "פרשות", שבהם מעורבות דמויות ציבוריות ידועות יותר ופחות, ודומה כי די במלה סוגסטיבית זו, המרמזת לכיוון של סקנדל עסיסי, כדי לגרות את הסקרנות. יש פרשות המהוות תקדימים מבחינת השיח הציבורי, ונראה כי לא רק הציבור הרחב שרוי במבוכה מן הסיפורים המתחדשים חדשות לבקרים, אלא גם התקשורת מצויה בדילמה בנוגע לדרכי הסיקור של נושאים חדשים אלו, ובד בבד, עם שכתוב הנורמות הציבוריות, מתעצב דפוס חדש של כיסוי תקשורתי. אין מדובר רק באופי הנושאים העולים לראש סדר-היום הציבורי, כגון איידס, הטרדה מינית ואונס - תופעות לא חדשות בעולם, אך חדשות יחסית אצלנו. השוני נעוץ בהופעתו של שחקן חדש בזירה - האינטרנט.

בעבר נהנתה התקשורת הממוסדת משליטה בלעדית על המידע, והציבור נדרש להתאזר בסבלנות עד שקובעי הטון יסחררו מידע שנוי במחלוקת, בין אם זה היה אסור על-פי חוק - צווי איסור פרסום - ובין אם מישו חשב אותו לרגיש במיוחד. שליטה אבסולוטית שכזו אינה אפשרית עוד בעידן המקוון. מלת המפתח כאן היא "זמינות". היום אנחנו רוצים את המידע כמו את הטלפון הסלולרי - זמין. ואם הוא אינו זמין בערוצי התקשורת הממוסדת, יש באפשרותנו לחפש בערוצים חלופיים. אלו כוללים לא רק אתרים רשמיים המספקים חדשות, אלא גם גורמים רשמיים פחות, כגון פורומים לדיון בנושאי אקטואליה.

בארבע מהפרשות העיקריות העומדות על הפרק בשנה האחרונה - לינור אברג'יל, עופר נמרודי, עפרה חזה ויצחק מרדכי - נמנעה התקשורת מלחשוף פרטים מסוימים, כל פרשה ומאפייניה. אך הקורא המקוון לא נוקק עוד לחכות לשיקול הדעת של עורכי העיתונים. הוא יכול לקרוא הכל ברשת לפני הפרסום הרשמי, ובמקרים מסוימים גם בניגוד לחוק. התקשורת הממוסדת ערה לאובדן השליטה במידע ובאופן הפרסום שלו, ובניסיון להתמודד עם הויריה המשתנה, נכנסה לדו-שיח מעניין עם התקשורת האלטרנטיבית.

על אונס לינור אברג'יל הוטל צו איסור פרסום, אשר היה בתוקף עד אשר היא עצמה ביקשה להסיר אותו, לאחר שהחשוד באינוסה נעצר. אחת הסיבות שהביאו אותה לחשוף את הפרשה היתה השמועות הרבות שנפוצו סביבה. הסיפור התפרסם בישראל ב-14.1.1999. אך גולשים מעוניינים יכלו לקרוא על כך בעיתוני העולם - לאו דווקא המוביילים שבהם - ובסוכנויות הידיעות כבר מסוף נובמבר 1998, ואפילו רשת סיא.אן.אן. דיווחה על כך.

גם פרטי החקירה בפרשת עופר נמרודי נאסרו לפרסום עד 27.10.1999, אולם כבר מ-21.10 החלו המשתתפים בפורום האקטואליה של "נענע" להחליף פרטי מידע כאספנים, עד שעורך האתר נאלץ לפרסם ב-24.10 הודעה בנוסח: "בשל צו איסור פרסום שהוטל על הפרשה עד יום רביעי, הודעות הנושאות את שמם של האנשים

בפורום האקטואליה של "נענע" כשבוץ לפני מותה של חוה. במהלך האשפוז דנו המשתתפים בפתיחות כנה בסוגיות המוסריות של עיתון-נות, פרסום ופרטיות, דיון מעניין שלא פסק גם בחלוף הסערה התקשורתית המיידית, וכאשר התקשורת הממוסדת כבר פנתה לשערווריי-יה הבאה. גולש אחד גילה רגישות יוצאת דופן כאשר שאל את חבריו לפורום: "רצייתי לשתף אתכם בבעיה. יש ברשותי מידע חדש על עפרה חוה שטרם פורסם... האם לפרסם כאן בפורום? ...האם מישו מחברי הפורום יכול לראות עצמו נפגע מפרסום המידע...?" אלא שאותו גולש, "סתם יאיר", לא היה אלא מנהל פורום האקטואליה, והוא לא גילה רגישות דומה בעת שחשף את שמה של אשת ציבור שנאנסה, בניגוד לצו איסור פרסום. הוא הוסיף ופרסם הודעה נוספת, אשר נמחקה בידי עורך האתר, אקט שגרר מחאה רמה והתפטרות של מנהל הפורום. ממילא, הצעתו לא זכתה לעניין רב. חבריו כבר מאסו בנושא, ובבוקר למחרת כבר היה מישו אחד בעין הסערה.

פורומי האקטואליה והשמועות המתגלגלות שם, ומשם הלאה לעיתון-נות, ממלאים תפקיד מעניין בשינוי פניה של התקשורת. מרבית המש-תתפים בהם הם אזרחים מן השורה, אך מקצתם מגדירים עצמם עיתוני-אים, מה שמציב בעיות כאשר הם מעורבים בגלגול מידע, משהו בנוסח הרצת מניות ומסחר על-פי מידע פנימי. אלא שמרצני מניות הולכים לכלא, ומרצני שמועות בבורסת התקשורת נהנים משני העולמות.

לשיא של אבסורד הגיעה התקשורת הממוסדת בפרשת יצחק מרדכי. שלא כמו במקרה של חוה, כאן היה הדו-שיח בין התקשורת לרשת מהיר במיוחד. הסבלנות פקעה מהר מאוד, והזמן שחלף למן פרסום הידיעה על הגשת התלונה נגד "שר בכיר", ב"ידיעות אחרונות", בבוקר 7.3.2000, ועד לפרסום שמו של אותו שר התקצר למינימום. הפרסום היה פתיחת תחרות, מי יפרסם ראשון את השם המפורש. מעבר לשאלה המתבקשת, מדוע לא פרסם העיתון את השם, שלא נאסר לפרסום בידי שופט, יש לתת את הדעת לדפוס המתהווה בסג-נון "תחזיקו אותי", שהוא בעצם תחרות על מי לא יפרסם ראשון, היי-נו, התחמקות מנטילת אחריות לפרסום. החידה נפתרה בשעה 8:37, בפורום האקטואליה של "נענע". על הידיעה היה חתום המשתתף "חיים חיים", והוא הוסיף את ה"ייתוס": "מקור בכיר ברדיו".

בין אם התכוון אותו גולש כי הוא נסמך על מקור שכזה, ובין אם הוא היה המקור עצמו, הדבר מעורר בעיות קשות. במקרה הטוב, גורם ברדיו הדליף, בדרך זו או אחרת, ידיעה לאינטרנט. במקרה הרע, גורם ברדיו שתל ידיעה באינטרנט. בכל מקרה, הדבר מוכיח שהמידע היה בידי גורמים בכירים ברדיו, ואלה בחרו שלא לפרסמו, אלא להציף אותו כבלון ניסוי במימי הרשת, קודם שחתמו על הידיעה. אך שלא כמו "ידיעות אחרונות", אשר פרש מן התחרות ברגע שירד לדפוס בלי שמו של מרדכי, בפני הרדיו עומדת זכות השיבה למרוץ. ובהנחה שהמשתתף היה אכן איש תקשורת, או בעל קשרים בתקשורת, נותר רק להצטער על כי הרדיו מצא לנכון לשתול מידע באינטרנט רק על מנת שיוכל לצטט את עצמו בעילום שם כעבור שעה וחצי, בשעה שהמידע היה מצוי בידי ממילא. מכאן החל הפרסום מתגלגל בתקשורת האלקטרונית בסגנון הביצה והתרנגולת, כשתחנות הרדיו והאינטרנט מצטטים זה את זה. גלי-צה"ל וקול-ישראל פרסמו את השם המפורש דקות מספר לפני חדשות השעה עשר, בייחוס עלום וסתמי ל"אינטרנט", בלא ציון שמו של אתר מסוים. ועוד בטרם מהדורת החדשות של השעה העגולה, כבר הופיעה כתבה בחדשות "נענע" המצטטת את הרדיו, אשר ציטט את האינטרנט.

כנראה שהיתה כאן התלבטות בין "גונב מגנב פטור" לבין "המביא דברים בשם אומרם, כאילו הביא גאולה לעולם". לבסוף עשו קומ"בניציה של השניים. קומבינה דוט קום.

ככל שזירת התקשורת ברשת מתקדמת, כך מתיישנת התקשורת הממוסדת ונותרת הרחק מאחור. פקודת העיתונות מיושנת ואנכרו-ניסטית, וכך גם חוק איסור לשון הרע הנגזר ממנה. הרשת מתפתחת במהירות רבה, אך הקונספציה ועמה החקיקה נותרו הרחק מאחור,

ונפער פער גדול בין הנורמה הרווחת לבין העיתונות. האינטרנט הוא מדיום חוצה גבולות גיאוגרפיים, ומשטש גבולות בין עובדה לשמועה, בין עיתונות לרכילות, ובין מקצוענות לחובבנות. לעתים נראה שהעיתונות מנצלת טשטוש זה ועושה לעצמה חיים קלים, ובמקרים אחרים היא מקשה על עצמה שלא לצורך. במעבר מן הביי-ליין המסורתי לאון-ליין נוצר שטח הפקר, שטח אפור ללא כללים מוגדרים. פרצה זו מנוצלת לעתים בידי עיתונאים, המנסים להחזיק במקל בשתי קצותיו, והוגגים בידיעות חתומות המתבססות על מידע לא חתום. יחסי הגומלין המשווים-משהו של העיתונות הממוסדת עם הרשת מוכירה במקצת את ההסתמכות המוכרת על "מקורות זרים". על-פי רוב, כשמסתמכים על "מקורות זרים" או על האינטרנט לפר-סום מידע האסור לפרסום בארץ - מידע מדיני או בטחוני, אשר עיתונאים חושבים שחשוב שיהיה בידי הציבור - יש הרואים בכך ברכה ותרומה לעיתונות טובה ולזכות הציבור לדעת. אך ההסתמכות על מקורות זרים או על הרשת במקרים של פיקנטריה נתפסת כאקט עיתונאי נחות יותר, שכן האינטרנט העליון כאן הוא "זכות העיתונאי לדעת" ולא זכותו של הציבור.

בעוד העיתונאים נמצאים במעין המתנה לגיבוש כללי המשחק החד-שים, שוקדים המעסיקים שלהם על פתרונות עסקיים יצירתיים על

לינור אברגיל < שמועות ברשת

מנת להשתלב בזירה החדשה של "ניו מדיה". מיווגי הענק בין קבוצות וערוצי תקשורת הם תופעה רווחת בחו"ל, ודומה שהאופנה העסקית-תקשורתית הזאת מתחילה לעצב גם את פני התקשורת אצלנו. התקשורת הממוסדת הכירה בכך שאינה יכולה לנצח את הרשת, והיא מצטרפת להגיגה. "מעריב" העלה לרשת לא מוזן עיתון, ובראשית אפריל הנך "דיווח-וידאו", המשדר תמונות מזירות חדשות בארץ היישר אל האתר שלו באינטרנט. כך מיטשטש גם בתודעת הקוראים הגבול בין העיתון, הרדיו והטלוויזיה. "גר'וולם פוסט" מספק עדכוני חדשות מן הרדיו באתר שלו, וקבוצת "הארץ" היא מן הבעלים של IOL המפיקה את האתר שלה, ובו מבזקי חדשות מקבילים לרדיו. מעבר לפן העסקי, יש לכך משמעויות נוספות: במקרה שערץ אחד נחסם, בשל סגירת גיליון, צו איסור פרסום או שיקולים מערכתיים, עומד לרשות העיתון ערוץ נוסף להעברת המידע לקוראים ברשת בזמן אמת. רק "ידיעות אחרונות" טרם הצטרף לעידן המקוון. סביר להניח שאילו היה ברשותם ערוץ תקשורת חלופי או נוסף ב-7.3.00, לא היו מאבדים את בכורת הפרסום של שמו של יצחק מרדכי. ■

בח שבע סובלמן-שמעון היא תחקירנית של ה"לוס-אנג'לס טיימס"

העולם כמרקחה

המתשל הישראלי אינו ערוך לעצב מדיניות תקשורת במלוא חובנו של המושג

נף התקשורת הישראלי תקוע בסכך. כדי שכל תושבי ישראל יזכו לשירות טלוויזיה רב-ערוצי ראוי לשמו, במגוון רב, באיכות טובה ובמחיר הוגן, צריך שתקיים תחרות. זה כשנתיים מבטיחים לנו שאו-טו-טו יעלו שידורים ישירים מן הלור-ויין לאוויר ותהיה תחרות במחירים, בתכנים, ותהיה טלוויזיה רב-ערוצית לכ-10-10-10. גם לפריפריה. אבל זה לא קורה. כי YES רוצה לוודא שתנאי השוק שבפניהם תעמוד יקלו עליה את ההתמודדות עם חברות הכבלים. ואילו לחברות הכבלים דרישות משלהן. הן רוצות לשמור על מעמדן בשוק הטלוויזיה בכבלים (הטל"כ) לאורך זמן, ובעיקר הן רוצות להשתמש בתשתית שהקימו לצורך העברת אינטרנט וגם טלפונים.

לאחרונה קבעה המועצה לכבלים ל-YES תאריך יעד אחרון, סופי ומוחלט. 7 ביולי 2000. היא גיבשה הסדר המהווה מעין פשרה בין שאר פות YES לבין אלו של חברות הטל"כ. אבל לא כל הקלפים בידיה. לשר התקשורת התברר שגם לא בידיו. הוא רצה לפעול מהר ולהעניק לחברות הטל"כ רשיונות למתן שידורי תקשורת פנים-ארצית נייחת. האוצר סבר שהענקת זכות כזו טעונה הליך של מכרז ותשלום גבוה למדינה. הסוגיה הובאה להכרעתו של ראש הממשלה, והוא העבירה, ברוח הימים האלה, לשולחנו של היועץ המשפטי לממשלה. משחלפו הימים, הגיע אליקים רובינשטיין למסקנה שזו סוגיית מדיניות תקשורת מהותית וככזו היא צריכה לבוא להחלטת הכנסת, בתהליך קבלת החלטות מסודר ופתוח לדיון ציבורי. בנושאים כה חשובים ומורכבים יש להקדים מחשבה יסודית למעשה, אמר היועץ. איך לא חשבו על כך קודם? וכעת, מחכים הכנסת והציבור להצעת החוק שיכין משרד התקשורת. אבל בו בזמן, מתקיים זה חודשים בבית-הדין להגבלים עסקיים דיון בסוגיית זכאותן של חברות הכבלים להפעיל במשותף את הערוצים 3, 4, 5, 6 ו-8, וכן באפשרות איחודן לחברה אחת. ההסדר שגיבשה המועצה לכבלים יכול להיות מוצא מהסכך, והשוטף עדיאל קבע כי חברות הכבלים ו-YES יגבשו עמדתן ויודיעו אם ההסדר המוצע מקובל עליהן. אבל חברות הכבלים קושרות את הסדר התוכן עם דרישתן לקבל רשיונות לתקשורת פנים-ארצית, והן מחכות ששר התקשורת יבהיר להן את התמונה. ואילו השר אינו יכול להיות בטוח שהצעת החוק שיגיש תאושר.

מבולבלים? חכו, זה לא הכל. הערפל גורם גם לבעליהן של חברות הכבלים להתבלבל, וכלל לא ברור להם עתה אם כדאי להם להתאחד או לפעול במפוצל, אם להפ"עיל במשותף את ICP או לפרקה. ועוד לא הוזכרו את חברת "בזק" (מבעליה של YES, אנג' שתשמח לכל עיכוב בפתחת התחרות בתקשורת הפנים-ארצית, אך בינתיים כבר מציעה את שירותיה בהנהגת שירות אינטרנט מהיר בטכנולוגיית ADSL.

ועדיין לא הוזכרו את תחומיה האחרים של התקשורת, הממתינים בעצם הימים האלה להחלטות של קובעי המדיניות: רשות-השידור מחכה לרפורמה, ובינתיים לפחות למינוי ממלא מקום למנהל הערוץ הראשון שפרש. גם הטלוויזיה החינוכית וגלי-צה"ל מחכים למינוי ראשים קבועים חדשים.

לא רק שקשה שלא להתבלבל כתוצאה ממורכבות התיאור שלעיל,

אלא שעוד יותר קשה להבין כיצד ענף כה מרכזי וחשוב יכול להתקדם ולהתפתח בתנאים כאלה.

מדוע זה קורה? הרי מדובר באנשים טובים עם כוונות טובות: שר התקשורת רוצה לפתח את הענף במהירות ולהרבות את התחרות בו - והוא צודק. האוצר, לעומת זאת, רוצה להגדיל הכנסות ולהסוך בהוצאות - וגם הוא כמובן צודק. אליקים רובינשטיין רוצה סדר ושמירת חוק - והוא בוודאי צודק. ובכן מה קורה כאן?

מה שקורה הוא שהממשל הישראלי אינו ערוך דיו לייצר ולספק מדיניות תקשורת, במלוא מובנו של המושג. לא צעדי מדיניות, לא מהלכי מדיניות יחידים - אלא מערכת מדיניות תקשורת כוללת ומגובשת אשר מבטא ארוך טווח והיא שווה נכון אפשרויות טכנולוגיות, איג' טרסים עסקיים, צרכי תרבות וערכים חברתיים. בהעדר יכולת זו, הטקטיקה משתלטת על האסטרטגיה ועל המדיניות, וההחלטות נועדות בעיקר לפתור סכסוכים ובעיות. במצב זה לא שואלים לאן הולכים כים ומדוע, אלא איך כובשים את הגבעה שנקרתה בדרך - ורצוי מהר. עצם העובדה, שהסוגיה של עיצוב מדיניות התקשורת הגיעה לשולחנו של היועץ המשפטי לממשלה, מעידה עד כמה ישראל אינה ערוכה כראוי בתחום זה.

רק לפני זמן קצר הסתיים הליך לא ראוי אחר בענף התקשורת - תהליך חקיקתו של חוק הערוץ השלישי. עניין כה מרכזי אסור היה שיעלה לסדר-היום הציבורי דווקא באמצעות חוק ההסדרים במשק, ולא ועדת הכספים של הכנסת היא המסגרת הראויה לטפל בו. בדיעבד הודה יו"ר הוועדה, ח"כ אלי גולדשמידט, בגילוי לב: "פתאום הפכנו ל'תרבותניקים' ונאלצנו להתפנות מדיונים בנושאי תעסוקה וריבית ולהקדיש זמן רב כדי ללמוד נושא שאינו בתחום עיסוקנו הרגיל. מאוד השתדלנו, אבל כלל איני בטוח שהגענו לפתרון הנכון ביותר".

ענף התקשורת אינו יכול לשאת את החולשה המבנית שבה הוא מצוי

החלטות מרכזיות בתחום התקשורת בישראל מתקבלות פעמים רבות לא רק על-ידי משרדי התקשורת, האוצר והמשפטים אלא בין היתר גם על-ידי בתי-המשפט המנסים ליישב מחלוקות בין צדדים נצים: הממונה על ההגבלים העסקיים, השר הממונה על רשות-השידור (כיום זהו ראש הממשלה בכבודו ובעצמו שעל שולחנו מונחת סוגיית הברא-תה של רשות-השידור) וכן לא פחות משלוש ועדות כנסת: ועדת הכספים, ועדת הכלכלה וועדת החינוך.

המשימה לעצב מדיניות תקשורת מושכלת היא מורכבת, מעורבים בה שיקולים כלכליים, טכנולוגיים, חברתיים ותרבותיים ונתונה משתנים במהירות. לפיכך התחום הזה אינו יכול לסבול את החולשה המבנית של הממשל בבואו לטפל בו.

מפעילויות רבות במשק על הממשלה להימנע או להסתלק. לעומת זאת עליה להצטיין בגיבוש מדיניות ובדבוקת ביישום עקרונותיה. במדינות אחרות הממשלה קובעת כיוונים ויעדי התפתחות ארוכי טווח, כך שגם הסקטור הפרטי יכול להיערך מבעוד זמן לתנאים המשתנים. ואילו אנחנו התרגלנו למציאות שבה הטכנולוגיה והכלכלה רצות מהר ומאפשרות התפתחויות שנבלמות בגלל היערכות בלתי מספקת של הממשלה.

הרעיון להקים רשות תקשורת לאומית, מקצועית ועצמאית הוצע כבר לא אחת. ניתוח של התפתחות הענף במהלך השנים מראה כי זהו צורך דחוף שראוי כי שר התקשורת יאמץ ויקדם, במרץ וביעילות האופייניים לו. ■

אורן טוקטלי הוא מנכ"ל הוועדה הישראלית למדרוג. לאחרונה יצא לאור ספרו "מדיניות תקשורת בישראל". בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה

הרכילותית שיש מי שסבור שהיא מבדרת ו/או יש בה עניין לציבור. מה שעצוב בעיני, ומה שלא מדברים עליו אף פעם, הוא שלעתיים קרובות העילה לחשיפה הציבורית הפתאומית הזו כרוכה באיזה אירוע תרבותי של "הסובייקט הנחשף" - הוצאת ספר, העלאת מחזה, הוצאת תקליט.

אני יודע בדיוק איך זה עובד. נניח שאתה סופר צעיר, או במאית מתחילה. איש (או אשת) יחסי-הציבור ששכרה עבורך ההוצאה, או התיאטרון, מנסים למכור אותך למדורי התרבות הכלליים. זה לא עובד, מה לעשות - את/ה לא מספיק חשוב, או מעניין, או נמצא ראוי להתייחסות. במר ייאושם, מנסים המקצוענים האלה לדחוף אותך למדור יוקרתי אחר. כלשהו.

וכשגם זה נכשל, הם משכנעים אותך להישקף באיזה מוסף גשים. מה אכפת לך, חביבי? מה כל-כך גורא, חמודה? דבר קצת על האהבה הראשונה, ספרי להם משהו על האבא שמת כשהיית בת שש, זרוק להם איזו פרידה קורעת לב, תמכרי להם הרגלים מייניים לא נועזים מדי. נו, אתם יודעים, יש לכם ספר לפרסם או הצגה לקדם. העיקר שיאיי-תו את שמכם נכון. וכולם צודקים.

רק אני, כנראה, טועה, כשאני סבור שאפשר לבנות קוד אתי חדש בין אנשים יוצרים, יחצ"ניהם, והעיתונות שמסקרת אותם - כזה שלא יתבסס על מיקח וממכר בפרטי חיים אינטימיים, כזה שלא יתקיים על עסקות לא כל-כך כשרות של בלעדיות תמורת חשיפה לא ביקורתית, כזה שיגדיר מחדש את מושגי העניין והזכות לדעת.

•••

יש קשר בין יחסי ערוץ 5 ומסוקריי, ובין האופנים שבהם דוחפת מערכת יחצ"נות של מוסדות תרבות ובידור את נושאייה אל העיתונות הכתובה.

נדמה שמעט מאוד אנשים, אפילו בתעשיית התקשורת המכובדת, מודעים בכלל הן לפרקטיקה היומיומית הזו במלוא היקפה, והן לחרי-פתן של הבעיות האתיות הכרוכות בה. בחנו את עצמכם:

האם רשאת מכבי תל-אביב, המקבלת מערוץ 1 כספים רבים מכיסם של משלמי האגרה, לפסול פרשן (כפי שעשתה בפרשת מליניאק)?
האם רשאי מוסד ציבורי (מוזיאון ישראל, נניח) להבטיח "בלעדיות" לכלי תקשורת אחד (כלומר, למנוע מידע מכלי תקשורת מתחרים)?
האם רשאי איש יחסי-ציבור לדרוש (ולקבל) התחייבות לכתבה אוהדת תמורת סיוע בהכנתה?
האם רשאי איש יחסי-ציבור להתנות סיוע בפרסום כתבה אחת בהתחייבות לכתבה אחרת?

האם רשאת הוצאת ספרים, למשל, לחייב את סופריה להתראיין? האם היא רשאת למנוע מהם להתראיין? האם היא יכולה למכור את כולם, כחבילה אחת, לעיתון אחד, כשהיא, מצדה, מתחייבת על בלע-דיות, בעוד הוא, מצדו, מתחייב על פרסום נאה לחבורה כולה?
האם רשאי כלי תקשורת להעניש יחצ"ן או מוסד בגין אי סיוע בכתבה אחת על-ידי הכשלה של כתבה אחרת, למרות שבה, גם לדע-תו, יש עניין לציבור?

אם עניתם "לא", או התלבטתם קשות ברוב השאלות הללו, אין ספק - אין לכם שום מושג בחיי היומיום של מערכת עיתון או תוכנית טלוויזיה. ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

עמוס נוי

זה קורה כל הזמן

איתי את העתיד של התקשורת האלקטרונית. קוראים לו "ערוץ הספורט". הוא נראה טוב מאוד. והוא נראה רע מאוד. הוא נראה טוב מאוד, מפני שהוא מספק לאוהדי הספורט בידור מגוון ורחב יריעה ברמה גבוהה ובמחיר זול. כן, כן, אל תאמינו לטענות נגד הכבלים על מחיריהם הגבוהים, עבור חובבי הספורט זה ממש לא נכון - חובב ספורט אירופי שהיה מתעקש לצפות בליגה האנגלית והספרדית, בתקציר מליגות אירופיות אחרות, במפעלי הכדורגל היוקרתיים של היבשת ובמשחקי ליגת הכדורסל והכדורגל המקומית היה מוציא מכיסו הרבה יותר כסף, נאלץ להתחבר לשלל ספקים וטכנולוגיות (ובכללן לוויין ומקודדים) והיה משלם הרבה יותר עבור החבילה האיכותית הזו, שאת כולה הוא מקבל בערוץ 5 במחיר מצחיק יחסית. אבל זה לא רק המחיר. ערוץ הספורט מפיך, מפרשן ומגיש את אירועי הספורט האלה באיכות יוצאת דופן.

אבל - וכאן מסתיימות החדשות הטובות - הוא משלם עבור התענוג. ובכך, בעצם, מחסל את סיכויי להיות גם ערוץ עיתונאי טוב. תארו לעצמכם את ערוץ 1 וערוץ 2 מתמודדים במכרז על הזכות לראיין בלעדית את הרמטכ"ל בשנה הקרובה, ומשלמים בעבור התענוג הזה מיליוני שקלים. יש לכם ספק בדבר ההשפעה ההרסנית שתהיה להתקשרות כזו על מהימנות הדיווח של הכתבים הצבאיים בערוץ הזוכה? רוב העיתונאים (והחדשות הטלוויזיוניות) מתהדרים בהפרדה בין מחלקת הפרסומות העסקית לבין האוטונומיה המערכתית. רובם מתייחסים אפילו לשאלת התשלום למקורות כאל בעיה אתית סבוכה הדורשת דיון. אבל סוג כזה של עיתונות, שבו כלי התקשורת משלם למסוקרים הרבה מאוד כסף תמורת זכויות השידור, טרם זכה לדיון האתי הציבורי שהוא דורש בדחיפות.

ערוץ 5 מתקשה אפילו לזכות בתואר "עיתונות" - העמדה החנפנית, שלל האינטרסים הצולבים והחשש מביקורת משמעותית מטילים צל כבד על "דיווחיו" ו"סקירותיו". אז אולי בעיני רבים, הספורט לא ממש ראוי לכל הדיון הזה. אבל בעצם, זהו הכיוון שאליזו ילכו ערוצי טלוויזיה נוספים. תמורת הזכות להפיק ולשדר אירועים פופולריים במיזמנות ובמקצועיות גוברות, הם יותרו יותר ויותר על עצמאותם העיתונאית, ויתנונו לאמצעי בידור נטו.

•••

מהו המדור העצוב ביותר בעיתונות הכתובה? טוב, זה עניין אישי. יש מי שמתעצב למקרא תיאורי עוני, דיווחים פליליים, מודעות אבל, תאונות דרכים. בעיני, המדור הכי עצוב הוא מדור "סינגליס" במוסף "נשים" של עיתון "מעריב". על-פי התרשמו-תי הסובייקטיבית, הוא חושף את אחד הצדדים המבזים שבחורות התרבות והתקשורת המקומית.

בדרך-כלל זה הולך ככה: גבר או אשה צעירים, פנויים, מספרים על עצמם, על ילדותם, אהבותיהם, העדפותיהם, תקוותיהם, חרדותיהם. כל זה כשלעצמו היה מותר את המדור (ודומים לו) במחוזות המציצנות

וזרה שאינו יודע לשאול

"חוק חופש המידע" עומד לרשות העיתונאים כמעט שנה אך הם עדיין לא גילו אותו. אולי משום שהם מחפשים הדלפות

ערתו עיתון "הארץ" ושחר אילן לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב. משרד הדתות טען בבית-המשפט כי הדו"ח נערך על סמך מידע חלקי, ולכן התמונה העולה ממנו מעוותת וחסרה. השופט טלגם לא קיבל את טענת ההגנה וחייב את המשרד למסור את המידע.

לתקדים המשפטי, הנשען על "חוק חופש המידע", קדמה יוזמה נוספת של שחר אילן: הוא פנה למשרד החינוך לפני כחצי שנה וביקש מידע על הקצבות לארגוני תרבות חרדית. מידע מסוג זה, המגיע בדרך-כלל לעיתונות דרך הדלפות או באיחור רב, נמסר הפעם, שלא בלי קושי, מלשכת הדוברת של משרד החינוך. נדרשו פניות רבות בעל-פה ובכתב ואף התערבות אישית של שר החינוך, יוסי שריד, כדי להגיע למסמך המיוחל. "חוק

משרד הדתות. השופט ביקר את עמדת משרד הדתות וחייב אותו למסור לעיתון דו"ח חקירה מיוחד שהיה טמון במגירותיו. כן חייב את המדינה בהוצאות בסך 8,000 שקל.

לפסיקה התקדימית קדם פרסום מדצמבר 1998 שבו חשף אילן ליקויים קשים באגף הפיקוח של משרד הדתות ואפליה בפיקוח על עמורות שונות. בעקבות הכתבה מינה מנכ"ל המשרד דאז, אבי בלושטיין, ועדת חקירה ועדת שאולי-רוקה-גבאי. הוועדה הגישה את מסקנותיה ביוני 1999, אך הן לא זכו לפרסום פומבי. באוקטובר אשתקד דרש אילן את המסקנות, שנסבו בין השאר על שיקולי המשרד בהקצאת כספים לארגוני התרבות התורנית והחרדית ולטיב הפיקוח עליהם בשנת 1998, אך משרד הדתות סירב. בראשית פברואר השנה

עמית בן ארויה

אם הייתם מעוניינים להיכנס ללא הפרעה ללשכת שר ולעיין בדואר המונח על שולחנו? על-פי אילו קריטריונים ועובדות מעניק הנשיא חנינה? מה הם השיקולים של רשויות המס במתן כופר? סגן נשיא בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, משה טלגם, קבע בחודש מרץ השנה בפסיקה תקדימית: "אין אפשרות לגוף ציבורי למנוע מהציבור מידע על אודות ממצאים חמורים שנמצאו בו בטענה שיש לו השגות עליהם". פסיקה זו סיימה מאבק משפטי לא ארוך, שניהל כתב "הארץ" שחר אילן באמצעות עורכי-הדין מיבי מזור ורחל אוחנה, מול

אורחם: מירה פירדס

חופש המידע" שאילן עשה בו שימוש התנגס בגישתו של סגן שר החינוך, משולם נהרי, שביקש להסתיר את המידע המבוקש. מאמציו של נהרי שלא לפרסם את המידע הגיעו, לדברי אילן, עד לפתחו של ראש הממשלה.

חופש המידע" התשנ"ח, 1998). החוק חל על כל משרדי הממשלה, הכנסת, לשכת נשיא המדינה, מבקר המדינה, בתי-המשפט, תאגידים, רשויות מקומיות וחברות ממשלתיות. האזרח, או העיתונאי, אינו חייב לנמק את בקשתו לקבל מידע מרשויות אלו. אם הרשות השלטונית מסרבת להיענות לבקשתו, עליה חובת ההוכחה בערכאות להצדקת סירובה. לחוק, שלכאורה אופיו גורף, ישנם סייגים לא מועטים: פטורים מתחולתו המוסד, השב"כ, אמ"ן, מערך המודיעין של המשטרה, הוועדה לאנרגיה אטומית וכמה זרועות שלטוניות נוספות. פרופ' זאב סגל מאוניברסיטת תל-אביב מכנה את המציאות שבה גופים רבים פטורים כליל מתחולת החוק "תיקים באפלה". "פטורים" אלו אינם תואמים, לתפיסתו של

האפשרויות החדשות: "שחר אילן הפך למודל שממנו והלאה היכולת המניפולטיבית להשתמש במידע לא תוכל להיות כפי שהיתה. ככתב לענייני המפלגות הדתיות אני מתעתד להשתמש בחוק חופש המידע כמנוף להשגת

חופש המידע" שאילן עשה בו שימוש התנגס בגישתו של סגן שר החינוך, משולם נהרי, שביקש להסתיר את המידע המבוקש. מאמציו של נהרי שלא לפרסם את המידע הגיעו, לדברי אילן, עד לפתחו של ראש הממשלה.

אהרון ברק מצטט את דימיו של השופט האמריקאי לואי ברנדייס: "אור השמש הוא המחט הטוב ביותר ואור המנורה השומר הטוב מכולם"

אינפורמציה. יחד עם זאת, החוק אינו בא במקומה של עבודה עיתונאית". מהו "חוק חופש המידע"? "לכל אזרח ישראלי או תושב הזכות לקבל מידע מרשות ציבורית בהתאם לחוק זה" (סעיף 1, "חוק

שני המאבקים המוצלחים הללו, אף כי לא זכו לתשומת לב רבה, מסמנים דרך חדשה העומדת לרשות העיתונות בבואה לממש את זכות הציבור לדעת. ניצן חן, הכתב לענייני מפלגות של הערוץ הראשון, מצביע על

סגל, את אורחותיה של "חברת המידע החופשי", ולפיכך יש, לדעתו, לבחון מחדש את הוראות החוק במטרה לחזק את "מהפכת השקיפות". הצעד הראשון כבר נעשה: "תחול" תו של החוק לגבי צבא ההגנה לישראל תהיה ביום ה' בטבת התשס"א (31 בדצמבר 2000). במהלך השנים קבעו שופטי בית-המשפט העליון באופן חד-משמעי כי הענקת זכות המידע לאורח על הנעשה ברשות ציבורית היא תנאי שבלעדיו אין קיום למשטר הדמוקרטי. למרות הפסיקות הללו, גישה בג"ץ לא עוגנה בחוק הכתוב. עשרים (!) שנה מתגלגלת הצעת החוק, כבר בשלהי שנות השבעים ניתנה הוראת חקיקה, אך רק בשנת 1982 הוגשה הצעת "חוק חופש המידע" על-ידי חבר הכנסת דאז משה שחל. הטיפול הועבר לוועדת חוקה, חוק ומשפט ושם נקבר לעשור תמים. הצעות

תקדם האמת, תאפשר הגשמה עצמית של הפרט, ותביא לפיקוח ובקרה על הרשות הציבורית. תכלית החוק הינה להגן על חופש הביטוי, מתוך הכרה, כי המידע שבידי הרשות הציבורית מוחזק על-ידיה כנאמן הציבור כולו". הנשיא הוכיר גם את דימויו של השופט האמריקאי לואי ברנדייס: "אור השמש הוא המחטא הטוב ביותר ואור המנורה השוטר הטוב מכולם".

ובכל זאת, "מהפכת השקיפות" היא עדיין תיאורטית, ומשום-מה אינה מתופעלת על-ידי אמצעי התקשורת. "תקדים שחר אילן" הוא עד כה יוצא מן הכלל. מבחינת החוק אין הברל

בגישתם ליישומו. במשרד הדתות ראו לנכון למנות ממונה על יישום החוק רק עם פרוץ "פרשת אילן", בעוד שבמשרד החינוך ביצעו את המינוי חודשים ספורים לפני שהחוק נכנס לתוקף. במשרד העבודה והרווחה לא ראו צורך עד כה בממונה רשמי על "חוק חופש המידע". דובר המשרד, נתום עידו, נקב בשמו של הסמנכ"ל דוד כנפו (הנמצא בחופשת לימודים) כמי שממונה על החוק החדש. כנפו הכחיש כי הוא נושא בתפקיד ואמר: "היו צריכים למנות מישהו. באופן אישי לא קיבלתי מינוי כזה". בירור נוסף העלה שמנכ"ל המשרד התחלף אך ההתעלמות מהוראה

יואב יצחק: לא היכיתי לחוק כדי לקבל מידע, למרות שזהו ציון דרך. החוק שומט לי את היתרונות הבלעדיים

למנות אחראי על יישום החוק נמשכת. עידו הגיב: "אף אחד לא הרגיש צורך בכך. אנחנו מסתדרים גם ללא ממונה. כתבתי מכתב למנכ"ל שיוסיף לי אדם, שיהיה ממונה על חופש המידע, אך לא נעשה דבר". במשרד הבינוי והשיכון יש דווקא ממונה, אך הוא מקבל פניות מקבלנים ומעורכי-דין המתעניינים במכרזים, תוכניות בנייה וכדומה. גם למשרד הבריאות לא התקבלו פניות מעיתונאים המסקרים את תחום הבריאות.

במשרד המשפטים מדווחים על 135 פניות על בסיס החוק, ומתוכן כשש של עיתונאים. דובר המשרד, עידו באום, מסביר: "לעתים נדירות מפנה לשכת הדובר עיתונאים לקבל חומר לפי 'חוק חופש המידע'. כאשר אנו סבורים שישנה בעיה משפטית הדורשת ליבון, או כאשר הבקשה דורשת מאמצים חריגים באי-סוף החומר".

השופט (בדימוס) אוסטרובסקי-כהן, שיצקה את המסד לחוק באמצעות הוועדה הציבורית שבראשה עמדה, אומרת: "ברוב המקומות אין ממונה ויש לבדוק את יישום החוק. בכל אופן, זהו כריס הביקור של החברה הנאורה, ועיקר רון קדוש, שהמידע שייך לציבור. היינו מכניסים את הוועדה פעם בשבוע במשך שנתיים, ואחת מדאגותינו היתה שהחוק יעלה הרבה כסף, ובסופו של דבר, אין פניות של הציבור. ברגע שתהיינה פניות, ההליך יהיה מהיר יותר" (ומן התגובה של הרשות הציבורית על-פי החוק הוא 30 יום).

מדוע העיתונאים אינם פונים לרשויות הציבוריות כדי לדלות מידע לתחקיריהם? בדיקה מלמדת שכתבי החדשות מחפשים מידע שאינו כולל מסמכים רבים, כדי שניתן יהיה להופכו במהירות לידיעה חדשותית. עו"ד משה גורלי, העורך המשפטי של "גלובס": "בדרך-כלל האינפורמציות הללו הן תשתית לתחקיר, שעיתונאים לא עושים אותו. יש מעט עיתונאים העוסקים בתחקיר וכתביה מקיפה. רוב

בזכות ההיוקק לו בין אורח לעיתונאי, אך אפשר היה לצפות שאנשי התקשורת יתחמשו בו ויעוטו כמוצאי שלל רב על הרשויות הציבוריות ככלל, ועל משרדי הממשלה בפרט, כדי לשאוב מידע בדרך פשוטה, חוקית ומהירה, ולא כן.

בדיקה במשרדי ממשלה שונים מעלה שהתקבלו בהם פניות מעטות מהציבור ומעטות עוד יותר מצד העיתונאים. הרשויות הציבוריות חייבות על-פי החוק להציב ממונה שיטפל בפניות הציבור הנסמכות על "חוק חופש המידע". מיעוט הפונים וההתעלמות מהחוק גרמו לכך שמשרדי הממשלה אינם אחידים

חוק פרטיות משנת 1993 קידמו את הקמתה של ועדה ציבורית בראשותה של השופטת (בדימוס) ויקטוריה אוסטרובסקי-כהן. "דו"ח אוסטרובסקי-כהן" הוגש ב-1995. רק במאי 1998 התקבל החוק ותחולתו ממאי 1999.

ככנס שהתקיים בחודש שעבר באוניברסיטת תל-אביב, לרגל צאתו לאור של ספר חדש פרי עטו של פרופ' סגל, "הזכות לדעת באור חוק חופש המידע", אמר נשיא בית-המשפט העליון, פרופ' אהרון ברק: "תכליתו (של חוק חופש המידע; עב"א) הינה ליתן מידע לפרט על מנת לקיים ולקדם את הדמוקרטיה ובגדריה מתן מידע לציבור שיאפשר בחירה מושכלת, אשר

הפעילות העיתונאית היא מעכשיו לעכשיו. סוג המידע הוא לרוב סטטיסטי וזה כשלעצמו אינו שווה הרבה לעיתונאים. כמו כן, העיתונאים הם לא העם החרוץ ביותר". ניצן חן: "מדובר בשטחיות הכתבים, כולל אותי. זה לא לחלל מספיק בהכרה העיתונאית הצרופה שיש לנו כלי חוק. אנשים נכנסו לסטגנציה מחשבתית, שהמקור - ברצותו ישחרר מידע, וברצותו ישמור". אחד העיתונאים הבכירים, הידוע כבעל מקור רות מעולים, הודה כי אינו מכיר את החוק אלא רק שמע עליו. עיתונאי ותיק המנחה תוכנית אקטואליה בטלוויזיה הודה שקרא על החוק בעיתון אך אינו מצוי בתכניו. גם עיתונאים שתחלקים הם תחום עיסוקם הבלעדי מצהירים שאינם זקוקים לחוק, או שהם ספקנים לגבי יעילותו בעבודתם.

אילנה דיין, מגישת התוכנית "עובדה" בערוץ 2: "אני מודה שאינני בקיאה בחוק. ייתכן שאנו לא מספיק מודעים לאפשרויותיו. אך יחד עם זאת, הפונקציונרים השונים ימצאו את הדרך באמצעות אמתלות שונות למנוע את המידע. למשל, דובר צה"ל ידבר על פרטיותו של מתאבד כדי למנוע מידע. המערכת מנסה לנתב עצמה לתוך הסייגים. בתוכנית כמו שלנו, אין תחקיר שעברנו עליו פחות מארבעה חודשים. שיתוף הפעולה מצד המערכת השלטונית הוא מינימלי. אני חוששת שמה שהם לא רוצים לתת הם לא ייתנו, אבל אולי בשוליים ניתן יהיה להרוויח משהו". למרות כל זאת מוסיפה דיין: "לאחר כמה פסיקות לטובת העיתונות, הדבר ישליך על עוצמתה. אנשי המסד יחשבו פעמיים לפני שיסרבו לספק מידע".

יואב יצחק, עיתונאי חוקר: "אני אעשה שימוש בחוק זה ואעמוד על כך שהרשויות יביאו מידע וגם דוחות חקירה. אני עושה שימוש בזכותי כעיתונאי לקבל מידע. לא חייכתי לחוק כדי לקבל מידע למרות שזהו ציון דרך. החוק שומט לי את היתרונות הבלעדיים. עיתונאים טובים מגיעים לאן שצריך. לי זה לא נותן כלי נוסף".

על רן רוניק מ"הארץ" ניתן להצביע כבעל פוטנציאל לעשות שימוש מסיבי בחוק החדש, במסגרת תחקיריו המקיפים על מערכת הבריאות שאינה ששה, לדבריו, לחשוף מסמכים על שיעורי תמותה, מחלות ויהומיות במחלקות בתי-החולים, ממציא ועדות משמעת נגד רופאים ועוד. "לא נעשו מאמצים מספיקים של הממשלה להביא את החוק לידיעת הציבור והעיתונאים באמצעות פרסומים רשמיים. כמו כן, הממסד הרפואי מנסה להסתיר את המידע, כמעט הכל. אני חושב שאני אשתמש בחוק כאשר אמצא לנכון. במקרה מסוים, שבו הוותר דו"ח על כריתת רחם מוטעית בבית-החולים רמב"ם, עלה הרעיון להגיע לבית-משפט, אך לבסוף השגתי את המסמך". בשונה מיצחק, החושש מאובדן יתרונו היחסי כעיתונאי מוכשר, סבור רוניק כי "תמיד יהיה מידע שיוסתר,

כך שניתן יהיה לשמור על הבלעדיות". שחר אילן מליץ על כך שהחוק אינו נבנה למידותיהם של עיתונאים. לא נוצר מסלול ייחודי עבורם. הם הרי מעוניינים במידע בלעדי, די, אומר אילן, ואילו הפנייה בהליך כזה עלולה לסכן את המידע ולגרום לדליפתו. על כך משיבה דלית דרור, ממונה בכירה על ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים וחברה בוועדה הציבורית בראשות השופטת אוסטרובסקי-כהן, שהניחה את היסודות לחוק הנוכחי: "זהו חוק שנועד להגברת השקיפות של רשויות השלטון. הוא אינו נוגד את הדרכים האחרות של העיתונאים להשגת מידע. הם ימשיכו לעבוד עם הדובר וההדלפות. החוק טוב לכתבות התקיר - לעקוב אחר תופעה ולקבל נתונים עליה. אינני חושבת שהרשויות צריכות למיין את הפניות ולעזור קודם לעיתונאים. זה חוק שנועד לכולם. התרשמותי היא, שהמודעות תלך ותגבר, ולכן השימוש בו יגדל".

עו"ד משה רונן, כתב "ידיעות אחרונות", סיפר כי כבר ביום הראשון לתחולתו של החוק, במאי 1999, הגיש בקשה לקבלת מידע מרשות שדות-התעופה. רק לאחר שלושה חודשים, בניגוד גמור לחוק, השיבה הרשות כי אין ברשותה המידע הרלבנטי. רונן אינו מיצג את כלל הכתבים ב"ידיעות אחרונות". משיחות עם כמה כתבים התברר, כי חלקם אינם מכירים את החוק, ואלו שמכירים אינם מבינים כיצד לעשות בו שימוש. אולי זו הסיבה, שעורך העיתון הנפוץ במדינה לא אבה להתראיין לכתבה זו.

המצב ב"מעריב" אינו טוב יותר, אך לפחות הובע רצון ללמוד את הנושא. יעקב ארו, עורך "מעריב": "אני מודה לך שאתה מסב את תשומת לבי לחוק. אנו נתייחס לעניין. אני

עוצמה היוצר מערכת איזונים חדשה בין העיתונות לממשל".

לדברי פרופ' סגל, מו"ל "הארץ" עמוס שוקן כבר רכש חמישים עותקים מספרו כדי להחזיר דיר לתודעת כתבי העיתון את "חוק חופש המידע". יחד עם זאת, נחמיה שטרסלר, עורך בכיר לכלכלה וחברה ב"הארץ", גורס: "אני פונה ישירות לאנשים שאני צריך. יודעים על החוק, אבל יש דברים דחופים יותר".

ב"גלובס" הכתבים מונחים להשתמש בחוק. היועץ המשפטי של העיתון חילק חוברת הכוללת את לשון החוק והאופציות שהוא פותח בפני הכתב.

חוץ מחוסר מודעות, עצלות, מחסור בכתבים העורכים תחקירים, פרסום לא מספק של החוק על-ידי הממשלה, דרישה לחדשות יומי-יומית ופחות לתחקירי רוחב, ניסיון לדלות עוד כמה סיבות לכך שעיתונאים אינם עושים שימוש בחוק שאמור להיטיב עמם.

רן אדליסט, עיתונאי: "לא החומר העובדתי-משפטי קובע כאן, אלא הגל הרגשי-שבטי. התוקפנות היא החומר הרלבנטי. החוק מתייחס לעיתונות אמיתית העוסקת באורח עובדתי במשרדי הממשלה. מה שקובע אצלנו הוא עוצמת הצווחה".

דומה כי התקשורת הישראלית, אם נבדוק את המתרחש והמתרגש עלינו בשנה האחרונה, מתמקדת פחות בתחקירי נושא והרבה יותר בתחקירים פרסונליים, ולפיכך אין לה כנראה סיבה לנבחר בעשרות דפי מידע מרשויות ציבוריות שונות.

פרופ' סגל בהחלט תמה אף הוא, כיצד העיתונות אינה מתייצבת כחוד חנית בהקשר של "חוק חופש המידע". הוא משער שהטעם הוא פסיכולוגי: "מים גנובים ימתקו. באופן כללי,

משה גורלי, "גלובס": יש מעט עיתונאים העוסקים בתחקיר ובכתיבה מקיפה. רוב הפעילות העיתונאית היא מעכשיו לעכשיו

זהו תהליך של הפנמה. העיתונות היתה צריכה לחגוג והיא בקושי ערה לכך. בארצות-הברית הוכח, שגדולי המשתמשים בחוק הם עורכי-דין, עיתונאים וחברות גדולות. חוק זה הוא חלק מהתרבות של העיתונאי האמריקאי".

אם הינך אדם סקרן ו/או חטטן, או שמא עיתונאי, לבטח ענית בחיוב על השאלה הניצבת בראש הכתבה. על-פי פרופ' סגל, בשבדיה דיה העיון בדברי הדואר של השרים הוא עניין שבשגרה. הוא מייצג נאמנה את "עקרון השקיפות" של מולדת חופש המידע. בשבדיה הבינו עקרון זה כבר ב-1766. ■

עמית בן-ארויה הוא עורך ומפיק ברדיו ללא הפסקה וכתב "צפון העיר"

אטיל על האנשים שאחראים על התחום המשפטי להפיץ את החוק בקרב הכתבים בעיתון, כדי שיוכלו לעשות בו שימוש".

האם תרמתי את תרומתי הקטנה ל"מעריב"? חד-משמעית, כן.

ב"הארץ" וב"גלובס" המודעות של הקברניטים לחוק גדולה יותר. כתבי "הארץ" מעידים, שעורכי החדשות הסבירו להם על מהות החוק והאפשרויות הגלומות בו. יואל אסתרן, עורך המשנה של "הארץ": "אנחנו מעודדים את עצמנו לעשות טסטים. לפנות לכל מיני משרדי ממשלה בכל מיני עניינים ולהפוך את החוק לחי. צריך לעשות יותר, כדי שהעיתונאים יעשו יותר. לוקח זמן לחברה להפנים זאת. אני בטוח שהנושא יתפתח. זהו כלי רב

איור: אפרת בלוסקי

תיק תקשורת

הוא רצה להמשיך בעבודתו; הנהלת עתי"ם רצתה להיפטר ממנו – פסק-דין נוקב בעניין העסקתו של יצחק לוינסון בסוכנות החדשות הישראלית

צני הראל

פעילות הישראלית היו בשנים האחרונות הצלחות משפטיות בולטות בהבטחת "זכות הציבור לדעת". כך, לדוגמה, עתירות של עיתונאים לבטל איטורי פרסום הפכו לדבר שבשגרה. לעומת זאת, מאבק משפטי של עיתונאי נגד המו"ל שלו, נגד הנהלת העיתון, אינו דבר נפוץ: לעתים קרובות המאבק לא מגיע לבתי-המשפט משום שהצדדים מגיעים להסדר כספי המניח את דעתו של העיתונאי. העיתונאי יצחק לוינסון מסוכנות עתי"ם (סוכנות החדשות הישראלית) יצא אשתקד למאבק משפטי נגד הנהלתו, אחרי שזו החליטה לפטר אותו באוקטובר 1999. לוינסון, בן 52, כתב עתי"ם בדרום הארץ, עובד 16 שנה

בסוכנות. בחודש שעבר ביטל בית-הדין האזורי לעבודה בבאר-שבע את פיטוריו. פסק-הדין, שחייב את עתי"ם להחזיר את לוינסון למקום עבודתו, הוא אחד מפסקי-הדין הנוקדים ביותר בתולדות העיתונות בישראל העוסקים ביחסי עיתונאי-מו"ל: בית-הדין מתח ביקורת חריפה על סוכנות עתי"ם וקבע כי התנהגות הנהלתה גבלה בהתעמרות בעיתונאי. חשיבותו של פסק-הדין בכך שהוא ממחיש, הלכה למעשה, את הגנתו של העיתונאי מפני פיטורים שרירותיים כאשר מדובר בהעסקה במסגרת הסכם קיבוצי. שלא היה לאיש יותר מדי אשליות בהווה ובמיוחד בעתיד: מספרם של העיתונאים המועסקים בהסכם קיבוצי הולך ומתמעט לעומת אלה המועסקים בחוזים אישיים. באגודת העיתונאים בתל-אביב, לדוגמה, רוב החברים מועסקים בחוזים אישיים. עתי"ם מעסיקה כשלו-

שים עובדים ועוסקת בהפעלת עיתונאים ועובדי מינהל בכל רחבי המדינה, לרבות בשטחים. במכתב הפיטורים ששלחה עתי"ם ייחס שבתאי הימלפרב, יו"ר הנהלת הסוכנות, לוינסון גרימת נזקים לסוכנות עד כי עתי"ם עמדה, לדבריו, לפני מצב שמנויי הסוכנות עמדו להפסיק את שירותיה בשל "ולוולו של לוינסון בעבודתו".

ב-5 באוקטובר 1999 שלח האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל מכתב אל הימלפרב ובו הובעה התנגדות חד-משמעית לפיטורים, שהוגדרו על-ידי האיגוד "שרירותיים, בלתי מוצדקים ומבוססים על עילות ותואנות שווא". הימלפרב נדרש להקים ועדה פריטטית וכן התבקש להפעיל את ההליך ליישוב חילוי-קידעות בהתאם לסעיף בהסכם הקיבוצי. בתחילת חודש אוקטובר 1999 שלח הימלפרב מכתב תגובה לאיגוד, ובין היתר כתב בו כי

"אין כוונתנו להתדיין עם מר לוינסון בוועד" זה פריטטית וכל אשר עמנו יפורט בבית-המשפט אם וכאשר תוגש נגדנו על-ידי לוינסון תביעה משפטית". הימלפרב ראה לנכון להוסיף במכתבו כי לוינסון "רומס את ההסכם הקיבוצי בדרך התייחסותו לעבודה" ורואה בעת"ם "קופה משלמת בלבד". ועוד הוסיף: "אנשים דוגמת מר לוינסון מסכנים את קיומה של עת"ם ועבודתם של עובדיה". תביעתו של לוינסון התבררה בפני השופט

פגעו בדרך כלשהי במקום עבודתו. עוד קבעו השופטים כי לא נטענה כל טענה שלפיה הורשע לוינסון על-ידי בית-משפט כלשהו. "המסקנה העולה מהתנהגותה ומפעולותיה של עת"ם", פסקו, "היא כי העילה לפיטוריו היא צמצומים או רשלנות מקצועית ועבירות משמעת. כך או כך, על-פי שתי עילות אלה על עת"ם לקבל את הסכמת הוועד והאיגוד (הארצי), ובאין הסכמה כזאת, על הצדדים לנהוג על-פי האמור בפרק בעניין "יישוב

השופטים: התרשמו קשות מעדותו ומהתנהגותו של חיים

נוי (העורך הראשי של עת"ם). בהופעתו בפני בית-הדין

לא שם עד זה לנגד עיניו את החובה לעזור לבית-הדין

ולהגיע לחקר האמת

חילוקי דעות", או להעביר את העניין לדיון בוועדה פריטטית.

בהמשך קבע בית-הדין כי "ממה שהובא בפנינו בתיק זה מצטיירת תמונה שונה ולפיה העילה האמיתית לפיטוריו של לוינסון הינה צמצומים, וזאת עקב העלות היקרה של אחזקת 'עובד ותיק'. לוינסון מסר לבית-המשפט תצהיר ובו נקב בשמות 15 עיתונאים שעבדו ועדיין עובדים בעת"ם ובמקביל עובדים גם בעבודות נוספות. "עובדה זו באה ללמדנו", נקבע בפסק-הדין, "שאכן קיימת אפשרות לעובדי עת"ם לעבוד במקביל גם במקום עבודה נוסף, מבלי שייחשבו למפרי הסכם". ועוד כתב אב בית-הדין בעניין העבודה הנוספת: "יצוין, כי עת"ם לא פנתה ללוינסון לצורך בירור העניין בדרך נאותה, ומכל מקום החשדות והשאלות שהופנו ללוינסון נעשו בשלב שלאחר פיטוריו וממה שהובא בפני בית-הדין לא עולה כי זאת היתה הסיבה, או

מרדכי כליף ונציגי הציבור שאול ששון ואסתר בכר. לוינסון, באמצעות פרקליטו עו"ד מנחם חכמון, טען את הטענות הבאות:

● פיטוריו באו לעולם על-פי החלטתו של הימלפרב, שנקט מדיניות של סילוק עיתונאים בעלי ותק מתוך שיקולים לא ענייניים. וזאת בשל עלות שכרם של העיתונאים הוותיקים שעת"ם, לגרסתו של הימלפרב, אינה יכולה לעמוד בה.

● על-פי אותה שיטה פוטר עיתונאי נוסף (מאיר שושני) באזור הצפון שגם היה פעיל בוועד.

● לוינסון פוטר בפיטורים שרירותיים ובהוראת תום-לב וללא כל סיבה ואף לא באחת מרדכי הפיטורים הקבועות בהסכם הקיבוצי. טענותיה של פרקליטת עת"ם, עו"ד תמר גולן, היו אלה:

● פיטוריו של לוינסון היו כדין ובהתאם להסכמי העבודה המחייבים ונעשו בידיעתו ובמעורבותו של ועד העובדים ובהתאם לפר-רוגטיבה של ההנהלה החליט על פיטורים בנסיבות שבהן, במשך שנים, הפר לוינסון את מלוא חובותיו ועבד במקום עבודה מתחרה, כאשר לעת"ם אין כל אמון בו ואין חובה על הסוכנות לפרסם את כתבותיו.

● לוינסון הגיש את תביעתו כדי לסחוט כספים מעת"ם. כשהסוכנות אינה מפרסמת את הידיעות שהוא מביא לה, היא עושה שימוש לגיטימי בזכות הקניין הקיימת לה במקרה זה.

השופט כליף מציין כי על-פי ההסכם הקיבוצי צי קיימות ארבע עילות פיטורים. ביצוע תפקיד בודון מתוך כוונה לפגוע בעת"ם; הרשעתו של עיתונאי בבית-משפט ישראלי; צמצום בעבודה במפעל; עבירות משמעתיות או רשלנות מקצועית. בית-הדין קבע כי במקרה זה לא הוכח כי לוינסון ביצע את תפקידו בודון ומתוך כוונה לפגוע בעת"ם, והנהלת הסוכנות גם לא חשפה כל מידע המצביע על כך שהיו מעשים שנעשו על-ידי לוינסון בודון ואשר

אחת הסיבות, לפיטוריו". בית-הדין גם דחה את הטענה שלוינסון חטא ברשלנות מקצועית. לדעת בית-הדין, עת"ם התייחסה אליו בחוסר תום-לב קיצוני בכך שניהלה ממרץ 1999 ועד אוקטובר אותה שנה "יומן", שבו גרשמו בדיוקנות ובאופן שוטף כל מעשיו ופעולותיו. "רישום זה נעשה אך ורק לגבי לוינסון עצמו והרישום נעשה כדי 'לצבור' עבירות או שג"י אות של לוינסון ובכדי 'לתפור' לו תיק שעל-פיו יהיה ניתן לפטר", נכתב בפסק-הדין.

דומה ש"היומן", שאותו ניהל בחריצות העורך הראשי של עת"ם חיים נוי, קומם במיוחד את בית-הדין, שכתב בהקשר זה: "מעשה זה של עת"ם נעשה בודון ובחוסר תום-לב ותוך ניסיון להכשיל את לוינסון. בפנינו העיד מי שניהל את התיק הזה במס"רות אין קץ, הלא הוא העד חיים נוי, שעשה זאת, ככל הנראה, על-פי הוראתו של הימלפרב. התרשמו קשות מעדותו ומהתנהגותו של חיים נוי. בהופעתו בפני בית-הדין לא שם עד זה לנגד עיניו את החובה לעזור לבית-הדין ולהגיע לחקר האמת, ומעייניו היו נתונים להכפשתו ולהכשלתו של לוינסון, כמעט בכל מחיר. תשובותיו היו חמקניות ומתחכמות והרושם הכללי מעדותו היה מצער ביותר. האם כך נוהג עורך ראשי של סוכנות ידיעות בישראל?" בית-הדין לעבודה מציין, כי בישיבה של הנהלת עת"ם באפריל 1999 אמר הימלפרב, כי הסוכנות, בהתחשב במש"כורות שהיא משלמת ללוינסון ולשושני, לא תוכל להמשיך להתקיים. מסקנת בית-הדין ביחס לסיבת פיטוריו של לוינסון היא: צמצור מים ורצונו של הימלפרב להיפטר מלוינסון ומעיתונאים ותיקים אחרים. ■ צבי הראל הוא הכתב לענייני משפט של "הארץ" בחל-אביב

יתרונות החוזה הקיבוצי

צמצומים, והוועד אינו מסכים לרשימת המפוטרים שהיא סימנה, קיימות שלוש אמות-מידה הקובעות את סדר המפוטרים: צורכי העבודה, ותק במפעל ומצב משפחתי וסוציאלי.

באשר להעסקה בחוזה אישי מציין ברנזון, כי בחוזה כזה, שאינו לתקופה קצובה, המע"בד יכול לפטר את העובד בכל עת בהודעה מוקדמת שאורכה מוסכם מראש, ללא צורך במו"מ או בהסכמת העובד לפיטוריו. באין איזכור מפורש בחוזה באשר למועד הודעת הפיטורים, מדובר בחודש ימים מראש במקרה של עובד שהוותק שלו הוא מעל שנה. לעובד בניסיון, או לעובד חדש שטרם עבד שנה אחת במפעל, הודעת הפיטורים היא קצרה מחודש ימים.

ההבדל העיקרי בין הסכם קיבוצי לבין חוזה אישי, אומר עו"ד חיים ברנזון המתמ"ח בהדיני עבודה, הוא בהגבלות המוטלות בהסכם הקיבוצי על חופש הניהול של המע"בד: ההגבלה העיקרית היא שלא ניתן לפטר עובד באופן חד-צדדי ללא הסכמת נציגות העובדים. אם הוועד מתנגד לפיטורים, מדגיש ברנזון, צריך לנהל מו"מ עם נציגות העובדים. בדרך-כלל יש הליך של יישוב חילוקי דעות המתנהל בשני שלבים נוספים: הראשון, ועדה פריטטית; והשני, בהנחה שהצדדים אינם מגיעים להסכמה בהליך הראשון, פנייה לבורר. ההסכם הקיבוצי מגן על העובד, בין היתר, מפני נקמנות ושר"י רות לב. ברנזון מציין שכאשר מכריזה ההנהלה כי בדעתה לפטר עובדים על רקע

תופעה מוכרת לכל מי שעוסק בשנים האחרונות בעיתונאות בישראל: "הדלת המסתובבת", שבה יוצאים ונכנסים במהירות עובדים למערכות העיתונים, כמו גם לתחנות הרדיו והטלוויזיה ולחברות ההפקה השונות, נעה על צירה ללא הרף. אנשים צעירים מתדפקים בהמוניהם על השערים, חלקם נכנסים ומתקבלים לעבודה, אך לאחר שנים מעטות של עבודה במקצוע עוזבים ועוברים לעיסוקים אחרים.

"אני מתקשה לספור כמה אנשים עברו אצלנו בשנים האחרונות", מתאר עורך חדשות ותיק באחד העיתונים, "מרביתם התחילו עם ידע מועט, למדו את העבודה, עסקו בעריכה או בכתיבה, וזמן קצר לאחר

רק תחנה אחת בדרך למקום אחר, לא ראשייה תה של קריירה מלאה.

לנוכחות המתמדת של "דם חדש" בדמות עובדים צעירים וחדשים יש, כמובן, גם השפעות חיוביות: היא מרעננת את המערכות ומונעת קיבעון מחשבתי, הנובע מעיסוק רב שנים של אותם עובדים באותם תפקידים. גלי-צה"ל, למשל, מפיקה מזה שנים תועלת רבה מן התחלופה המתמדת של כתבים, עורכים, מפיקים וקריינים, צעירים מלאי אנרגיה והתלהבות, המחפשים אתגרים חדשים. אבל לתחלופה הרבה יש גם צד שני, בעייתי ביותר: הרענון המתמיד בא על חשבון הניסיון, ההתמקצעות והמסורת העיתונאית.

הקסם פג במהירות

לחשש מפני ההשלכות השליליות של התחלופה הרבה שותפים לא רק עיתונאים ותיקים,

והדברים נשמעים בערך כך: "בהתחלה, זה נחמד ומחמיא שאתה עיתונאי, אבל אחר-כך אתה מתחיל לחשוב על התנאים שבהם אתה עובד ומגלה שזה לא משתלם. משלמים לנו מעט מאוד ואפשר לפטר אותנו בכל רגע". כמעט כולם, אגב, מוכנים לדבר על הנושא רק בעילום שם; יש בכך משהו המעיד על המערכת המקצועית שבה הם מתפקדים.

דוגמה: "ידיעות אחרונות", עיתון הנחשב סמל ומופת למקום עבודה נוח והגון, ועל כך מצהירים גם עובדי העיתון וגם אלו שמשתוקקים לעבוד בו. דווקא משום כך ניתן לראות בו את ה"סמן העליון" לעניין תנאי ההעסקה של כתבים ועורכים צעירים. במקומות אחרים התנאים גרועים בהרבה.

חמישים אחוזים מעיתונאי "ידיעות אחרונות" עובדים במסגרת חוזה קיבוצי, שתוקפו יפוג בינואר 2001. חלק אחר עובד במסגרת

הפירוט והפרטים של התקשורת

המוני צעירים מתדפקים על דלתות כלי התקשורת ומתחננים לעבוד בהם כמעט בכל מחיר. הביקוש העצום יוצר תנאי עבודה מחפירים, שגורמים לתחלופה מהירה של עיתונאים ולהיעלמותה ההדרגתית של שדרת העובדים שעליהם נשען המקצוע

"תווה אישי", והחלק השלישי עובד על בסיס תשלום "שכר סופרים", מה שמכונה בלשון המקצועית "פריילנס". עבודת עיתונאים כפריילנסרים היא עניין שכיה ולגיטימי באמצעות התקשורת בישראל ובעולם: כך יכולים עיתונאים לספק את יצירותיהם העיתונאיות לעיתון או לכלי תקשורת אחר, בלי להיות מחויבים למערכת לטווח ארוך. ב"ידיעות אחרונות", כמו בכמה גופי תקשורת אחרים, שכללו במרוצת השנים את השיטה. חלק גדול מהעורכים והכתבים הצעירים עובדים כ"פריילנסרים קבועים" - מינוח המוכר, ככל הידוע, רק בתחום העיתונות. רשמית, הם לא עובדים של העיתון, אלא ספקי שירותים שלו. בפועל, הם חלק בלתי נפרד של המערכת ומחויבים לה מקצועית.

אלא גם חוקרי תקשורת. פרופ' דן כספי מן האוניברסיטה הפתוחה מתקשה לראות עיתונאים צעירים שרוצים לצאת לפנסיה בבוא היום ו"מקלדת המחשב בידם". התחלופה הגבוהה, מזהיר כספי, תשפיע בעתיד לא רק על הדרגים הנמוכים של כתבים ועורכים, אלא גם על הדרג הבכיר של מקבלי ההחלטות בעולם העיתונות: "אנחנו נקבל 'קצונה' פחות משר-פשפת, שלא תתנסה מספיק בעבודה העיתונאית האפורה של כתיבה עיתונאית יומיומית". התופעה של תחלופה ועזיבה מקיפה את כל העוסקים במלאכה - כתבים, עורכים, תחקירנים ומפיקים. מתברר שלרבים מהם, העבודה היומיומית בארגוני תקשורת מפיגה עד מהרה את הקסם הראשוני של עולם התקשורת. הצעירים שבהם מצביעים על סיבה אחת ברורה,

סוף-סוף רכשו מיומנות וניסיון אמרו תודה והלכו לעיסוק אחר - יחסי-ציבור, משפטים, עסקים, מחשבים ומה לא". מצד אחד, מעולם לא היתה הסתערות כזו על אמצעי התקשורת, מצד צעירים השואפים להיכנס למקצוע העיתונאות. כשלושים (!) חוגים ובתי-ספר לתקשורת פורחים ומשגשגים, בין היתר בשל העניין הרב שיש לצעירים בתחומי הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות הכתובה. בוגרי בתי-הספר הללו מחפשים אחר-כך עבודה בארגוני התקשורת, ומקווים לראות את עתידם בתחום זה. אך לא לאורך זמן, מסתבר: גם בהעדר נתונים מפורטים על שיעור הפרישה המוקדמת מאוד של עיתונאים, ברור כי מדובר בתופעה נרחבת ביותר. רבים מן העיתונאים הצעירים רואים בעבודתם

איור: אבנר תורדella

מוטות ועיניהם משמיות קבועות, והם משוברים צימם בסידור עבודה בדיקת כמו עובדים במשרה מלאה. בצורה כזו, העיתון חוסך כסף רב, ומהעובד נשללים התנאים הסוציאליים הבסיסיים – צבירת ותק, ימי מחלה וימי חופשה. "שכר סופרים אמור לשמש כותבים חד-פעמיים או מזדמנים", אומר כתב בעיתון, "אבל הפכו את זה ל'כאילו' משכורת – בכל רגע יכולים להעיף אותך בלי שום התראה. זה גורם ממש לתסכול, אבל זה מתאים לתפיסה של ורדי (עורך העיתון; ר"א) שאנשים חייבים להרגיש פגיעים. ככה הם יעבדו עם אש בעיניים".

אותו כתב מצדיק, בלי משים, את נקודת המבט של ורדי: "אחרי שפיטרו את עדי גולני (שימשה ככתבת בידור. לאחרונה חזרה לעבוד בעיתון; ר"א), כולם עבדו אחרת".

בין מקבלי ההחלטות בחלק ניכר מאמצעי התקשורת שוררת, ככל הנראה, תמימות דעים, שעדיף לקחת משהו צעיר (עדיף, כמובן, עם ניסיון קודם מגלי-צה"ל או מ"במחנה"), ולשלם לו בסביבות 4,500 ש"ח בחודש, מאשר להתחזק משהו שנים ארוכות, אפילו מנוסה יותר ומקצועי יותר, ולשלם לו מדי חודש שכר ותנאים סוציאליים גלויים בסכום 17,000 ש"ח. בעיניים כלכליות העסקת הצעירים בשכר נמוך, ללא התחייבות לטווח ארוך, היא עסקה משתלמת לעיתון; אבל היא גובה מחיר כבד בתחום האיכות המקצועית.

"זה גורם להורדת הרמה המקצועית של העיתונות", קובעת ד"ר יהודית אורבך, ראש היחידה ללימודי עיתונאות באוניברסיטת בר-אילן. "כדי לשמור על מעמד בעיתון, עיתונאים צריכים לעבוד בקצב מאוד גדול. אין זמן לעשות עבודות תחקיר רציניות, ואני אפילו לא מדברת על הצלבות נתונים ועל בדיקות עומק. עיתונאי אחד צריך לפעמים לכסות כמה שטחים – הן גיאוגרפית והן בתחומי נושא שונים. חלק גדול מהדברים שאנו באים אליהם בטענות בתחום העיתונות תחת כותרת של "סובייקטיביות" או "הטיה" נובעים מהאילוץ הכלכלי של אותם צעירים".

"עבודת סטודנטים"

במערכת "ידיעות אחרונות" ובמערכות אחרות מתבדחים, כי העיתונאות הפכה לעבודת סטודנטים – לומדים חצי יום ועובדים בחצי השני. לכן, כמו בשאר עבודות הסטודנטים, השכר נמוך יחסית, התחלופה גבוהה, והעובדים אינם רואים בעיסוק מקצוע לטווח ארוך.

בעיתון "הארץ" מרוויח עיתונאי מתחיל כחמשת אלפים ש"ח, בדרך-כלל לאחר שהוחתם על חוזה אישי. כמה כתבים שעמם שוחחתי לא התלוננו על השכר. ברור להם ש"הארץ" עני יותר מידיעות אחרונות. התלונות שלהם נוגעות לתחום אחר, יחסי אנוש. "אתה מביא מאות ידיעות ועשרות

כתבות ואף אחד מדבר איתך, "אומר אחד הכתבים הצעירים, "ההערות היחידות שאתה מקבל הן בהקשר שלילי. אני מאוד נהנה מהעבודה שלי גם היום, אבל כבר נמאס לי לדאוג שמא יפטרו אותי. אי-אפשר להודות כל היום לאלוהים שנתן לי את העבודה הזו".

עיתונאים ותיקים יותר מסכימים אמנם, כי אחת הסיבות לתחלופה במקצוע היא השכר הנמוך של עמיתיהם הצעירים, אך חלקם מפנים אצבע מאשימה דווקא לעבר הצעירים. "הבעיה היא לא בשכר ההתחלתי, אלא בכך-גות של בן-אדם צעיר לעשות הכשרה שמחייב המקצוע", אומר תום שגב, היסטוריון ובעל טור ב"הארץ".

"תהיה קודם כל כתב ספורט, כתב משרה בחדרה, מפיץ או עורך ברדיו. רק לאחר שתשלוש במלאכה, יש הצדקה לשלם לך יותר", אומר שגב. הוא רואה בדאגה את המצב שבו אנשים, חלקם בטולי השכלה כללית ראויה וכישורים אחרים הנדרשים לעבודה עיתונאית רצינית, הולכים לעבוד בעיתונים "בשביל הקטע".

אחד העורכים הבכירים ב"ידיעות אחרונות" אומר: "מהולה כאן ציניות רבה. פחות ופחות אנשים מגיעים למקצוע מפני שהם רוצים לשנות את העולם. רובם רואים בעיסוק לא יותר ממקפצה לתפקיד מכניס יותר".

כמו בסיפור הביצה והתרנגולת לא ברור מה קדם למה: השכר הנמוך שגורם לתחלופה הגבוהה או הפרישה הבלתי פוסקת שמביאה את המנהלים לשלם פחות. ובינתיים הכתבים מתחככים במקדי כוח ומשיקים למעגלים של

"בהתחלה, זה נחמד"

**ומחמיא שאתה עיתונאי,
אבל אחר-כך אתה מתחיל
לחשוב על התנאים שבהם
אתה עובד ומגלה שזה
לא משתלם"**

מקבלי החלטות ציבוריות, פוליטיות וכלכליות. לא עובר זמן רב עד שהטובים שבהם מקבלים הצעות מפתות. משתלם יותר לעבוד בתחומים החופפים לעיתונות – יחסי-ציבור, דוברות ופרסום – מאשר בעיתונות המסורתית. תופעות כאלה היו מוכרות בעבר, אך הן הולכות ומתרבות, ככל שענף יחסי-הציבור מקבל תנופה והופך למכניס יותר. הנה כמה דוגמאות מן השנים האחרונות: אביב בושינסקי עבר ממשרת הכתב המדיני של גלי-צה"ל לתפקיד יועץ התקשורת של ראש הממשלה לשעבר בנימין נתני; הו; דני קיפר, לשעבר רכז כתבים ב"ידיעות

אחרונות", הוא היום דובר עיריית תל-אביב. יובל היימן, מי שהיה כתב המקומון "כל הזמן" בירושלים, התמנה לדובר בית"ר ירושלים. שכרו, כצפוי, הוכפל.

המעבר של כתבים, שצברו ניסיון בעיתונות, לתחום יחסי-הציבור משפיע לא רק על דלדול כוח-האדם בעיתונות, אלא גם על מערכת היחסים העדינה בין יח"צנים לעיתונאים. פרופ' דן כספי: "ברגע שעיתונאי צעיר מתמור-דד מול יח"צן או דובר מנוסה, ציני ומשופשף ממנו, שגם הגיע מתחום העיתונות, אזי 'המשחק' הופך לא-סימטרי. דובר מנוסה 'עובד' על עיתונאי צעיר בקלי קלות. מקרים שכאלו משפיעים על איכות המידע המתפרסם וגם על הנושאים שעולים על סדר-היום, שהם לא דווקא הנושאים החשובים ביותר".

בשנה האחרונה נוסף תחום חדש שאילו לוט-שים כתבים ועורכים את עיניהם. עולם היי-טק והאינטרנט זקוק נואשות לאנשי תוכן, השולטים במקצועות הכתיבה והעריכה. הביקוש הגדול וסכומי הכסף האדירים המושקעים בבניית אתרי חדשות ופורטלים יצרו תעשייה שלמה בעלת שם ייחודי: "כלכלת התוכן". הסיפורים על עיתונאים, שעזבו את המקצוע והצטרפו לחברות התוכן והטכנולוגיה – עם שכר גבוה, אפשרות לקבלת אופציות למניות ותחושה של עבודה בקדמת הטכנולוגיה – מעוררים אצל עיתונאים צעירים, שצריכים ביומיום להסביר לאחראים עליהם מדוע נסעו במונית ולא באוטובוס, תקווה לעתיד אחר.

המקומונים: סוד החיסכון

העיתונאים הצעירים של המקומונים והרדיו האזורי מגדירים את צרותיהם של עמיתיהם בעיתונות הארצית כ"צרות של עשירים". הדגם העסקי של המקומונים והתחנות האזוריות בנוי על מספר מצומצם של "עוגנים", עיתונאים בכירים שמשתכרים משכורת נאה – ולצדם גדודים של כתבים, עורכים, מפיקים, צלמים ותחקירנים שעובדים כמעט בחינם.

כך, לדוגמה, במקומון "כל הזמן" היוצא בירושלים והשייך לרשת מקומוני "מעריב" מסתכם שכרם של כל כתבי מדור הספורט יחד (שישה כתבים) באלפיים ש"ח בשבוע. על כתבה המשתרעת על שני עמודים ("כפולה") מקבל כתב "פריילנס" 200 ש"ח. חלק לא קטן מעובדי המקומון הם עיתונאים צעירים עם ניסיון מועט – ובעיקר זולים. כמו מקומונים רבים אחרים, הוא מתקיים במידה רבה בזכות רצונם העז של עיתונאים צעירים לזכות בדריסת רגל ראשונה בעולם התקשורת.

"כרגע אין לי אופציה אחרת", אומרת אחת הכתבות המאוכזבות, "זו הדרך היחידה להיכנס לתחום הזה וזה חשוב לי. מה שהכי חורה לי זה שאין בעניין הזה חוקיות. את מי שאפשר לסבן ולשלם לו פחות, אז מסבנים. אין קריטריון שווה לעבודה". ובאמת, לאחרונה התאגדו

הצלמים בעיתון ודרשו מהעורך, אבי זילברב רג, החורי הוצאות. העורך נענה, שאר העובדים בעיתון ממשיכים לשלם הוצאות עבודה מכיסם. עורכי המקומונים נושאים בתפקיד כפול – הם אחראים על הצד המקצועי, אבל גם על הצד התקציבי של התוכן בעיתון. במצב דברים זה, פריילנס תלוי מאוד בעורך. בתקופת זמן מסוימת, שבה מסגרת התקציב של המקומון מוגבלת יותר, מתערבבים השיקולים המערכתיים עם הכלכליים: העורך יעדיף להכניס יותר ידיעות של מי שכבר "נמצא על חוזה" על פני ידיעות של כתב פריילנס, המקבל, בדרך-כלל, כחצי שקל על כל מלה. אחד הכתבים הודה בפני כי לעתים הוא משנה מעט את הידיעה בצורה שתצוד את עינו של העורך "כדי להרוויח עוד כמה גרושים".

עורך "כל הזמן" אבי זילברברג העדיף שלא להשיב לשאלותינו הנקודתיות ורק הגיב: "כל אחד מעובדי 'כל הזמן' מקבל את שכרו בהתאם לעבודה שהוא מבצע עבור העיתון. עם כל הכבוד ל'עין השביעית', אינני מוצא לנכון לדרון באמצעותו בתנאי השכר של עובדי 'כל הזמן'".

יש מי שטוען כי גם החוגים לעיתונאות ובתי-הספר לתקשורת, המשגשגים לאחרונה בכל רחבי הארץ, משפיעים על תנאי ההעסקה

היחידה ללימודי תקשורת באוניברסיטת בר-אילן מחייבת את הסטודנט להתמחות ב-200 שעות סטאז' כדי שיוכל לקבל את התעודה (ר' מסגרת). באוניברסיטת חיפה נדרשת עבודת סטאז' "באחד ממגוון ארגונים שעוסקים בתחומי התקשורת השונים על-פי המלצת החוג ועם ליווי אקדמי של חבר סגל בחוג". הדרישה היא לשלוש שעות בשבוע במשך סמסטר אחד או שניים.

עבודת הסטאז' נעשית ברוב המקרים ללא תשלום, לעתים בשל דרישת ארגוני התקשורת, ולעתים על-פי הכללים שנקבעו במוסדות האקדמיים. יש כלי תקשורת המנצלים מצב זה כדי ליהנות מזרימה מתמדת של כוח-אדם נלהב ומסור – ללא תשלום. הדבר בולט בתחנות הרדיו המסחרי האזורי. מגדילה לעשות

מתברר ש"כוחות השוק" מנצלים את נוכחות הסטאז'רים לעתים כדי לדרוש גם מצעירים אחרים, הרוצים להשתלב ב"רדיו ללא הפסקה", להתחיל לעבוד ללא תשלום. אחד העובדים: "גם אלה שאינם מגיעים מהאוניברסיטאות מוגדרים באופן רשמי כסטאז'רים. נאמר לי בתחילת עבודתי שכסטאז'ר לא אקבל כסף, למרות שכלל לא הגעתי לתחנה דרך האוניברסיטה". דוד מזרחי, ששימש בעבר עוזר הפקה בתוכניתו של נסים משעל, "משעל על הבוקר", לא מקבל את הגישה של עבודה ללא תשלום: "אמנם, רוב הסטאז'רים מצפים להתקדמות ברדיו או רוצים לרשום את זה בקורות חיים, ולכן אין להם תלונות. אני בהתחלה הייתי בשוק מההוצפה, אבל לאחרים זה לא נראה מוזר".

מיכאל קרפין, מבעלי "רדיו ללא הפסקה" ואחד ממנהלי התחנה, איננו סבור שהעסקת סטאז'רים ללא תשלום איננה תקינה. "בהרבה מקומות עבודה נמצאים מתמחים", הוא אומר. "כשהתחלתי את הקריירה שלי בשנות השישים בקול-ישראל, עבדתי תקופה מסוימת כמתמחה ללא שכר. אחר-כך התקבלתי לעבוד בה והתחלתי לעלות במעלה הדרגות. זה לא דבר מרחיק לכת".

בכללי עבודת הסטאז' באוניברסיטה העברית נקבע במפורש כי נאסר על הסטודנט לקבל שכר עבור עבודת ההתמחות, כיוון שמדובר בקורס אקדמי לכל דבר, הכולל גם הגשת עבודות סיכום.

קשה להניח שעלייתם לאוויר של שידורי הלוויין ושל הערוץ המסחרי השלישי בשנה הקרובה תשפר את מצבם העגום של אלה השואפים להשתלב בתקשורת. אין סולם שכר קבוע לתחקירנים בערוץ 2: את השכר משלמים הוויינינים או חברות ההפקה. ככלל, ניתן לומר שתחקירן העובד בתוכנית קבועה המשודרת בזמן צפיית שיא מקבל בין 250 ל-400 דולר לתוכנית. תחקירנים בתוכניות שאינן משודרות ב"פריים-טיים" מסתפקים, לעתים, גם בשכר של 80 דולר לתוכנית.

בגלל השכר הנמוך והשחיקה הרבה, התחלורפה גם בתחום זה היא עצומה, ומשפיעה גם שם על איכות העבודה, שחלקה נעשית בחיפזון, תוך הסתפקות בשיחות טלפון ולא בהכנה יסודית. מתברר שגם בערוץ הטלוויזיה המסחרי, שבו מגלגלים מדי שנה מאות מיליוני דולרים, ההשקעה בעובדי העיתונאות וההפקה היא שולית, כמעט אפסית. גם כאן, כמו בעיתונות ובתחנות הרדיו, נוח לבעלים ולמנהלים לנצל את הפרולטריון של העיתונות: כוח-אדם צעיר, זמין וזול, שבא והולך במהירות – תוך התעלמות מן הצורך לבסס שלד של עובדים קבועים, שייראו בעיתונאות ייעוד מקצועי, שליחות וקריירה גם יחד. ■

רן איציק הוא סטודנט למשפטים

בשנה האחרונה נוסף תחום חדש שאלין לוטשים כתבים ועורכים את עיניהם: עולם ההיי-טק והאינטרנט

התחנה "רדיו ללא הפסקה" (103 א.ף.אם.) בתל-אביב, שם משמשים סטודנטים וסטודנטים ות, המגיעים כמה פעמים בשבוע לכמה שעות, כעוזרי הפקה ותחקירנים לתוכניות השונות, בלא שישולם להם אפילו שכר מינימום.

ד"ר יהודית אורבך, שתלמידי היחידה שבראשה היא עומדת באוניברסיטת בר-אילן נשלהיים גם הם לעבודות סטאז', אומרת: "אפשר תמיד להגיד שיש בזה אלמנט של ניצול, ומבחינה מוסרית לגנות את זה. אבל מאוד קשה לשאול שאלה כזאת במדינה עם אוריינטציה קפיטליסטית כל-כך ברורה. כוחות השוק קובעים את התמורה שבן-אדם מקבל".

הירודים של עיתונאים צעירים. חלק מגופים אלה דורשים מן התלמידים, כתנאי להשלמת התואר, לבצע התמחות מעשית ("סטאז'") בארגון תקשורת. במוסדות אחרים מדובר בקורס רשות, שהתלמיד יכול לבחור כדי להתחיל את צעדיו המעשיים בעולם התקשורת. בין הגופים שבהם מדובר – בית-הספר "כותרת" וההוגים לתקשורת באוניברסיטה העברית בירושלים, באוניברסיטת בר-אילן ובאוניברסיטת חיפה. בחוג לתקשורת ועיתונאות באוניברסיטה העברית, על הסטודנט הבוחר בקורס זה לבצע 120 שעות עבודה מעשית להשלמת התואר בתקשורת.

25 בספטמבר 1998, ימים אחדים לפני פתיחת שנת הלימודים האקדמיים, פרסם "ידיעות אחרונות" תוצאות סקר חדש. הסקר, שנערך על-ידי מכון "הדסה" לייעוץ בבחירת מקצוע, בדק את מידת הפופולריות של מקצועות שונים בקרב גילאי 19-26. הסקר בדק קרוב לאלף איש המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה (419 גברים ו-573 נשים). תוצאות הסקר הראו כי בקרב הנשים דורג מקצוע התקשורת כמבוקש ביותר. הגברים דירגו את מינהל העסקים כמקצוע המבוקש ביותר, אך מיד לאחריו, במקום השני, נמצא מקצוע התקשורת. המונח "תקשורת" מצביע על עיסוקים מגוונים - החל מפרסום ושיווק, דרך דוברות פוליטית וציבורית וכלה בתקשורת ההמונים: רדיו, טלוויזיה, אינטרנט ועיתונות כתובה. כאזרחית צעירה ורציונלית, מועמדת ללימודים גבוהים, בעלת נתונים אישיים מסוימים, ערכתי דיונים ו"שיבות מערכת" ביני לבין

התקשורת הצבאית (גל"צ, גלגל"צ, "במתנה" וכד'); השכלה רלבנטית, אמביציוזיות, אינטליגנציה מעל לממוצע, יכולת ניסוח טובה, כוח רצון והתמדה. כמו מרבית חברי הלימודים באוניברסיטה, בהעדר אופציות אחרות, החלטתי להתמקד בניסיון לממש את האופציה הרביעית. זאת בתקווה כי בנוסף לתכונות האישיות, לימודי תקשורת ועיתונאות הם שיאפשרו לי לעבוד בתחום מעניין זה.

כמו רבים מחברי לספסל הלימודים באוניברסיטה, הופתעתי לגלות כי במקום כלשהו בדרך נפלה טעות. הטעות הזו הטרידה ומטרידה אותי רבים מחברי הסטודנטים בחוג לתקשורת. החלטתי אפוא לבדוק, לחקור ולנסות להבין אם טעיתי או שמא הוטעיתי בחושי בי כי באמצעות לימודי תקשורת לתואר ראשון אוכשר לעסוק במקצוע הזה באופן מעשי. יצאתי לבדוק אם אני וסטודנטים רבים אחרים נפלנו קורבן לרושם שיוצרים המוסדות להשכלה גבוהה, כאילו הלימודים בתקשורת מכשירים את הסטודנטים לעסוק במקצוע באופן מעשי, או שמא אני וחברי סנוורנו

את מה שלי הסבירה רות שינה, סטודנטית שנה ב' למדעי המדינה ותקשורת מורחב, כ"פער בין המציאות בחוג, הדורשת ניסיון מעשי, ובין התיאוריות שאנו לומדים ולא מסייעות לנו במאומה". באוניברסיטה העברית השוו סטודנטים את הלימודים בחוג לתקשורת ל"לימודי סקי בהתכתבות" או לחלופין "לימודי סקס בהתכתבות". גם באוניברסיטת תל-אביב סטודנטים ממורמרים מהכמות והדגש שניתן ללימוד תיאוריות על חשבון לימוד והתנסות מעשית. שם הבהירה לי סטודנטית כי "האוניברסיטה מעוניינת בהנפקת חוקרים

מלומדים שיביאו לה תהילה ופרסום, ולא אכפת לה מכל השאר".

הסטודנטים אמנם מוחים נמרצות נגד האופי התיאורטי של הלימודים והדגש הרב שניתן לפן העיוני של תחום התקשורת, אך הם אינם מצביעים ברגליהם. אחוז הסטודנטים שעוזבים את החוג לתקשורת בטרם סיום התואר הראשון הוא נמוך למדי יחסית לשאר החוגים בפקולטה למדעי החברה בכל האוניברסיטאות בארץ. בעובדה זו יש כדי להצביע על כך שהסטודנטים טים עוד לא איבדו את שאיפותיהם (האופציה הרביעית דורשת, כאמור, כוח רצון והתמדה) ואת העניין שלהם בתחום התקשורת, או על כך שהאוניברסיטאות, למרות הכל, מצליחות לתת מענה הולם לדרישות הסטודנטים.

למעשה, אין זה הוגן להפנות אצבע מאשימה כלפי האוניברסיטאות ולטעון נגד תביעתן מהסטודנטים לעסוק בפן העיוני והמחקרי של התחום, שהרי זו מהות האקדמיה. אולם האוניברסיטאות אינן פטורות מאחריות לתסכולם של הסטודנטים לתקשורת:

עיון בשנתונים ובעלוני מידע שמספקות האוניברסיטאות לנרשמים החדשים ללימודי תואר ראשון יוצר את הרושם שהאוניברסיטאות נמנעות במכוון מהסבר בהיר ומדויק של תוכן הלימודים. כך, לדוגמה, השנה הראשונה בלימודי החוג לתקשורת ועיתונאות (תואר ראשון) מוקדשת רובה ככולה להנחת תשתית תיאורטית-עיונית שתשמש את הסטודנטים כבסיס לעיסוק תיאורטי-ביקורתי בתחום התקשורת בשנותיהם הבאות. למרות זאת לא מוזכרים המונחים תיאוריה, או גישה, או היבט, או עיוני, באף לא אחד מתיאורי הקורסים שנלמדו.

אופס, טעינו

סטודנטים ממשילים את הלימודים בחוגים לתקשורת באוניברסיטאות ללימוד סקי בהתכתבות

מההילה העוטפת את המונח "תקשורת", סינוור שסימא את עינינו ומנע מאיתנו לראות ולהבין כי האוניברסיטה היא מוסד העוסק בראש ובראשונה במחקר ותיאוריה, ולפיכך היא אינה מעוניינת בהכשרת אנשי מקצוע. במקרה כזה ייתכן שהאוניברסיטאות הן שגופות לות קורבן לציפיות בלתי מוצדקות של סטודנטים שניתבו עצמם למכוי סתום ועתה תובעים מהמרצים ומראשי החוג להושיעם.

הבעיה מטרידה את כל הנוגעים בדבר - סטודנטים, מרצים וראשי החוגים. היא משותפת לכל האוניברסיטאות בארץ שקיימים בהן חוגים לתקשורת: האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל-אביב, אוניברסיטת חיפה ואוניברסיטת בר-אילן.

סטודנטים רבים שעמם שוחחתי לצורך הכנת הכתבה הביעו אכזבה מהלימודים. באוניברסיטת בר-אילן נשלח מכתב לדיקן הסטודנטים ובו דרישה לאפשר לסטודנטים לתואר ראשון להשתתף ביותר קורסים מעשיים מתחום התקשורת. הסטודנטים ניסו להסביר לדיקן

עצמי כשעמדתי להכריע איזה מקצוע ללמוד. נדונו והועלו שיקולים שונים: עניין ונטייה אישית, אפשרות למיזוי והתפתחות עצמית, עלות מול תועלת (שכר הלימוד בארץ, כידוע, אינו מן הנמוכים) ואף יוקרה מקצועית. המציינות את שהתגלתה לי כישראלית המתעניינת ומעורה בנעשה סביבה חשפה בפני את המעמד הרם שיש לתקשורת בישראל; וחשבתי אפוא שאם יש באפשרותי להצטרף לתחום התקשורת, הרי אני בת מזל ועלי להיענות לאתגר ו"לקפוץ על המציאה".

סברתי, כמו רבים מבני גילי, כפי שהמחיי שו תוצאות הסקר, כי תואר ראשון מטעם החוג לתקשורת ועיתונאות באוניברסיטה יהיה כרטיס כניסה לאחד מתחומי העיסוק בתחום התקשורת שקשה, בדרך-כלל, להדור אליהם. שהרי לענף התקשורת ניתן להיכנס דרך ארבעה שערים: קשרים עם בעלי תפקידים דים מתחום התקשורת או ייחוס משפחתי; הופעה נאה ביותר (בייחוד אם המדובר באשה); רקע או הכשרה באחד ממוסדות

הסטודנטיות טענה בפני: "זה הרי עלה תאנה. משתמשים בשמות ובאנשים מפורסמים מתחום התקשורת כדי לומר לנו - הנה הבאנו לכם אנשי תקשורת מהשורה הראשונה, מה אתם רוצים?". באוניברסיטה העברית נחנך בראשית השנה רדיו סטודנטיאלי חדש ומשוכלל. הסטודנטים הם המשרדים בו, תוך שיתוף פעולה עם אנשי מקצוע מקול-ישראל. הסטודנטים אמנם משרדים, אך התחנה אינה נקלטת ברדיו של למעלה מארבעים משרדים. הרייטינג לא נמדד באחוזים, אלא בבודדים. אתי בן-עמוס ושלו-

כמו כן בחלק מהאוניברסיטאות זוכים הסטודנטים בחוג לתקשורת להוציא לאור עיתון, לשדר ברדיו אוניברסיטאי, ובמעט אוניברסיטאות אף מתואמת לסטודנטים המעוניינים בכך תקופת התמחות (קצרה למדי) באחד מארגוני התקשורת.

לכאורה עושות האוניברסיטאות את הדרוש כדי לרצות את הסטודנטים ולשלב קורסים מעשיים בלימודי התקשורת, אולם בפועל הדברים מסובכים ומורכבים יותר. הסדנאות אמנם מתקיימות, הסטודנטים זוכים להכיר אנשי מקצוע וייתכן שאף להתנסות ב"חוויה

הקורסים שנלמדים בשנה א' זוכים לשמות כמו "סודות העבודה העיתונאית" (לא נדרשנו לכתוב ולו פתיח, סגיר, ידיעה, מאמר וודאי שלא כתבה עיתונאית). "מבוא לתקשורת המונים" (כותרת אטרקטיבית למדי למה שהתגלה כלימודי תיאוריות, תיאוריות ועוד קצת תיאוריות), "תקשורת לשונית" (קצרה היריעה מלפרט את היסודות התיאורטיים שעליהם מושתת הקורס) ועוד כותרות שונות ומעורפלות היוצרות רושם מוטעה אצל הסטודנט הנרשם ללימודים בתקווה לרכוש מקצוע. באחד הקורסים בחוג לתקשורת למדתי כי "אין

לתקשורת ועיתונאות שנה ב', מקוות מדי תוכנית כי "יש אי שם מישהו ששומע אותנו". להר-גשתן, השידור שלהן דיסקרטי יותר מוידוי אצל כומר. הבעיה, אומרת ראש החוג פרופ' חנה אדוני, ידועה ומטופלת באינטנסיביות ובדרגים הגבוהים ביותר. נראה כי הסבך שאליו נקלעו החוגים לתקשורת והסטודנטים הלומדים בהם נעוץ בפירוש השונה שנותן כל צד למלה "תקשורת". כאשר אדם צעיר נרשם ללימודי סוציולוגיה באוניברסיטה, לדוגמה, ברור לו משמו של החוג עצמו כי במהלך לימודיו הוא ירכוש ידע העוסק ב"תורת החברה" ולא דווקא יהפוך לאדם חברתי יותר. דבר זה נכון גם לגבי לימודי פסיכולוגיה, כלכלה, חשבונאות וחוגים אחרים המסונפים כולם לפקולטה למדעי החברה ואינם מותירים לסטודנט מקום להבנה מוטעית של מהות המקצוע הנלמד. מדוע ברור כי בוגר החוג לכלכלה באוניברסיטה יהיה כלכלן לאחר סיום לימודיו לתואר הראשון? מדוע ברור שבוגר החוג לסטטיסטיקה יוגדר סטטיסטיקאי ויוכל לנסות ולהשתלב בעבודה במכוני מחקר פרטיים, בחברות ביטוח או

איור: ענבל חופמן

בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה? לעומת זאת, לחלוטין לא ברור שבוגרי החוגים לתקשורת ועיתונאות יוגדרו כ"אנשי תקשורת" ויוכלו, על סמך הידע שרכשו באוניברסיטאות, להשתלב באחד מערוצי הטלוויזיה, הרדיו, העיתונות הכתובה או בתחום השיווק והפרסום. כל אלה עיסוקים שהנרשמים החודשים מצפים למצוא באוניברסיטאות על סמך פרסומיהן. ■

הילה רז היא סטודנטית לתואר ראשון (שנה ב') בחוגים תקשורת ועיתונאות ויחסים בינלאומיים באוניברסיטה העברית

מדוע בוגר החוג לכלכלה מסוגל למצוא עבודה על סמך החומר שרכש ובוגר החוג לתקשורת לא

עיתונאית" כזו או אחרת, אך מדובר בהתנסות ובהיכרות כל-כך קצרות, שטחיות ומוגבלות שאין בהן כדי לענות על ציפיותיו של הסטודנט ולהכשירו לעסוק בתקשורת. אחת

דבר כזה לא הבנת; יש דבר כזה לא הסברתי את עצמי מספיק טוב". ראשי החוגים לתקשורת באוניברסיטאות מודעים לאכזבת הסטודנטים. בכל האוניברסיטאות ניתנת לסטודנטים אפשרות להתנסות בעיסוק מקצועי בתחום כלשהו בתקשורת, וזאת על-ידי סדנאות שמטרתן להעמיק את ההיכרות עם ההיבטים המעשיים של התקשורת. על-פי רוב, הסדנאות מועברות על-ידי אנשים מוכרים ומנוסים מתחומי התקשורת השונים (רדיו, דוברות, עיתונאות כתובה, עריכה חדשותית, שיווק, פרסום וכד').

קרב בצהרי היום היה צמוד: ג'ון מק'קיי, הכוכב העולה של הפוליטיקה הרפובליקנית, וג'ורג' בוש הבן, המועמד המוביל של המפלגה, נאבקו "צוואר אל צוואר", כהגדרת כתבים פוליטיים ותיקים, על קולותיהם של הבוחרים במדינת מישיגן. זה היה בפברואר השנה, בעיצומו של אחד המאבקים המסקרנים ביותר בבחירות המקדימות של המרוץ לנשיאות 2000 בארצות-הברית. לדרמה הפוליטית נוסף הפעם הממד התקשורתי: לראשונה יכלו הבוחרים לקבל מידע עוד במהלך יום הבחירות על תוצאות קלפיות המדגם, שבהן התבקשו המצביעים להצביע בדיוק כפי שעשו בקלפיות האמת.

במישיגן, כמו במדינות אחרות שבהן נערכו הבחירות המקדימות, נשבר השנה "טאבו" נוסף בשורה של איסורים ההולכים ומתפוגגים בעולם התקשורת. במשך יותר משני עשורים הקפידו אמצעי התקשורת שלא לפרסם את תוצאות קלפיות המדגם בטרם נסגרו קלפיות האמת. הסיבה לאיסור: ההערכה שפרסום מוקדם כזה עלול להשפיע על התנהגותם של המצביעים, ובעיקר החשש כי מצביעים שישמעו כי מועמד מסוים כבר מוביל במדגם, עלול לים להחליט שלא ללכת כלל לקלפי, או להפך - לרוץ להצביע, כדי לנסות לשנות את התוצאה.

הפעם, מי שגלש באינטרנט יכול היה לקבל מידע עדכני על מצב התוצאות בקלפיות המדגם. מגזין האינטרנט "סלייט", המקדיש מקום נרחב לסיקור הבחירות, העביר את המידע כבר בצהרי יום המאבק במישיגן. ואפילו שדר החדשות הבכיר של רשת הטלוויזיה איי.בי.סי., פיטר ג'ינגס, שניהל צ'אט עם גולשים באתר האינטרנט של הרשת, דיווח להם על תוצאות קלפיות המדגם. בשידור על המרקע, לעומת זאת, דבקה הרשת במדיניות הישנה האוסרת פרסום מידע לפני שנסגרות הקלפיות.

הכללים הישנים, מנקודת ראותם של כמה מעיתונאי האינטרנט, הם "בדיחה גדולה", כפי שהגדיר זאת בטורו ב"סלייט" העיתונאי ג'ק שאפר. בעיניו, זו צביעות שלא לפרסם את תוצאות קלפיות המדגם בזמן אמת, שהרי המידע נמצא בידי יותר מ-150 ארגוני תקשורת, המפעילים יחד את קלפיות המדגם, ואלה מוכנים תמיד לטפסף מידע למכרים ועמיתים - אך לא לציבור הרחב. שאפר משקף בכך את התפיסה הנפוצה בקרב רבים מעיתונאי האינטרנט, שעל-פיה ארגון התקשורת איננו צריך לשמור בידיו מידע, אלא להעבירו במישרין לצרכני התקשורת, עם מינימום סינון.

"זה הדבר המטופש ביותר ששמעתי", הגיב בראיון ל"לוס-אנג'לס טיימס" סגן עורך סוכנות הידיעות "אסושיאטד פרס", ג'ונתן וולמן. בעיניו הפרסום המוקדם פוגע ביכולת לנהל את מערכת הבחירות בצורה הוגנת, ומעבר לכך, בצהרי היום מדובר עדיין ב"חומר עיתונאי בשלבי הפקה, ויש חומר רב כזה אשר נמצא בידינו ואיננו משדרים או מפרסמים אותו".

וולמן, וכמוהו בכירי אחרים באמצעי התקשורת "הישנים", מתקשים לקבל את נורמות העבודה של עיתונות האינטרנט. בחלק מן המקרים מדובר כמעט בויתור על תהליך העריכה של הכתבות והידיעות שמעבירים הכתבים, תהליך שבו עוסקים עורכים ומשכתבים בבדיקת החומר כדי לתקן שגיאות, לשפר את הסגנון ולהבטיח שלא יימצאו בו עבירות על החוק, כדוגמת לשון הרע, פגיעה בפרטיות או חוקים ואיסורים אחרים.

תהליך העריכה, שעיקרו בדיקה ובקרה של החומר לפני הפצתו ברבים, מצמצם במידה רבה בחלק מעיתוני האינטרנט. כך למשל, טורי הבחירות של ג'ייקוב וייסברג, איש המגזין "סלייט", אינם עוברים עריכה כלל, כעדותו של עורך המגזין, מייקל קינסלי.

וייסברג עצמו סיפר ל"ניו-יורק טיימס" כי הוא נהנה מאוד מן הכתיבה למגזין אינטרנט,

רפי מן

הצבעה מקוונת

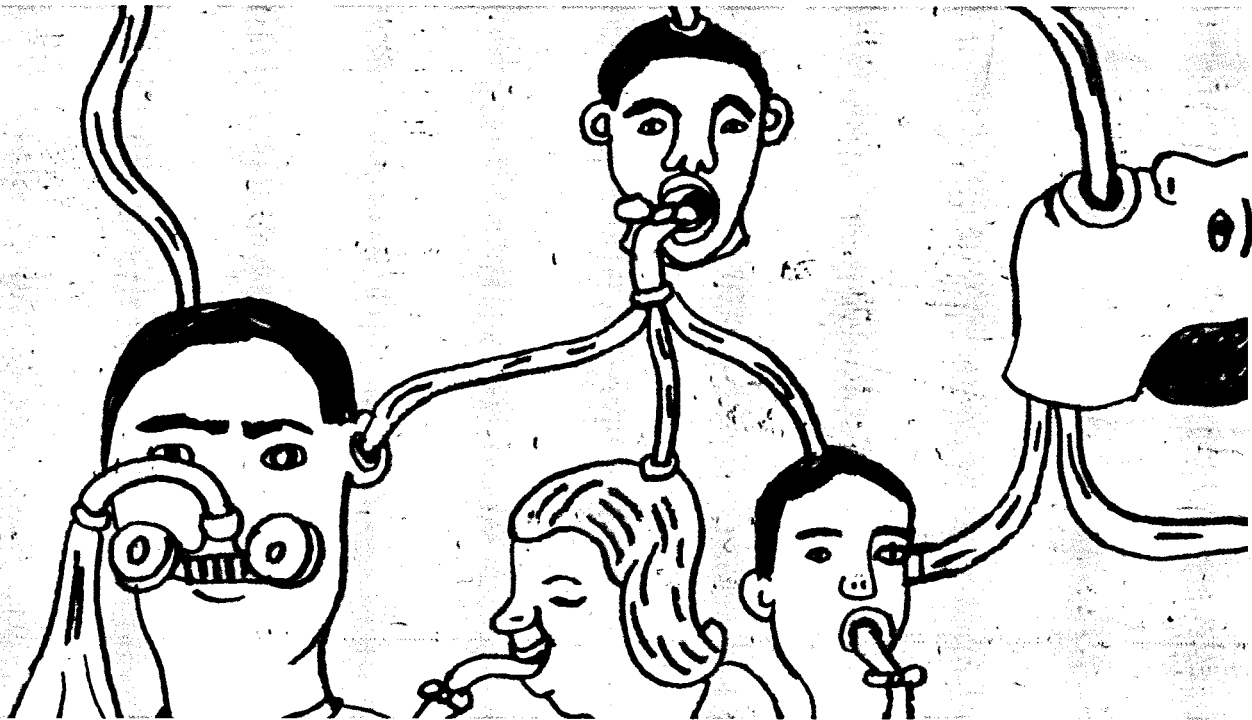
**עיתונות האינטרנט
מפיצה דיווחים מידיים
ללא בדיקה, הממוטטים את
אמון הציבור בתקשורת**

המאפשר לו לדווח ולהגיב כמעט בו-במקום על התרחשויות. כשכתב בעבר לשבועון מודפס, כך סיפר, היה עליו להעביר את החומר למערכת ביום רביעי בבוקר, כדי שזה יתפרסם ביום שני בשבוע שלאחר מכן, לאחר תהליך ממושך של עריכה. עכשיו הכל מידי.

הקצב המהיר הוא יתרון משמעותי בעיני עיתונאי האינטרנט, אך כתבים ועורכים שהונכו בעידן הקודם רואים בו דווקא חסרונות עצומים, ואיום חמור על סדרי עבודה עיתונאיים שהיו קיימים מאז ומעולם. הכתב הפוליטי הוותיק של ה"וושינגטון פוסט", דייוויד ברודר, סיפר לאחרונה כיצד גילה לתדהמתו שידיעות שהעביר למערכת הופיעו מיד במהדורות האינטרנט של העיתון, ללא כל עריכה.

ברודר הציג את הנוקים שגורם הקצב המהיר של עידן האינטרנט לעיתונות, ב"שולחן עגול" שכונס בחודש פברואר השנה במועדון העיתונות הלאומי בווישינגטון, לדיון בבעיות אתיקה עיתונאית במציאות המקצועית החדשה.

הבעיה איננה נעוצה רק באינטרנט, קבל ברודר, אלא גם בסגנון העבודה של תחנות טלוויזיה

איור: בתיה קולטון

זיה המרבות בשידורים ישירים של חדשות. "הייתי באולפן כאשר שליח בן 12 ומשהו רץ פני-מה, מניח בידי המגישים ידיעה, והם קוראים אותה מיד בשידור חי", סיפר ברודר, "ורק אחר-כך, בעת ההפסקה לפרסומות, מגלים המגישים שיקול דעת ושואלים את עצמם - מאיפה לכל הרוחות צצה הידיעה הזו, אבל בינתיים החדשות כבר שוגרו לחלל..."

השורה התחתונה, מבחינת ברודר, היא ברורה ומסוכנת: הבהילות לפרסם ולשדר - ללא תהליך יסודי של עריכה - פוגעת באיכות החדשות שמקבלים צרכני התקשורת. החיפזון גורם לכך שבמקרים רבים המידע המתפרסם איננו בדוק ואיננו מדויק, וכתוצאה ישירה מכך נשחק עוד יותר האמון שרווח הציבור לאמצעי התקשורת.

עיתונאים רבים שותפים לחששותיו של ברודר כי הטכנולוגיות החדשות, שהפכו את שוק התקשורת למהיר ותחרותי יותר, מכרסמות בקצב מסוכן בכמה מן העקרונות המקצועיים של עולם העיתונות. "המהירות שבה המידע עובר בעולם מעניקה לנו פחות ופחות זמן לבדוק כל דבר", מודה עורך העיתון "שיקאגו סאן טיימס", נייג'ל וויד, "האינטרנט שילב את הכל להילוך גבוה יותר. יש לנו מידע בלתי מאומת שמסתובב באינטרנט, החודר משם לתוכניות חדשות בטלוויזיה והופך לנושא שיחה לאומי. האם אנחנו מתעלמים מכך, או שעלינו להתמודד עם התופעות הללו?". לא ניתן כמובן להתחזר את הגלגל לאחור, אמר משתתף אחר ב"שולחן העגול" בווישינגטון, נשיא סוכנות "אסושיאטד פרס", לואיס בוקרדי, אבל כולנו חייבים להבטיח כי המידע שמתפרסם אכן יעבור בדיקה ועריכה, כדי לשמור על אותם סטנדרטים מקצועיים שתמיד הנחו את ארגוני התקשורת. ■

מה חדש במדיום החדש

האם האינטרנט מצליח לממש רעיונות דמוקרטיים קלאסיים על דו-שיח שוטף בין הבוחר לבחור? הבי.בי.סי. וגורמים אחרים מנסים, אבל התוצאה, לפי שעה, מאכזבת

במבט ראשון קשה למצוא קשר בין הדמוקרטיה של כיכר העיר ביוון העתיקה, בדמות חבורת גברים נשואי פנים בגלימות לבנות המנהלים דיונים פילוסופיים על העיר והמדינה, לבין התמולה התקשורתית חובקת העולם של עידן האינטרנט בפתח המאה ה-21. ובכל זאת יש מי שמשוכנע כי יש קשר הדוק בין השניים, וכי לצד שלל מונחי האינטרנט, אי-מייל (דואר אלקטרוני, או בקיצור העברי המעודכן דואל), אי-קומרס (מסחר אלקטרוני) וכו' אפשר לדבר כמעט באותה נשימה גם על אי-דמוקרטיה - דמוקרטיה אלקטרונית, מונח חדש-יחסית בעולם הווירטואלי.

קברניטי הבי.בי.סי., חברת השידור הציבורי בבריטניה, יחד עם חוקרים מן האקדמיה בתחומי מדע המדינה והתקשורת, כמו גם מומחי טכנולוגיה, מעלים את הסברה כי יש קשר הדוק בין הרעיונות הקדומים של הדמוקרטיה נוסח יוון לבין האינטרנט. שיתוף פעולה בין גורמי מים אלה הוליד את אתר האינטרנט BBC Talking Point, שהוא חלק מן האתר הנרחב של הבי.בי.סי., אחד הגדולים שבין האתרים באירופה. הבי.בי.סי. לא הסתפק בהקמת אתר תקשורת רגיל באינטרנט, כפי שעושים מאז אמצע שנות התשעים מרבית ארגוני התקשורת הגדולים בעולם. מתכנני האתר הבריטי ביקשו לשים דגש מיוחד על הקשר הדו-סיתרי בין האתר לבין צרכני התקשורת: הגולשים לא רק מקבלים מידע אלא גם מוזמנים לספק אותו. הם מוזמנים להביע את דעתם בכל נושא, ולהעלות נושאים על סדר-היום. לצד הבי.בי.סי. יש עוד שורה של אתרי תקשורת גדולים, כדוגמת זה של רשת הטלוויזיה האמריקאית כבלים סי.אן.אן., המבקשים לנצל את היכולת לקיים קשר הדדי, אינטראקטיבי בין האתר לגולשים.

האם יש קשר בין הדרך שבה מיישמים באתר הבי.בי.סי. ובאתרים אחרים את טכנולוגיות התקשורת ההדויות לבין הרעיונות הקלאסיים ים של הדמוקרטיה? חלוציו של המדיום החדש טוענים בהחלטיות שאכן קיים קשר הדוק בין השניים.

בבסיסה של הדמוקרטיה המודרנית, הם מסבירים, עומדים היחסים המורכבים בין הציבור, המצביע ובוחר את נציגיו, לבין הנציגים או המייצגים - שהם האליטה השלטת. מידת הצלחתם או כשלונם של יחסים אלה תלויה בקיום זרימה הדדית מתמדת של מידע: המייצגים הנבחרים חייבים לדעת מה חושבים האזרחים, מה מעסיק ומטריד אותם, כדי שיוכלו לענות על צורכי הציבור; האזרחים, מצדם, זקוקים למידע על מעשיהם של הנבחרים, ועל הדרך שבה פעולות הנבחרים משפיעות על חיי הציבור.

זרימה סדירה מעין זו של מידע אפשרית רק בתנאים שבהם קיימים ערוצי תקשורת דו-סיתריים בין נבחרים לבוחרים, בין מייצגים למיוצגים. אמצעי התקשורת המסורתיים מתאפיינים בעיקרם בקשר חד-סיתרי בין האליטה השלטת לבין ציבור הבוחרים. סדר-היום הפוליטי נקבע במידה רבה על-ידי קבוצה קטנה ומצומצמת, המורכבת

מפוליטיקאים ועיתונאים, שיש ביניהם תלות הדדית. התפתחותן המהירה של טכנולוגיות המחשב השפיעה לא מעט על המערכת הפוליטית בעולם המערבי. כבר בתחילת שנות התשעים של המאה העשרים החלו מפלגות וגופים פוליטיים שונים להשתמש במאגרי מידע ממוחשבים, בין היתר כדי לדלות מידע דמוגרפי על ציבור הבוחרים, לאתר מצביעים נאמנים, "קולות צפים" וכדומה. אך זו היתה רק ההתחלה.

בעשור האחרון של המאה העשרים נכנס לתמונה גורם חדש - האינטרנט. סטיבן קולמן, חוקר באוניברסיטת לונדון ויועץ לבית-הנבחרים הבריטי ולבי.בי.סי. בנושא הדמוקרטיה האלקטרונית, סבור שחשיבותו של האינטרנט לפוליטיקה של שנות התשעים דומה לזו של הטלוויזיה בשנות השישים.

קולמן מדגיש כי האינטרנט, בהיותו אמצעי אינטראקטיבי המאפשר קבלת מידע והעברתו ללא צורך במיומנות מיוחדות ובמשאבים כלכליים גדולים, יכול להשפיע הרבה יותר מהעיתונות המסורתית, הכתובה והאלקטרונית, על הדמוקרטיזציה של התהליכים הפוליטיים. האינטרנט מאפשר לאזרחים לקבל מידע על-פי בחירתם ולהגיב למידע המתקבל ללא הגבלת זמן וללא תלות במקום. בכך מתאפשר קיומו של מרחב ציבורי, שעד לכניסת האינטרנט התקיים בתיאוריה בלבד.

החוקר הבריטי שותף לתקוותם של חלוצי המדיום החדש, הסבורים שהטכנולוגיה הממוחשבת תפית חיים חדשים בעקרונות הדמוקרטיה המוקדמים. הוא מזהיר עם זאת, כי הטכנולוגיה עצמה איננה יכולה לשמש תחליף למהות, וכי מימוש התחזיות האופטימיות מותנה בקיומם של לפחות שני גורמים חשובים:

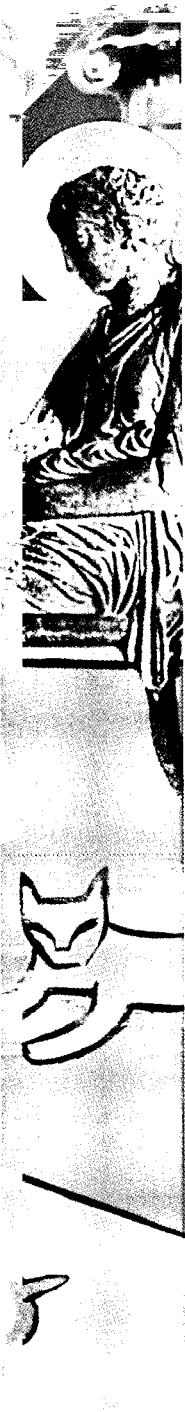
הראשון הוא עקרונות הנגישות. לפי שעה רק מיעוטם של אזרחי העולם מחוברים לאינטרנט. משמעות הדבר היא שהשליטה על המידע, גם ברשת החדשה, נמצאת כפי שהיה בעבר בידי מיעוט, זה המסוגל לרכוש מחשב ומיומן דיו כדי לעשות בו שימוש. במצב הדברים הנוכחי רוב הצרכנים עדיין נשארים פסיביים: הם מקבלים אמנם מידע, אך אינם מסוגלים לשלוט על תוכנו.

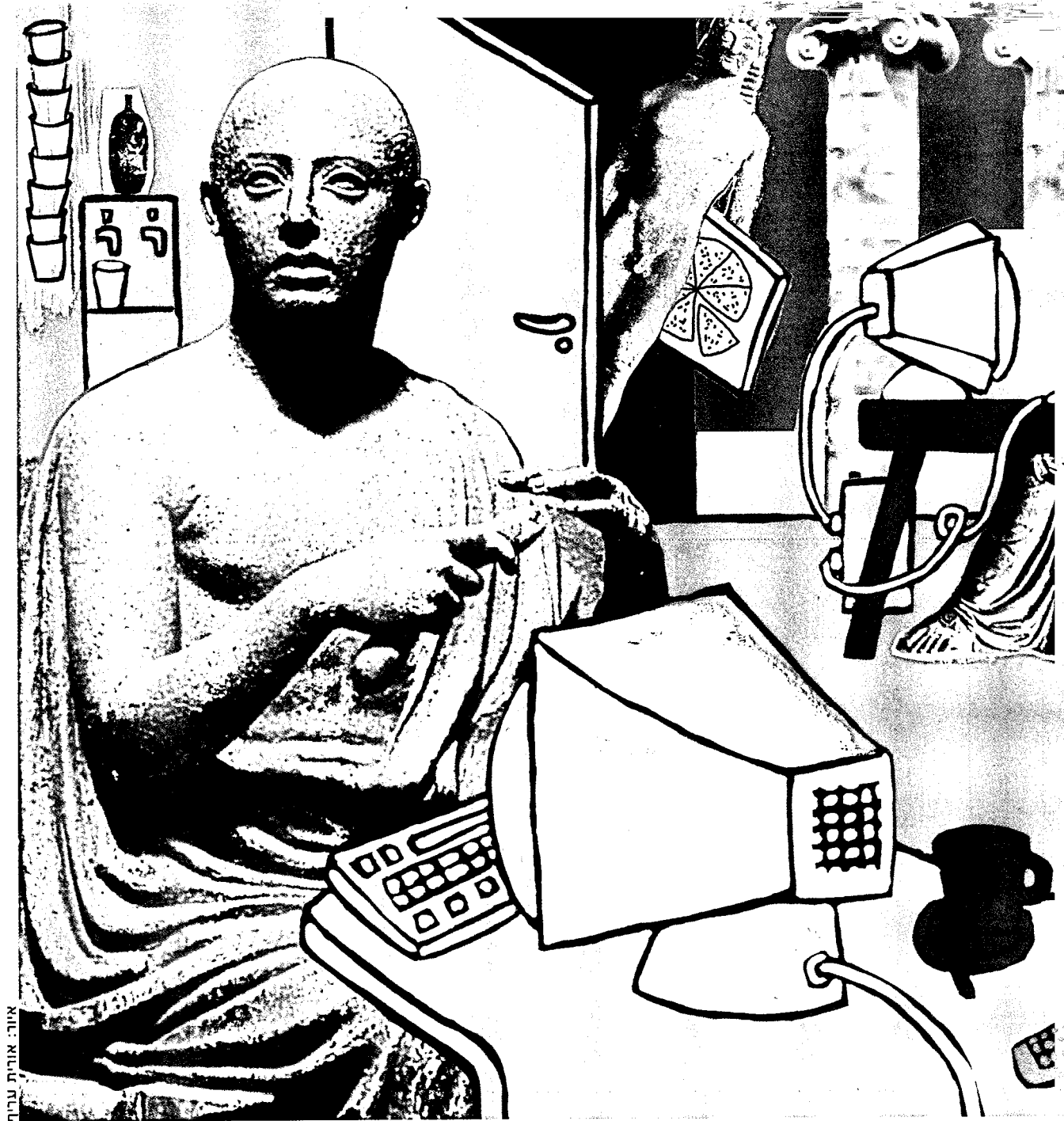
הגורם השני קשור לאנרכיה המאפיינת את אוטוסטרטגיה המידע. המדיום החדש, בניגוד למדיה המסורתית, מתאפיין בהעדר שליטה ופיקוח. בשנים האחרונות נוצר הרושם שהמצב עשוי להשתנות. מהתבוננות על ההיסטוריה של אמצעי התקשורת ניתן להצביע על מגמה שבה כל מדיום חדש שואל מאפיינים ומבנים

מאלה שקדמו לו: בעיתונים הראשונים פורסמו בעיקר נאומים שנישאו או בכינוסים פוליטיים, שידוריהם הראשונים של הרדיו ושל הטלוויזיה זיהו דמו מאוד למגוינים מודפסים ולהצגות תיאטרון. היום אתרי החדשות הפופולריים ביותר הם אלו הנראים ומתפקדים כמו עיתונים, תחנות רדיו ורשתות טלוויזיה. במקביל יש אתרים המספקים חדשות בנושאים פוליטיים, כדוגמת האתר של הבי.בי.סי., ומנוהלים על-ידי גופי שידור גדולים ומערכות עיתונים מבוססות. במקרים רבים משמשים אתרים אלה גם כ"פתי זבל וירטואליים", שאליהם נורקים חומרים שברוב המקרים אינם ראויים לשידור או להדפסה.

בתנאים הקיימים נשאלת השאלה, אם תרומתו של המדיום החדש לשיח הפוליטי-דמוקרטי אכן גדול כל-כך כפי שצפו קולמן וחוקרים אחרים. מהתבוננות על המתפרסם באתר החדש של הבי.בי.סי. מתחוץ קת התחושה, שהתשובה לשאלה זו איננה חד-משמעית.

האתר אמנם מזמין את הגולש להעלות נושאים לסדר-היום ולהגיב על המידע המפורסם, אך ההודעות המגיעות מן הציבור ממוינות

איור: אורית טרוך

**המדיום החדש אמנם מציג
מרחב ציבורי וירטואלי הנחוץ
ומתאים לקיומו של שיח פוליטי,
אבל בניגוד לתוכנות המאפשרות
את המדיום החדש, תרבות
פוליטית אינה ניתנת לרכישה**

בניגוד לתוכנות המאפשרות את המדיום החדש, תרבות אינה ניתנת לרכישה. וכך, מהתבוננות בנעשה בענף בשנה הראשונה של האלף השלישי נוצר הרושם שהמדיום החדש אינו שונה בהרבה מהי-שן: אתרי החדשות הפופולריים ביותר הם אלו המנוהלים על-ידי גופי תקשורת ותיקים, רובם אינם אינטראקטיביים, והבודדים שכן עונים על הגדרה זו מציגים גם את ורק מידע שעובד וסונן בידי קבוצת עיתונאים מצומצמת.

נכון לעכשיו ניתן להעריך שאם לא תשתנה מגמה זו, יהיה אמצעי-התקשורת החדש, למרות התקוות הרבות שתלו בו, דומה לישנים: תקשורת להמונים ולא תקשורת המונים. ■

בקפידה – על-ידי אותה קבוצת עיתונאים מסורתית, האחראית גם על שידורי הרדיו והטלוויזיה של הרשת. כך, למשל, הודעות או תגובות המנוסחות בשפה גסה או מעליבה נמחקות מהרשת ואינן מתפרסמות באתר. אך תהליך הסינון איננו מתמקד רק בסגנון, אלא גם בתכנים. לא כל מה שמבקשים האזרחים לומר זוכה להפצה: מסרים הנתפסים כבעלי אופי גזעני או נחשדים ככאלה נמחקים מיד.

המצב באתרים האינטראקטיביים האחרים, כמו למשל באתר של סי.אן.אן., אינו שונה בהרבה. טכנולוגיה אינטראקטיבית מאפשרת אמנם לקיים דו-שיח פוליטי רב-צדדי, אך אינה מייצרת אותו. שיח דמוקרטי כזה מתקיים כחלק מתרבות פוליטית. המדיום החדש אמנם מציג מרחב ציבורי וירטואלי הנחוץ ומתאים לקיומו של שיח כזה, אבל

חמר אשורי כותבת את הדוקטורט שלה ב-London School of Economics

החידו החניית

עינת פישביין מ"העיר" הניחה על סדר-היום את סוגיית העובדים הזרים. הצלחתה היתה מרשימה, קובעת עבודת מחקר שנערכה באוניברסיטת בר-אילן

נמצאות המערכות הציבוריות - עיריות, בתי-משפט, השותקים למיניהם, ומי שנפקדת נוכחותה - ההסתדרות החדשה. 54 עובדים זרים נספו בתאונות עבודה במהלך עבודתם בישראל בשנים 1997-1999, על-פי דו"ח המכון הפתולוגי. יש מקום להניח ששיעורם היחסי הגבוה של העובדים הזרים ההרוגים במצבת הרוגי תאונות העבודה הוא גם תולדה של ההזנחה והרשלנות במילוי תקנות הבטיחות באתרי העבודה שלהם. אבל ההסתדרות - יוק! היא לא בספור.

נתונים כלליים על הסדרה

סדרת המאמרים "התל-אביבים החדשים" ב"העיר" כללה 51 מאמרים שכתבה עינת פישביין עד למעברה לעיתון "הארץ", שם המשיכה לסקר את נושא העובדים הזרים. מחודש מאי 1999 ואילך נמשך פרסום הסדרה ב"העיר" על-ידי העיתונאיות גנית לב-ארי ועידית אברהמי. לאחר פרישתה של פישביין מכתבת הסדרה ב"העיר" ניתן לאבחן צמצום משמעותי בגודל הכתבות (מספר מלים; כפוף לות; עימוד גרפי). עם זאת, המחויבות המערכתית של "העיר" לסוגיית העובדים הזרים לא השתנתה גם אחרי החילופים הפרסונליים, ותדירות הופעת הכתבות נשארה בעינה.

במרוצת התקופה שבה פרסמה פישביין את מאמריה כיהנה ממשלת נתניהו, שהנהיגה מדיניות מוצהרת של גירוש העובדים הזרים, מדיניות שתמכה להתרפת ההתעמרות בהם מצד המעסיקים וחזיקה את נטייתן של חלק מהרשויות להתעלם ממצבם. החדרת התפיסה הדתית-לאומנית על-ידי שרי ש"ס ליחס

הישראליים בהסתדרות, שניצול הזרים היכה בשולחיהם בהשפיעו על הקפאת שכר המינימום במשק. שתקו גורמי העבודה והרווחה, שתקו נושאי בשורת זכויות האדם בתקשורת, שתקה העיתונות הרוסית, הערבית, ההרדית והקיבוצית שלכל אחד מציבור קוראיהם נגיעה כלשהי לגורם החדש. נוכח האלומה הכבויה של הורקור התקשורת נאלם דום גם דוכן הנואמים בכנסת.

פישביין זיהתה את המרכיב החדש במפה הדמוגרפית ונדרשה למשימת הכיסוי. כבר בתחילת עבודתה גילתה את העוול המשוע הנגרם לעובדים הזרים, את הניצול הבוטה מצד המעסיקים, את התנכרות גורמי הממשל למחויבותיהם החוקיות ואת שתיקת דעת-הקהל. היא נרתמה למלאכה מתוך מעורבות רגשית עמוקה והזדהות אישית עם מושאי כתיבתה. בעקבות הממצאים שהעלתה במאמריה בנושא והתהודה הראשונית שעוררו, ולאור כשרונה העיתונאית-מקצועי לרכוש את אמונה של קהילת העובדים הזרים, הוחלט בפברואר 1997 במערכת "העיר" לפרסם את כתבותיה של פישביין במסגרת סדרת כתבות ייחודית. הכתבות קיבלו מעמד מיוחד מבחינת הקצאת השטח והעיצוב הגרפי. מטרת פרסום הכתבות היתה להעלות את סוגיית העובדים הזרים על מכלול היבטיה על סדר-היום הציבורי.

בכתבות מזדקר רצינול קבוע בהייררכיית יעדי הביקורת: הכתובת הראשונית היא הגורם הפוגע הישיר (קבלן פרטי; חברת כוח-אדם; משטרה); עיקר הביקורת מוטחת במשרדי הממשלה, מתוקף תפקידם, אחריותם וסמכותם לאכוף את החוק; במעגל הביקורת השלישי

ניר מן

סוף 1996 מונתה העיתונאית עינת פישביין ככתבת הרווחה במערכת המקומון "העיר" התל-אביבי. תל-אביב הפכה למקום מושבם העיקרי של העובדים הזרים בארץ, וריכוזם בשכונות דרום העיר עורר את עניינה של פישביין. הגורמים לריכוז זה הם קרבתה של תל-אביב לאתרי העבודה; זמינות השיכון בדירות בדרום העיר שהתפנו מהעובדים הפלסטינים; קיומן של תשתיות מטרופוליטניות; מבנה דמוגרפי המבוסס על תחלופה קבועה של תושבים צעירים; מרקם עירוני בעל אופי ליברלי-פלורליסטי והעדרה של אוכלוסייה בעלת אידאולוגיה דתית-אתנית קיצונית.

העובדים הזרים הפכו לגורם דמוגרפי חדש בעל נוכחות בנוף האנושי בעיר. השונות הלאומית, הגזעית, הדתית, התרבותית, המעמדית והחברתית של העובדים הזרים אמרה היתה לעורר סקרנות עיתונאית. אבל זו כמעט ולא התעוררה: ידיעות מוצנעות במדורי הכלכלה, כתבות לא סדירות ונקודתיות (דיווח על פסקי-דין), עניין פולקלוריסטי, ותו לא; לא היה סיקור שיטתי ממוסד עם קו מערכתית או תפיסה רעיונית כלשהי.

העיתונות הארצית התמודדה בקושי עם סוגיה זו, וגם התקשורת המקומית-סקטוריאלי לית נמנעה ממנו. אפשר היה לצפות שגורמים בעלי עניין סוציאלי או זיקה ליברלית ימצאו את הבמה הראויה לייצוג הנושא, אך הדממה התקשורתית שררה בכל. שתקו נציגי העובדים

צילום: חן מיקא

ענת פישביין < כתיבה אישית מובהקת

הורים. חשיבות החינוך נובעת קודם כל מנקודת המבט של התכנון הלאומי, כלומר: האם מדינת ישראל מתכוונת לאפשר את קיומה של קהילת מהגרים בקרבה, הזקוקה למוסדות חינוך לילדיה? איזו מערכת חינוך מועידה המדינה לילדי העובדים? באיזו שפה? אילו

בדרום-תל-אביב הנערכים לעין כל, העמסת עובדים זרים כמו פושעים או בהמות על גבי דות משטרה והבעת האימה והייאוש על פניהם. במדינת ישראל הקונוטציות להתנהגות כזאת מההיסטוריה המאוד קרובה הן קשות, וראה זה פלא - למרות ההתחלחות, לא קם קול צעקה גדולה מכל קצווי הארץ.

הממשלה לעובדים הזרים התמירה ואת המצב והאפילה על גישתם הנאורה של שרים אחרים. ייתכן שהניגוד הקוטבי בין המציאות הקשה של העובדים הזרים לבין השטנה והעוינות ומדיניות הגירוש של ממשלת נתניהו כלפיהם העלתה את האטרקטיביות העיתונאית של הנושא. אפשר ששינוי הכיוון בתחום זה עם תחילת כהונתה של ממשלת ברק, החל במיי שור ההצהרתי ועבור למדיניות בשטח, הפחיתו את כוח המשיכה התקשורתית שלו. עם זאת, מצבם האובייקטיבי של העובדים הזרים בישראל עודנו חמור למדי, ובכוחו להזיז כותרות גדולות ומאמרי התרסה למכביר.

ענת פישביין, 30, החלה את דרכה העיתונאית במקומון "על השרון". ממנו עברה למקומון "תל-אביב" וב-1996 הצטרפה ל"העיר". כיום היא הכתבה לענייני עבודה ורווחה של "הארץ". נוסף לעבודתה בעיתונות המודפסת ערכה סדרה על זכויות האדם בערוץ 8 ("כל בני-האדם"), ביימה והפיקה עם יעל קיפר-ורצקי את הסרט "שני יוסי", על חייהם של מחוסרי דיור ביפו, שהוקרן בטלוויזיה הישראלית, והכינה כתבות טלוויזיוניות על כלא העובדים הזרים (שודר ב"יומן", הערוץ הראשון) ועל שערוריית השוחד של בוחני נהיגה בצפון ("עובדה", ערוץ 2).

"המועמד לגירוש הצעיר ביותר, אולי בעולם, גורש השבוע מהארץ. שמו לא ידוע. הוא בן ארבעה חודשים. הוא נתפס כשכב עם המטפלת לבקר את אבא שלו, המועמד לגירוש גיוף אמורה מגאנה, ככלא מעשיהו. האב חושב, כנראה, שבזכות היותו אב לחינוך לא יגרשו אותו, אבל טעה טעות מרה וכפולה. התינוק נלקח ממנו. אחרי שלא הצליחו לאתר את האם, הוצא נגד התינוק צו גירוש. יאללה, קח את החיתולים שלך, המוצץ בפנים, והיידה, לגאנה" ענת פישביין, (27.6.97).

פילוח הסדרה לנושאי משנה

גירוש: בעיית גירוש הזרים תופסת את המקום הראשון בסדרת הכתבות וממקדת את מרב תשומת הלב, בגלל מעשי העוול הביורוקרטיים וגילויי הברוטליות האנושית. מדיניות הגירוש הוטחה במלוא כיעורה בפני חלק מהאזרחים: הם נרעשו מהמתוננות של התנפלות פתאומית של שוטרים באוטובוס על עובד זר חסר ישע, מרדפי הציד בריכוזי הזרים

חינוך: החינוך הוא אחד המשתנים המשמעותיים ביותר הנוגעים לטיפול בקהילת העובדים

ערכים לאומיים ודתיים יונחלו לילדי הורים? צלי"שים: בד בבד עם הבליטראות שהטיחה ברשויות ובאנשים האחראים לאומללותם של העובדים הזרים, הקפידה פישביין לציין ולשבח אנשים פרטיים וגורמים ממסדיים שנחלצו לעזרתם. הפרסומים הללו נועדו להציב דוגמ"א לתקן את המעוות.

הנתונים ואת השתלשלות האירועים בדרך אינ"פורמטיבית לקונית, ללא פרשנות או חיווי דעה אישית. היא נמנעת מהכללות תיאורטיות-אקדמיות או תובנות הגותיות-מוסריות, ומש"אירה את הפקת הלקחים לשיקולו של הקורא ולמטען ערכיו.

ג. ביקורת ממוענת: המאמר אינו משאיר

"לספק את הסחורה" ולעטוף אותה באריזה מושכת לקורא. אפשר שמקצועיותה של פיש"ביין מתמצה ביכולתה ל"מכור" נושא דחוי ונידה, שאלמלא כשרון הכתיבה שלה, ספק אם הקורא היה מטריח עצמו לשקוע בו. הלגלוג הסרקסטי על הסתבת והמריחות הביורוקרטי"ות, האירוניה המרה כלפי התירוצים המופרכים של פקידי הרשויות, הצגת המיצו"תם האפורה של בכירי המנגנון במערומייהם הטכנוקרטיים והטחת ההאשמות נוכח האטימות וגבהות הלב של השלטונות הם היוצרים את הזדהות הקורא. הכתיבה היא לוחמנית-תוקפנית, והנשק הסודי שלה - ההומור. ההומור של לוזרים, ציני, מקאברי, הומור המקנה משנה חווק לחומר. הומור דקיק וקטלני המבליט את אולת ידם של שרים, עליבותם של פקידי מנגנון מנופ"חים וחמדנותם של קבלנים.

ו. כתובות: בסיום כל אחד מן המאמרים מופיעות באורח קבוע כתובותיהם של ארגונים, עמותות, גופים ציבוריים או מספרי חשבו"נות בנק לתרומות הקשורים בעובדים הזרים ובעולמם.

ז. שמות: בכתבות יש לכל עובד זר שם מלא, גיל, ארץ מוצא וכתובת. אין צללים אנונימיים של מישהו שאולי הוא קיים ואולי הוא פיברוק עיתונאי.

מעבר לאמינות העיתונאית המשתקפת מגישה מדויקת זו, היא מבטאת תפיסה מהו"תית של ערך האדם באשר הוא. אין זר שהוא סתמי, חסר זהות, אבק אדם חולף.

סיכום ומסקנות

במהלך הכנת העבודה נחשפו כמה כשלים וקשיים מחקריים:

אי-אמינות של הנתונים: נוכח הגידול הניכר במספרם של העובדים הזרים חסרי ההיתר נחשפה אולת ידן של הרשויות המוסמ"כות במשרד הפנים ובמשרד העבודה במעקב ממוסד על היקף התופעה. פערי ההערכה בין הגורמים הרשמיים הגיעו לשיעור של למעלה ממאה אחוזים. כמה עובדים זרים יש באמת בישראל - איש אינו יודע. 160 אלף לפי טענת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (70 אלף חוקיים ואומדן של כ-90 אלף ללא היתר), רבע מיליון או 300 אלף לפי מקורות אחרים. אקראיות הכיסוי התקשורתי: עד שלהי שנות התשעים לקה הדיווח בעניין העובדים הזרים בתקשורת האלקטרונית והכתובה בחוסר עקביות (במקרה הטוב), ובדרך-כלל התאפיין בהתעלמות מוחלטת. ראוי לציין בהקשר זה את פעילותה הממושכת במרוצת שנות התשעים של העיתונאית הגר אנוש במדור הכלכלי

עמימות או ספק בזיהוי הכתובת המפורשת והישירה לביקורת. אדרבה, מושאי הביקורת, אישים ומוסדות, מזוהים בפירוט ובשםם ללא הנחות או טיות. ככל שרם יותר מעמדם של המבוקרים, הביקורת נוקבת יותר, ללא משוא פנים.

ד. הגינות עיתונאית: בכל הכתבות שבהן נמתחה ביקורת כלפי וזטר או בכיר, אדם פרטי או מי שמכהן במשרה ציבורית, ניתנה לו זכות התגובה על-פי הכללים התקשורתיים המקובלים. במהלך 51 כתבות, שהלקן קשות במיוחד, לא פורסמו ב"העיר" או בעיתונים אחרים מכתבי קוראים נועזים, תגובות התרסה או השמצה של מבוקרים. יתרה מכך, חרף חריפותן של כתבות אחדות לא הוגשו נגד פישביין או עורכי העיתון תביעות דיבה. נראה כי ההימנעות מתובענות משפטיות לא נבעה מחוסר אמצעים או מברורות במשעולי החוק.

ה. סגנון הכתיבה: כתיבתה של פישביין מחויבת למשימות עיתונאיות מוגדרות במק"ר מון התל-אביבי "העיר". התמרון בין הבאת המידע הכללי, העובדות הספציפיות ותגובת המבוקרים מותיר מרווח גמישות צר יחסית מבחינת חופש הכתיבה הפרטי. עם זאת ניחנה פישביין בכתיבה אישית מובהקת. גם בסד מגבלת היריעה שהוקצתה לה היא מצליחה

שמעו של גרעין המתגייסים הבודדים למען העובדים הזרים התפשט לחוגים רחבים בתל-אביב ובפריפריה. אנשים אלמונים התנדבו למען העובדים הזרים והפרסום דרבן מתנדבים נוספים להצטרף, ויצר דעת-קהל אוהדת.

מבנה המאמרים וסגנונם

ברוב המאמרים ניתן לאבחן כמה מאפיינים ודפוסים קבועים:

א. גישה אינדוקטיבית: הכתבה הבודדת מבוססת על הצגת "מקרה פרטי" בתחום כלשהו, המייצג סקציה מסוימת במדיניות הרשויות. ה"מקרה הפרטי" של עובד זר מסוים שנקלע לעין הסערה מבטא תופעה גורפת או מתריע נגד עוול, מצוקה או קיפוח מפלה של ציבור זרים נרחב. במאמר נמנעת הכותבת מסקירה מקיפה של הנושא הנדון, פירוק לפרקי משנה למדניים וניתוח מנומק של כלל היבטיו. נהפוך הוא; היא מניחה לפתחו של הציבור סיפור אישי כהוותו. סיפור האוחז בגרונו של הקורא ומזעזעו בעל-כורחו, תוך שהיא סומכת על תבונת קוראה שיידעו להקיש את המסקנות המתבקשות.

ב. עובדות יבשות: הסדרה נכתבת בכתיבה עיתונאית ישירה, חפה מסופרלטיבים שיפוטי"ים ומליצות מיותרות. הכתבת מציגה את

ב"ידיעות אחרונות", ואת התייחסותו הערכית של אדם ברוך לנושא תוך עיגונו בשרשו היהודיים ("הגדר והנוכרי") במוסף "תרבות מעריב". מאמצע שנות התשעים ואילך התחיל בתקשורת סיקור מסוים של היבטים נוספים של התופעה, אבל רק באורח לא סדיר, ללא התמדה וללא תפיסה מערכתית כוללת.

במסגרת העבודה הסמינריונית נבצר ממני למפות ולכמת שיטתית את מלוא הדיווח על הנושא ולערוך השוואות סטטיסטיות מדויקות. לפיכך מסתפקת הנחת המוצא בעבודה בקביעה הכללית, שעד התחלת פרסום הכתובת של פישביין ב"העיר", סבל הנושא מהתעלמות תקשורתית והונחה ציבורית. אישוש משכנע לתקפותה של הנחת יסוד זו ניתן על-ידי נציגי הרשויות והארגונים ההתנדבותיים בראיונות עמם.

השפעת הכתבות

הכתבות "התל-אביבים החדשים" ב"העיר" היתה השפעה משמעותית ביותר על התעוררות דעת-הקהל לסוגיית העובדים הזרים בישראל. לראשונה התייצבה מערכת עיתון בחלל התקשורת הריק הזה, המשוער להתייחסות, והביעה עמדה נחרצת. נחרצות הדעה התבטאה קודם כל בעקביות הפרסום. האמירה העיתונאית היתה בעצם העובדה שהקורא ידע שהנושא הועלה על סדר-היום הציבורי ושוב לא נשכח. העיתון לא הרפה מהעניין ולא הניח לו, חרף התהפוכות הדרמטיות שהתחוללו בחברה הישראלית באותה תקופה (פיגועי ההתאבדות; רצח יצחק רבין ז"ל; המהפך בשלטון).

עינת פישביין, בגיבוים של עורכי "העיר" רונן ורצקי ורמי רוטהולץ, הניפה את דגל העובדים הזרים בתקשורת הישראלית. היא הקדישה לנושא את כל מעייניה והתייצבה כחוד החנית במאבק ציבורי כולל, והעלתה אותו על נס מתוך תחושת שליחות פנימית. עד כמה ממשית היתה השפעת הכתבות ניתן ללמוד מתגובות הנוגעים בדבר:

נחום עידו, דובר משרד העבודה והרווחה: נושא העובדים הזרים לא תפס כותרות גדולות אף פעם מבחינה תקשורתית. הכתבת העיקרית שעסקה בזה היתה עינת פישביין. היא זו שדחפה והעלתה את הנושא לסדר-היום הציבורי, היא זו שחייבה התייחסות של חברי-כנסת ובעקבותיה קמו חלק מהעמותות. אפשר לומר שלתקשורת יש חלק גדול בזה שהתעייחסות שלנו ממוקדת היום במעסיקים ופחות בעובדים הזרים.

רומן פולנסקי, יועץ התקשורת של שר הפנים: כששר הפנים נתן שרנסקי נכנס לתפקיד, היתה לנו פגישה מאוד מעניינת עם עינת פישביין בעקבות אחת הכתבות שלה. רצינו להיפגש ולשמע את המבט החיצוני, מפני שכשהתקשורת מעלה סיפור או פונה אלינו

היא מדרבנת אותנו. היא מושכת את תשומת הלב להיבטים שלא תמיד נראים מזווית הפקידות והממסד. פישביין נתפסת כעיתונאית מאוד אמינה שלא רצה אחרי כותרות, אלא באמת רוצה לגלות ואכפת לה מהנושא עצמו מבחינה אישית ואנושית. היא תמיד מקפידה על הכללים האתיים של העיתונות והיא עיתונאית מאוד הוגנת.

הרצל חגי, יועץ השר לבטחון פנים: עינת פישביין תרמה משמעותית להעלאת הנושא לסדר-היום הציבורי באופן מאוד אינטנסיבי ועקבי. נדרשנו למתן מענה לדברים שחשפה ולא ידענו על קיומם.

זאב פרידמן, מנהל מינהל השירותים החברתיים בעיריית תל-אביב-יפו: לעינת פישביין יש בהחלט זכויות רבות. עצם העובד דה הנושא הזה קיבל ביטוי וחשיפה בתקשורת והעלה אותו מהחצר האחורית בצבעים הכי אנושיים שיכולים להיות. היא הרימה קמפיין, התמסרה לו כשליחות עיתונאית ותרמה רבות לעניין.

חנה זוהר, מנהלת עמותת "קן לעובדי": פנינו לכל מיני עיתונאים ולא תמיד נענינו, מכל מיני סיבות, גם בגלל המערכות שלא הכירו בחשיבות הנושא. הקשר עם עינת פישביין נוצר עם כניסתה לעבודה ב"העיר". לעומת הרבה עיתונאים שאנחנו עובדים איתם, עם עינת חשנו מיד הבנה כללית, רגישות בסיסית לזכויות אדם.

רמי אדוט, רכז פניות העובדים הזרים בארגון "רופאים לזכויות אדם": אין ספק שלסדרת הכתבות של עינת פישביין היתה

יומני עזיז

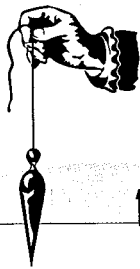
במשך כמה חודשים פורסם במסגרת הכתבות טור אישי של עזיז קאדירי, עובד זר מניגריה, ובו תיאר את עולמו וחוויותיו של מהגר לא חוקי בישראל. בחודש מאי 1998 גורש מהארץ. במכתב מניגריה לעינת פישביין תיאר את מעצרו על-ידי שישה שוטרים שמפקדם שלף מולו אקדח ואיים לירות בו אם יזוז. "ככלו את רגלי בצורה אכזרית וכואבת מאוד. מפקד השוטרים התעקש שנצמד כבולים זה לזה. בכלא מעשיהו המשיך להתעלל בנו והבטיח לחסל את כל הניגרים בישראל. נציגי העובדים מאפריקה היו בעיצומו של משא ומתן עם הרשויות הישראליות. מה קרה לפגישות שלנו עם תת ועדת הכנסת לענייני העובדים הזרים בראשות ח"כ אופיר פינס-פז? ביקשנו זמן, לפחות שנה, כדי להתארגן ולעזוב את ישראל מרצון. תארו לכם מה מסוגל אדם נקמני לעולל לישראל לי בניגריה...".

השפעה גדולה. אם היה מתפרסם סיפור חזק אצל פישביין, או הייתי יכול להתקשר בשבילי לו לעירייה ולקבל עזרה, ידענו שאנחנו יכוילים לפרסם אצלה דברים, ופרסמנו. ביקשנו תרומות והמון אנשים הגיעו להתנדב.

עו"ד דנה אלכסנדר, האגודה לזכויות האזרח: לכתבות היתה השפעה תקשורתית שהיא לא תמיד מדידה. פישביין העלתה את הנושא לסדר-היום והשאירה אותו בשיטתיות במודיעות הציבורית. ההשפעה היתה במיוחד בתל-אביב, אבל היה גם הד במישור הארצי.

סיגל רוזן, מנהלת "מוקד הסיוע לעובדי חוץ במעצר": כל שבוע הייתי קוראת את הכתבות של עינת פישביין ומתעצבנת מחדש. חשבתי מה אפשר לעשות. לא חשבתי שהאנשים הקטנים יכולים לעשות הרבה ולהשפיע. באוקטובר 1998 פרסמה פישביין כתבה על הקו החם שפתחה יהודית אילני באופן עצמאי לעובדים זרים המועמדים לגירוש. כמו אנשים נוספים יצרתי קשר עם יהודית, והקמנו עמותה. בתחילת פעילותה הפרטית יהודית היתה יושבת שעות ארוכות בכניסה למחנה האוהלים בבית-המעצר "ניצן" ובכלא מעשיהו. מיסדנו את הפעילות, והיום יש לנו אישורים לכניסה מיידית למעשיהו. גם ערכאת הביקורת במשרד הפנים היא תוצר הפעילות שלנו ושל האגודה לזכויות האזרח. ב-15.1.1999 קבע בג"ץ נוהל ביניים, ולפיו עד כניסת החוק לתוקפו תתקיים ערכאת ביקורת שתראה כל מועמד לגירוש עד 14 יום מיום מעצרו. אנחנו, למעשה, היחידים שמבקרים את העצורים בכלא ויודעים מה קורה שם. במקביל לכיסוי התקשורת ולהתססת דעת-הקהל התפתחה עשייה ציבורית שצברה בזכות הכתבות תאוצה ממשית. הביטוי המעשי לסדרת הכתבות היה התחזקות העמותות ההתנדבותיות; הקמת ארגונים עצמאיים של עובדי זרים; התערבות הערכאות המשפטיות (בתי-הדין לעבודה); התעוררות מסוימת ברשויות המוניציפליות; היחלצות משרד החוץ ושגרירויות זרות; התגברות התהודה במערכת הפוליטית והביקורת הפרלמנטרית; התחלת עיסוק אקדמי; מינוי כתבים ייעודיים בתקשורת לכיסוי התחום ("הארץ", "ידיעות אחרונות", ערוץ 2 בטלוויזיה); ובסופו של דבר – יצירת מנופי לחץ שהגיעו את גלגלי המערכת הפוליטית לשינוי המדיניות הממשלתית. חוק ההסדרים במשק (חוק התקציב לשנת 2000) מבטא את השינוי בשיפור התנאים לעובדים הזרים (חווה עבודה, ביטוח רפואי, מגורים הולמים, החזקת מסמכים), חיובי המעביד כלפי הרשויות (ערובה, חובת דיווח, אגרה), הקמת קרן לעובדים הזרים, ועוד. ■

ניר מן הוא סטודנט למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן. הכתבה מבוססת על עבודה סמינריונית שהכין

ניהול כפול של הליכים על-ידי אותו נפגע נגד אותם מפרסמים בעת ובעונה אחת, קבעה השופטת, מהווה בזבוז זמן והטרדה של הצדדים ובית-המשפט ללא צורך ממשי, מה עוד שלתוצאות ההליך הפלילי עשויות להיות השלכות על התיק האזרחי, והן אף עשויות לקצר מאוד את ההליכים בו.

לפיכך, בית-המשפט קבע למעשה, שמי שבחר לפתוח נגד המפרסם בקובלנה פלילית לא יוכל לפתוח בתביעה אזרחית-כספית אלא לאחר סיום ההליכים בתיק הפלילי.

איתן להמן

תביעה אזרחית ופלילית - פסולה

יש השמצה בפקסמיליה

בית-משפט השלום בתל-אביב דן לאחרונה בתביעת לשון הרע הנובעת מפרסום בפקסמיליה.

את התביעה הגיש איש עסקים בשם ויינגרטן, שניהל, יחד עם שותף, חברה לשיווק מחשבים ושירות תיקונים. בשנים 1997-1998 נתגלע סכסוך בין השניים והם החליטו להיפרד על בסיס הסכם השותף ימכור את חלקו בחברה. אלא שהסכסוך לא תם בכך, והשניים המשיכו בהתדיינות בבתי-המשפט. בתוך כך הופצו בפקסמיליה שני מכתבים שבהם, לטענת ויינגרטן, נכללו השמצות שפגעו בו אישית וכן באמינות החברה.

ויינגרטן הגיש תביעת דיבה לבית-המשפט והוכיח ללא קושי כי אכן במכתבים היה לשון הרע. השותף-לשעבר כלל לא התגונן בטענות המוכרות - אמת דיברתי במכתבים או הם נכתבו בתום לב - אך לעומת זאת העלה טענה מקורית: לא הוא ששלח את המכתבים בפקס. בנוסף, הם יועדו לזוג עיניים אחד בלבד, ולפיכך אין בהם "לשון הרע".

השופטת חנה יגון, שבפניה נדון התיק, החליטה לחייב את השותף לשעבר. היא בחנה את לשון המכתב שמקורו רו הוכחש, ומצאה כי הוא דומה להפליא למכתב אחר שכתב השותף ושהוא הורה בכתיבתו. בנוסף התברר כי פרטים שנכללו במכתב, כגון רשימת לקוחות וספקים של החברה, יכולים היו להיות אך ורק בידיעתו של מי שהוא בעל סוד - למשל שותף - ולא הגיוני שאדם אחר טרח להוציא את כל המידע המפורט ולשגר אותו בפקס. טענתו הנוספת של השותף לשעבר היתה שמתוך העתק המכתב, שצורף לכתב-התביעה, עלה כי הוא יועד אך ורק לאדם אחד ולפי החוק נדרשים לפחות שניים כדי להגדיר את הפצת הדיבה כפרסום.

השופטת יגון דחתה טענה זו בקובעה שנוסח חוק איסור לשון הרע מחייב לבדוק אם לפי הנסיבות יכול היה המכתב גם להגיע לאחרים, והפלט של מכשיר הפקסי-

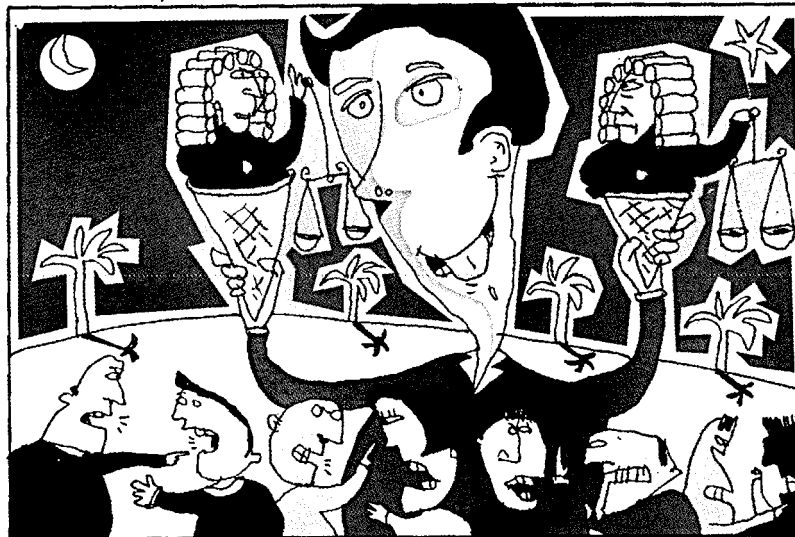
ב גיליון הקודם כתבנו כאן על אפשרותם של נפגעי פרסום להגיש לא רק תביעת דיבה אזרחית, אלא אף קובלנה פלילית, ובכך להפוך את המפרסמים לנאשמים, והוכרנו את הדרישות המופחתות בקובלנה פלילית לפי חוק איסור לשון הרע.

אולם, האם יכול נפגע לא רק לבחור בין הליך פלילי לתביעה אזרחית, אלא לנקוט את שתיהן כאחת? בשאלה זו דנה לאחרונה שופטת בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, עפרה סלומון-צ'רניאק.

עו"ד דרור חטר-ישי הגיש תביעת דיבה נגד שלושה חברים ב"חברה להגנת הטבע", אשר בפרסומים שונים הציגו אותו כמי שמנסה להשתלט על החברה למטרותיו האישיות, ובמקביל הגיש נגדם קובלנה פלילית בבית-משפט השלום בכפר-סבא.

השלושה הגישו, לפיכך, בקשה לשופטת סלומון-צ'רניאק, הדנה בתביעה האזרחית, לדחות את כל הדיונים בתובענה עד תום הדיון בקובלנה הפלילית.

השופטת סלומון-צ'רניאק קיבלה את הבקשה וקבעה כי אין להסריד את המפרסמים בשני הליכים מקבילים. השופטת אמנם סברה, כי

בתביעות אחרות אין, בדרך-כלל, פסול בניהול מקביל של הליך פלילי והליך אזרחי, אלא שבהן מדובר בצדדים שונים: בתיק הפלילי מגישה התביעה כתב-אישום ובתיק האזרחי מגיש הנפגע תביעה כספית. לעומת זאת, בתיקי לשון הרע, בדרך-כלל, מגיש הקובלנה הפלילית ומגיש התביעה האזרחית הם אותו אדם, שכן המדינה לא נוהגת להגיש כתבי-אישום בגין עבירות על חוק איסור לשון הרע, והנפגע הוא המנהל את ההליך הפלילי בעצמו.

מיליה חשוף לעיונו של יותר מאדם אחד. על אף שהנתבע הוכיח שגם ויינגרטן הפיץ מכתבים משמיצים עליו, החליטה השופטת יגון לחייבו בפיצויים בסך 15 אלף שקל, בקובעה שהכלל הוא שהתרופה להשמצה היא תביעה בבית-המשפט ולא השמדת צות נגדיות. ■

איתן להמן הוא עורך-דין

מה שאיתי לנסברג שכח

רבות נאמר ונכתב בתקשורת על "כלבוטק" ועלי בהקשר הדרמטי של חזרת התוכנית לשיי דור בערוץ 1.

נכתבו דברים נכונים ונכתבו המון שקרים וחצאי אמיתות, בעיקר מפי ועד הפקה-עיתונות של ערוץ 1. על כולם עלה מר איתי לנדר-סברג שהשתלח בי ב"העין השביעית", גליון מרץ 2000.

אני מוכן לקבל כל ביקורת בשני תנאים: שהביקורת תתבסס על עובדות ולא על שקרים; שכותב הביקורת יעשה זאת ביושר ובתום-לב, חף מכל אינטרס אישי.

אינני מכיר אישית את האדון לנדרסברג ומעולם לא החלפתי איתו מלה. הוא מעיד על עצמו שהוא עורך ומפיק כבר עשר(ים) שנים בערוץ 1, אך משום-מה אינני זוכר שום תוכנית רצינית שהוא ערך או הפיק. מקומם אותי שהאיש האלמוני הזה, מבחינתי, תוקף במאמר הזה מקצועני טלוויזיה ("גאונים" הוא מעז לכנות אותם בצינינות), שאין לו שום סיכוי להגיע אי-פעם לרמת עשייתם והצלחתם. הוא מלגלג על אילנה דיין, גדי סוקניק, רפי רשף ואמנון לוי, מזלזל בכל מנהליו ומשמין אותם בדברי בלע ובלשון הרע.

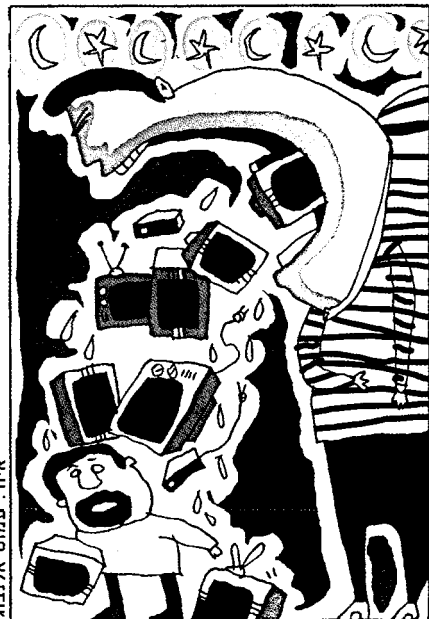
רפי גינת הוא המטרה העיקרית לחצי לשונו הגסה, וכאן הוא לא נרתע משימוש בשקרים גסים תוך שהוא זורה חול בעיני קוראיו. כשהוא כותב עלי, "האיש שבימים אלה אמור היה לשלשל לכיסו עשרות אלפי דולרים בכל שבוע", הוא יודע אך שוכח לציין כי 80% מהכסף משולם להוצאות הפקה (צוות כתיבים, תחקירנים, ימי צילום, עריכה ועוד). הוא כותב כי נחתם איתי חוזה תמורת שבעה מילי-ון שקלים בשנה, והוא יודע שהסכום הזה אינו נכון ורחוק מהאמת.

אין לי שום כוונה ואין זה מכבדי להתווכח עם מר לנדרסברג על קביעתו בעניין היושר והאתיקה העיתונאית שלי, אבל אני בהחלט מתכוון להוכיח כי ה"עורך-מפיק" הזה משתלח בי מתוך קנאה, צרות עין ואינטרס אישי מובהק.

משום-מה לא ציין הכותב הנכבד כי הוא היה כתב ב"כלבוטק" בהגשת אלישע שפיגלמן, ולכן יש לו אחריות על התקופה הפתוח טובה, בלשון המעטה, של התוכנית החשובה הזו. עוד הוא שוכח לציין כי חודשים מספר לפני שנחתם החוזה איתי, הוא הגיש בקשה מפור-

טת בכתב למנהל חטיבת-החדשות בטלוויזיה הישראלית, יוסי משולם, שבה הוא מציע עצמו כמפיק ועורך של "כלבוטק". הצעתו נדחתה מיד, כפי שמסר יוסי משולם בעדותו בבית-המשפט המחוזי בירושלים, משום שכ"י שורי מר לנדרסברג, לדעת מנהליו, אינם מספיקים כדי להפקיד בידיו תוכנית כזו.

כאשר אדם משמין אותי ואת "כלבוטק", בלי ליידע את קוראיו כי הוא עצמו הציע ורוצה מאוד לעשות את התוכנית - איך אפשר להתייחס ברצינות לדבריו? איך איש כזה מעז בכלל לדבר על יושר ועל אתיקה? לא רק

איור: נחום אלנבוג

שאינן כאן גילוי נאות, יש כאן הסתרה במתכוון ון של אינטרס אישי מובהק. אחד כזה אסור לו להתקרב בכלל לתוכנית כמו "כלבוטק", שמבחינה הראשון הוא מבחן היושר והאמת.

במאמרו משתלח מר לנדרסברג בכל מנהליו ובמלים פרועות מביע זלזול וחוסר אמון בהם. בעקבות דבריו הם החליטו להדיחו מעבודתו בתוכנית "פוליטיקה". מר לנדרסברג פנה לבית-הדין לעבודה ורואו זה פלא: שם, לפני השופט, הוא מתנער וחוזר בו מכל דברי הרשע שכתב ומתנצל מיד בוז הלשון: "אני מקבל את הסמכות המקצועית, העיתונאית, את הוראור-תיהם ואת מקצועיותם של מר יאיר שטרן, מנהל הטלוויזיה ומר משולם יוסי, מנהל חטיבת התוכניות. אם הובן אחרת מהאמור לעיל במאמר שהתפרסם בכתב העת 'העין השביעית' - ולא היתה כוונה שכך יובן - אני

מצטער על כך". יופי. ה"עורך-מפיק" הישר ואמיץ הלב חוזר בו מכל השמצותיו, רק שיחזירו לו את תפקידו. בושה! ולחשוב שהאיש הזה רצה להיות עורך "כלבוטק".

אין לי שיג ושיח עם פחדנים שנבהלים מדב-ריהם ומתנצלים מיד תמורת טובת הנאה, תפקיד או משרה. אין לי כבוד לאנשים שמדב-רים גבוהה-גבוהה על יושר ועל אתיקה ומס-תירים מהעורך ומהקוראים את העובדה המכר-עת שהם בעלי אינטרס אישי נגד מכותבם.

כותב האדון לנדרסברג: "רשות-השידור משלמת עבור הרעיון לתוכנית, עבור הידע וההשכלה שהבאנו מהבית, על הכישרון, על היכולת המקצועית ועל האמינות". מר לנדר-סברג הנכבד, אם הייתי צריך לשלם לך עבור היכולת המקצועית שלך, ובעיקר עבור האמי-נות שלך - היית מת מרעב. למזלך, יש ברשות-השידור אנשים שמוכנים לשלם גם תמורת אפס יושר ואפס אמינות.

רפי גינת

הערת העורך: איתי לנדרסברג מסר כי ההצעה שיערוך את "כלבוטק" באה מצד יוסי משולם. בתחילה סירב לנדרסברג להיענות לה אך לאחר מכן השתכנע והגיש הצעה כתובה. בדיעבד התברר לו, לטענתו, שבאותו זמן כבר נוהל מו"מ מתקדם עם רפי גינת על הפקת התוכנית.

שינינו את הרגלי הצפייה

העורך והמפיק איתי לנדרסברג אולי בקיא כמה שקורה בערוץ 1, וזה גם לא בטוח. כעובד רשות-השידור, זכותו המקצועית המלאה לבקר את הנעשה במסדרונות רוממה, אבל בכל מה שקשור בערוץ השני בכלל וב"טלעד" בפרט כדאי שייזהר בדבריו ובהגיגו, כיוון שאין להם אחיזה במציאות.

להלן רק כמה דוגמאות:
 • "אילנה דיין? כמה תוכניות טובות באמת יש לה בשנה ובכמה היא עושה רוח וצלצולים."
 ובכן מר לנדרסברג, אם לא ידעת, "עובדה" עם אילנה דיין משודרת זו העונה השביעית

הבהרה

בגיליון 25 של "העין השביעית" נכתב (בכתבה "זרועו הארוכה") כי יואב יצחק הגיש קובלנה פלילית נגד מתי גולן בגין לשון הרע בעקבות מאמר שכתב האחרון. בכתבה מצוין כי בית-משפט השלום קבע כי אכן דבריו של גולן היו דיבה, אך זיכה אותו מאשמה מפני שלא הוכחה כוונה פלילית. לאחר מכן מצוין כי יצחק ערער על פסק-הדין, וערעורו נדחה. יש להוסיף, כי בניגוד לבית-משפט השלום, בית-המשפט המחוזי קבע כי מאמרו של גולן לא היווה הוצאת לשון הרע וכי "עיקרו של המאמר הוא בגדר הבעת דעה או ביקורת".

לכאורה, יש בהחלטה זו של היועץ המשפטי לממשלה יחס מועדף ואף מפלה. כפי שהופשט טיין מציין, כבר ב-3.1.2000 התפרסמה המלצת המשטרה להעמיד את מר חלבי לדין. מאז עברו יותר מארבעה חודשים ועדיין אין אנו יודעים אם מר רובינשטיין יכריע בעניין. היבט הנוסף לפרשה זו הוא החיפוי התקשור-תי לו זוכה חלבי. שהרי דבר חקירתו לא נמסר לצופי הערוץ הראשון ביום שהתנהלה, בבחי-נת "החופש שלא לשדר".

במסגרת התוכנית "תיק תקשורת" קיבל חלבי זמן שידור חופשי כדי להסביר את עצמו, ובמשדר אחר הוביל אמנון דנקנר את הקו של "אין עבירה, ואם יש בעיה, היא משמעתית". אני מכיר הרבה פקידים ממשלתיים ואישי ציבור שהיו עושים הכל כדי להימצא בנעליו של רפיק חלבי, אשר מחזיק ביתרון גדול אחד: מדי ערב הוא צופה בהם באולפן דרך המוניטור של עורך בחטיבת החדשות של הערוץ הראשון, רואה ואינו נראה.

נושא אי-השעייתו של חלבי כבר איננו עניין של שיקול משפטי גרידא, אלא נשקפים ממנו גילויים של שררה משפטית, עוצמה תקשור-תית, ובמיוחד הכוח לחסום ידיעות והכוח לעכב הליכים נורמטיביים.

ישראל מידד

הכותב הוא מוכ"ל אודח "לדעת"

סרטים דוקומנטריים שהופקו על-ידי ועבור "טלעד": "כוחותינו לא שבו" - עירית גל; "החלום של אמא" - אשר טללים; "וגבול נתן" - ערן ריקליס; "פרץ והזאב" - עמית גורן; "אבא הולך לקצה העולם" - תלי גודר; "צילילים מחפשים בית" - אשר טללים; "טיול בחדר של פרלוב" - לירן עצמור.

בשנתיים האחרונות בלבד (1998/9) שידרה "טלעד" כשבעים שעות של סרטי תעודה. "רשת" ו"קשת" שידרו אף הן עשרות שעות של סרטי תעודה בכל שנה, ואין שלא מסתכלים על זה, אז באמת שזה קצת יותר משניים בשנה.

נחמד מצדו של מר לנדסברג לכתוב ש"מיליוני שקלים זורמים שם (בערוץ 2) על שעשועוני זבל ומשימות מטומטמות", אבל הרשימה שפורטה לעיל מעידה שהמציאות היא אחרת. ביקורת היא לגיטימית ולפעמים גם מוצדקת, אבל מן הראוי שתהיה הוגנת.

מוני ברוש

הכותב הוא דובר "טלעד"

רפיק חלבי מופלה לטובה

רשימתו של אבנר הופשטיין על פרשת רפיק חלבי ("היה היו שני חברים", גיליון 25), החסירה מידע נוסף על פרשה זו, מידע המת-ייחס לטיפול המשפטי התמוה מצד בכירי משרד המשפטים, היועץ המשפטי לממשלה, מר אליקים רובינשטיין והתקשורת.

כבר ביולי 1999 הגישה "האגודה לזכות הציבור לדעת" תלונה ליועץ המשפטי בדרי-שה שיורה, בהתאם לנורמות המקובלות היום, לרשות-השידור להשעות את מר חלבי. מר רובינשטיין סירב לעשות כן והשיב ל"לדעת" שהוא ממתין לתוצאות חקירת המשטרה. אלא שרובינשטיין הורה להקפיא למעשה את הטי-פול המינהלי במכרז לתפקיד מנהל הטלוויזיה הישראלית עד שחקירתו של מר חלבי תסתיים. תזכורת: מר חלבי הוא המועמד המו-ביל למשרה זו.

ברציפות, תקופה ארוכה שבמהלכה שודרו למעלה ממאתיים תוכניות, ובהן בין השאר כתבות תחקיר מקיפות הנוגעות לפרשיות שהסעירו את המדינה, ראיונות בלעדיים עם גדולי עולם במשדרי אקטואליה, ונושאים חברתיים בוערים.

רשימה של מבוחר מהנושאים שבהם עסקה "עובדה":

פרשת ילדי תימן, היעלמותה של חנית קיקוס, רצח נהג המונית דרק רוט, הכור הגר-עיני בדימונה, ניתוחי מוח, גיור תמורת כסף, ההתנקשות בחאלד משעל, רשלנות רפואית, פונדקאות, מילת נשים, נחום מנבר, דניאל פינטו, ארווין מוסקוביץ', כרמלה בוחבוט, קורט בכר, נשים מוכות, עובדים זרים, הרב אמנון יצחק, ישראלים בעמק הסיליקון, שחיתויות במכוני הרישוי, הרב איפרגן, סרטן השד, אלימות שוטרים והרשימה עוד ארוכה.

• "כמה פעמים בשנה יזכירו לנו הזכיינים את 'פלורנטין' כאשר ישאלו אותם על הפקה מקורית".

הערוץ המסחרי הוא ממש לא הערוץ המצטי-יר ממאמרו של מר לנדסברג, שהספיק כנראה לשכוח ש"הגאונים" (כמו שהוא מכנה אותנו) הצליחו לשנות את הרגלי הצפייה במדינת ישראל. רייטינג זה דבר חשוב בערוץ מסחרי, הממומן רק ממכירת זמן אוויר, אבל הוא לא חזות הכל. מיליוני שקלים אכן זורמים, אבל רובם מופנים להפקות מקור איכותיות ולעי-דוד היצירה המקורית. חבל מאוד שבביקורתו מתעלם מר לנדסברג מהמציאות וטורח להו-כיר רק את "עובדה" ו"פלורנטין". נכון, "פלורנטין" היא אכן הפקה מקורית ואיכו-תית, שאנו גאים בה ושמחים להזכיר אותה בכל פעם. לא בכדי שידרנו 39 מפרקיה במהלך שלוש העונות האחרונות. אבל חוץ מ"פלורנטין" שכת משום מה מר לנדסברג את "לילה גוב", את "החמישייה הקאמרית", את "החרצופים" המשודרת זו העונה החמישית, ומה עם "וינזאנה", שעלתה לאוויר לפני חוד-שיים והתקבלה על-ידי הקהל בהתלהבות ועל-ידי מבקרי הטלוויזיה בשבחים מקיר לקיר ("וינזאנה" היא הישג של ממש: הפקה גדולה, סוחפת, מרתקת, מרגשת וישראלית לחלוטין", רוגל אלפר, "הארץ", 2.2.2000). כל אלה הן רק תוכנית של "טלעד".

ומה עם סדרות הדרמה "סידרונות", "הפוך", "בת-ים ניו-יורק" ועוד סדרות דרמה שעלו לשידור רק בערוץ 2? שלושת זכייני ערוץ 2 - "טלעד", "קשת" ו"רשת", מפיקים בשנה אחת של שידורים יותר דרמות ישראליות מאשר הטלוויזיה הישראלית הפיקה בהיותה מונופול טלוויזיוני במשך 25 שנים.

• "כמה סרטים דוקומנטריים יש בערוץ 2? אולי שניים בשנה".

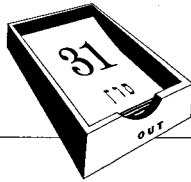
גם כאן המציאות ממש שונה. רק בפסטיבל הקולנוע הבינלאומי האחרון הוקרנו שבעה

ת'קוון

במאמרם של פרופ' גבי וימן ופרופ' גדי וולפ-ספלד "הם מפחדים?" ("העין השביעית", גיליון 25), נפלה טעות. בלוח 2: כמות הסיקור לפי מפלגה, החלק המתייחס למערכת הבחירות של 1999 צריך היה להיות:

לוח 2: כמות הסיקור לפי מפלגה

1999	הערוץ הראשון	ערוץ 2
כמות פריטים שבהם התייחסות ל"ישראל אחת"	210	213
כמות פריטים שבהם התייחסות לליכוד	206	220
מיקום ממוצע של פריט שבו התייחסו ל"ישראל אחת"	6.87	7.21
מיקום ממוצע של פריט שבו התייחסו לליכוד	7.02	8.78

1 במרץ. אושר תקציב רשות-השידור. לאחר שורה של עיכובים אישרה ועדת הכספים של הכנסת את תקציב רשות-השידור לשנת 2000. ההחלטה התקבלה רק לאחר שמנכ"ל משרד ראש הממשלה, יוסי קוצ'ניק, התחייב בפני יו"ר הוועדה, אלי גולדשמידט, כי הממשלה תבצע את המלצות הדו"ח שהגיש אלוף (מיל') רפאל ורדי לראש הממשלה להבראת הרשות.

6 במרץ. מוזס לא יועמד לדין. שופטי בג"ץ דחו את עתירת "מעריב" ובעליו עופר נמרודי די להעמיד לדין את מו"ל "ידיעות אחרונות", ארנון מוזס, ואת מנהל המשק והאבטחה בע"ת, חיים רוזנברג, על עבירות של האונות סתר. בדיון טען פרקליטו של נמרודי, עו"ד דן אבי-יצחק, כי החלטת הפרקליטות להעמיד לדין רק את נמרודי ולא את מוזס על אותן עבירות היא בבחינת איפה ואיפה. השופטים דחו את הטענות וקבעו כי לא היה כל פגם בהחלטת הפרקליטות שלא להעמיד לדין את אנשי "ידיעות אחרונות".

8 במרץ. קהלני נחקר בפרשת נמרודי. התפתחות נוספת בחקירת הפרשיות הקשורות בשמו של עופר נמרודי: השר לבטחון פנים לשעבר, אביגדור קהלני, נחקר בחשד שהעביר לנמרודי מידע הנוגע לחקירת החשדות נגדו. קהלני הכחיש בתוקף את החשדות. לאחר סיום כהונתו של קהלני הציע לו נמרודי די להיות חבר במועצת מנהלים של אחת מן החברות שבשליטת משפחתו. בפרשה נחקר גם ראש המטה המבצעי של שר המשטרה, ניצב בדימוס יוסי לוי.

12 במרץ. חקירה על פרסום באינטרנט. המשטרה חקרה מנהל פורום לשעבר באתר האינטרנט "נענע" בחשד שפרסם את שמה של אשת ציבור ממרכז הארץ, אשר התלוננה שנאנסה בידי חברה. שמה של קורבן האונס נאסר לפרסום על-ידי בית-המשפט, אולם עורך הפורום, יאיר ברטשפיז, פרסם את השם.

מנהלי האתר החליטו להפסיק את פרסום השם, אך המשטרה החליטה לפתוח בחקירה פלילית, וגורמים משטריים הדגישו כי איסור הפרסום איננו חל רק על אמצעי תקשורת רגילים, אלא גם על האינטרנט.

14 במרץ. שילון יורד. שדר הטלוויזיה דן שילון וזכינית ערוץ 2 "קשת" החליטו להפסיק את שידורה של תוכנית הראיונות החדשה של שילון, ששודרה פעמיים בשבוע בשעות הערב. לדברי שילון, התוכנית לא העניקה לו את מידת הסיפוק המקצועי שלה קיווה. בשידור תוכנית הוחל לאחר ששילון סיים בינו"א תשע שנים בתוכנית "בשידור חי".

16 במרץ. רובינשטיין נגד ההדלפות. היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, פרסם הודעה המגנה בחריפות הדלפות מן המשטרה לאמצעי התקשורת, הנוגעות לחקירת רות אישי ציבור. בהודעה קרא היועץ: "די להדלפות". דברי היועץ עוררו ביקורת חריפה מצד מפכ"ל המשטרה, רב-ניצב יהודה וילק, וקצינים בכירים נוספים, אשר טענו כי אין שחר להאשמות כאילו המשטרה עומדת מאחורי פרסומים הנוגעים למידע מחדרי החקירות.

19 במרץ. הושעה – והוחזר. עורך המשנה של תוכנית הטלוויזיה "פוליטיקה" בערוץ הראשון, איתי לנדסברג, הוחזר לתפקידו, לאחר שהושעה ממנו בעקבות מאמר שפרסם בגיליון הקודם של "העין השביעית". במאמר מתח לנדסברג ביקורת על ניהולה של רשות-השידור. בדיון שנערך בבית-הדין לעבודה הודיע פרקליטו של לנדסברג כי הוא מקבל את הסמכות המקצועית והעיתונאית ואת הוראותיהם המקצועיות של מנהל הטלוויזיה יאיר שטרן ומנהל חטיבת התוכניות יוסי משולם (ראו עמוד 43).

21 במרץ. נמרודי יישאר במעצר. שופט בית-המשפט העליון, דליה דורנר, דחתה את ערעורו של מו"ל "מעריב", עופר נמרודי, על ההחלטה להשאירו במעצר עד תום ההליכים המשפטיים נגדו. השופטת קבעה כי חומר

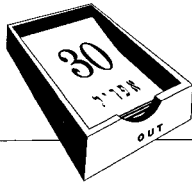
החקירה מלמד "כי נמרודי ניצל את העוצמה הרבה שהיתה בידיו, בשל עושרו, מעמדו כבעלים של עיתון חשוב ועורכו, וקשריו עם רשויות השלטון, כדי למנוע גילוי של מעשיו הפליליים". בשל "חשש של ממש" כי נמרודי ינסה להשפיע על עדויות חמשת עדי המדינה במשפטו, קבעה השופטת כי רק לאחר שאלה יסיימו את עדויותיהם במשפטו, ניתן יהיה לקיים דיון חוזר בבקשה לשחררו.

22 במרץ. התחקירן נחקר. המשטרה חקרה תחקירן מן התוכנית "משעל חם" בערוץ השני, אבישי בן-חיים, בחשד שהיה מעורב בביום טקס "פולסא דנורא", שנועד לפגוע באפיפיור יוחנן פאולוס השני, ערב ביקורו בישראל. עורך הטקס עצמו, תושב צפת, נעצר לחקירה. מפיקי "משעל חם" טענו כי חקירת המשטרה אינה אלא "עלילה שפלה" וכי הצילומים היו אמיתיים ומדויקים, ללא שום בימוי.

27 במרץ. רשות-השידור נגד דו"ח ורדי. הוועד המנהל של רשות-השידור והנהלת הרשות דוחים במשותף את דו"ח ורדי, אשר כלל ממצאים חמורים על תפקודה של הרשות. הדו"ח, אשר הוגש בחודש פברואר לראש הממשלה אהוד ברק, הציג תמונה קשה של הבעשה ברשות, והמליץ, בין היתר, להחליף את כל מנהליה הבכירים. לטענת ראשי הרשות יש לדחות את הדו"ח בין היתר משום שהוא מתבסס על טענות שלא נבדקו, וכי מוטב שהמנהלים הנוכחיים יובילו את תהליך ההבראה ברשות.

28 במרץ. אושרה הקמת ערוץ 3. מליאה הכנסת אישרה את הקמתו של ערוץ 3 – ערוץ טלוויזיה מסחרי נוסף. על-פי החוק, שאושר בקריאה שנייה ושלישית, יופעל הערוץ החדש בידי שני וזכינים, אשר יחויבו להפקות מקוריות בשיעור של 40% מן השידורים. הערוץ החדש גם יקים חברת חדשות נפרדת. בעלי זכויות בערוץ 2 או בכבלים לא יוכלו להיות בעלי זכויות בערוץ החדש. על-פי התוכנית אמורים שידורי הערוץ החדש להיפתח בעוד

מרבית המידע במדור זה מתבסס על דיווחים שהופיעו בעיתונים

אירועי תקשורת 2000

כשנה. בעד הצעת החוק הצביעו 52 ח"כים, מול שישה מתנגדים וארבעה נמנעים.

28 מרץ. **ראיין – והושעה.** הופסק שידורה של תוכנית הטלוויזיה בהנחיית העיתונאי דן מרג' לית בערוץ 2. ההחלטה על הפסקת השידור באה לאחר שמרגלית ערך ראיין בערוץ הראשון עם ראש הממשלה לשעבר בנימין נתניהו, בעקבות המלצת המשטרה להעמידו לדין. מרגלית הגיב כי נהג כשורה ואין כל סיבה לצעד נגדו.

30 במרץ. **הניצבים זוכו.** בית-הדין למשמעת של משטרת ישראל זיכה את הניצבים יאיר יצחקי ויעקב רו מאשמת התנהגות שאינה הולמת קצין או שיש בה לפגוע בתדמית המשטרה. השניים הועמדו לדין בשל פגישות עם עופר נמרודי ואי דיוות על כך שנמרודי ניסה לברר באמצעותם מידע על הקירתו.

30 במרץ. **יאיר שטרן – מערוץ 1 ל-3.** מנהל ערוץ 1, יאיר שטרן, התפטר מתפקידו. שטרן אמור להתמנות לתפקיד האחראי על הקמת הערוץ השלישי בטלוויזיה. מנכ"ל רשות השידור אורי פורת אמר לכתבים כי הוא ישמש ממלא-מקום זמני של מנהל הטלוויזיה, או שימונה מ"מ אחר, עד לעריכת מכרז על מינוי מנהל קבוע.

30 במרץ. **סקר קריאה.** 84.4% מכלל אזרחי ישראל הבוגרים קוראים עיתון בסופי שבוע - כך עולה ממחקר שערכה חברת TGI. על-פי המחקר, בימי חול קוראים עיתונים 71.6% מן האוכלוסייה הבוגרת. בימי חול 50.6% קוראים את "ידיעות אחרונות", 26.1% את "מעריב", 6.9% את "הארץ" ו-3% את "גלובס". בסופי שבוע: "ידיעות אחרונות" - 64.7%, "מעריב" - 35.3%, "הארץ" - 8.6%.

30 במרץ. **על תשדירים ורבנים.** רשות השידור החליטה להפסיק את שידורי תשדירי הפרסום של התנועה ליהדות מתקדמת בעניין נישואים באמצעות התנועה ולא באמצעות רבנים אורתודוקסים. ההחלטה התקבלה על סמך חוות-דעת משפטית, שבתשדירים יש הטעיה לכאורה של המאזינים, משום שמדובר בטקסי נישואים שאינם מוכרים על-ידי המדינה. ■

פרקליטי "המודיע" כי במערכת העיתון חשבו שמדובר בהודעה לעיתונות ולא בידיעה בלע"דית של הכתבת. השופט אוקון קבע כי "המודיע" ישלם לשגב 13,500 ש"ח כפיצוי על הפרת זכויות היוצרים שלה.

10 באפריל. **היועץ והכבלים.** היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין הגיש חוות-דעת, הקובעת כי נדרשים שינויים בחקיקה בטרם תעניק הממשלה רשיונות לזכיינות הטלוויזיה בכבלים, כדי שיוכלו להמשיך לפעול לאחר תום תקופת הזיכיון שלהן. בחוות-הדעת קובע עוד רובינשטיין כי אין צורך לערוך מכרזים חוזרים על זכיונות הכבלים, ואם ישונה החוק ניתן יהיה להעניק רשיונות הפעלה גם ללא הגבלת זמן, וכי מקבלי הרשיונות יידרשו לשלם למדינה "תמורה נאותה". שר התקשורת בנימין בן-אליעזר הודיע כי בכוונתו לפעול במהירות לביצוע השינויים הנדרשים בחקיקה, כדי שיוכל להעניק את הרשיונות הנדרשים (ראו עמוד 20).

17 באפריל. **המלצות ועדת וינוגרד.** אין לפי שעה להטיל בחוק הגבלות על פרסום מידע מחקירות המשטרה, ויש לפעול בדרכים אחרות, בעיקר באמצעות ריסון עצמי, כדי למנוע פרסום שמות חשודים לפני שהוגש נגדם כתב-אישום, וכן למנוע פרסום חומר חקירה בטרם הוגש כראיות לבית-המשפט. אלה עיקרי המלצותיה של ועדה ציבורית בראשות השופט בדימוס אליהו וינוגרד, שבדקה את נושא הפרסומים מחקירות המשטרה. הוועדה הוקמה בתקופת הממשלה הקודמת על-ידי השרים אביגדור קהלני וצחי הנגבי. הוועדה ממליצה עוד כי פרסום שמו של חשוד לפני שהוגש נגדו כתב-אישום ייעשה רק במקרה שמדובר באיש ציבור, או בעבירות שיש בפרסום המידע עליהן עניין ציבורי מיוחד (ראו עמוד 15).

17 באפריל. **"ההדלפות – מכת מדינה".** השר לבטחון פנים שלמה בן-עמי מעריך כי "כולם מדליפים" מידע לעיתונות. בדיון סוער בוועדת החוקה, חוק ומשפט בכנסת, אמר בין היתר בן-עמי: "ההדלפות הן מכת מדינה. אני בטוח שהמשטרה מדליפה, כמו שאני בטוח שגורמים אחרים מדליפים". ■

2 באפריל. **יו"ר חדש לעיתונאי תל-אביב.** העיתונאי משה נסטלכאום נבחר לתפקיד יושב-ראש אגודת העיתונאים בתל-אביב. נסטלכאום, בן 47, כתב הערוץ הראשון, גבר בבחירות על יריבו העיתונאי חיים ברזידא מ"ידיעות אחרונות".

2 באפריל. **עבודות שירות לשדר פיראטי.** בית-משפט השלום בירושלים הטיל עונש של 120 שעות עבודות שירות על אילן אלהרר מירושלים, לאחר שהורשע בהפעלת תחנת הרדיו הפיראטית "מכל הלב" מדירתו. אלהרר משמש יועץ תקשורת במשרד הדתות. השופט הסביר כי החליט להטיל על הנאשם עונש קל בלבד, בהתחשב בהרטה שהביע וכן בכך שזו העבירה הפלילית הראשונה שלו.

5 באפריל. **ערעור על אי הרשעה.** פרקליטות מחוז תל-אביב הגישה ערעור על החלטת שופט בית-משפט השלום שלא להרשיע את כתב גלי-צה"ל לשעבר יריב בן-יהודה, אשר הואשם בהאזנות סתר ל"שיחות ויעוד" שניהלו בכירי מחוז תל-אביב במשטרת ישראל. במשפטו, שנערך בבית-משפט השלום, הודה בן-יהודה במעשים שיוחסו לו, אך הוא לא הורשע והשופט הטיל עליו 400 שעות של עבודות שירות. התביעה דורשת להרשיע את בן-יהודה ולהטיל עליו עונש חמור יותר. בערעור נטען בין היתר כי הגופים המעסיקים את בן-יהודה לא השמיעו ביקורת המגנה את מעשיו של הכתב, וכי מדובר בעבירה שבוצעה בידי עיתונאי עקב מניעים תחרותיים ורצון לשגשג ולהצליח בעבודה העיתונאית.

9 באפריל. **הגנה ליצירה עיתונאית.** כתבה עיתונאית מהווה יצירה ספרותית הראויה להגנה מבחינת זכויות היוצרים של כותביה - כך קבע שופט בית-משפט השלום בתל-אביב, בועז אוקון. השופט קיבל את תביעת כתבת "הארץ" עמירה שגב נגד העיתון "המודיע", לאחר שהעיתון החרדי העתיק ידיעה בלעדית שפרסמה בעניין גביית חובות חניה בתל-אביב, בלא לקבל את אישורה וללא איזון כור מקור הפרסום. השופט דחה את טענת